SBORNÍK
NÁRODNÍHO MUZEA V PRAZE

ŘADA A – HISTORIE

ACTA
MUSEI NATIONALIS PRAGAE

SERIES A – HISTORIA

63 • 2009 • 2–3

LUBOMÍR SRŠEŇ:

PŘÍSPĚVKY K POZNÁNÍ OSOBNOSTI VÁCLAVA HANKY (II.)

CONTRIBUTIONS TO KNOWLEDGE ABOUT VÁCLAV HANKA´S PERSONALITY (II.)

BEITRÄGE ZUM ERKENNEN DER PERSÖNLICHKEIT DES VÁCLAV HANKA (II.)

4. Ikonografie Barbory a Václava Hankových

„Pokojík p. Hanků je pln jeho obrazů,
totiž portrétův jeho osoby a podobizen,
jej představujících v rozličných způsobích,
někdy i polonaho ...“
Pavel Josef Šafařík, 1. 10. 1833

4. 1. Objasnění podoby katalogu

Katalog je rozdělen na dvě nevyvážené části. Zatímco pod číslem I. je jediný známý portrét Hankovy manželky Barbory, pod číslem II. je mnohonásobně větší počet podobizen Václava Hanky. Jsou sem zahrnuta Hankova vyobrazení všech výtvarných technik, od nejstaršího, z roku 1821, až po nejnovější, vzniklé roku 2007. Snaha sestavit kompletní soupis Hankovy ikonografie nemohla být přirozeně zcela úspěšná. Přestože jsme do soupisu zařadili i postrádané portréty Václava Hanky, o jejichž existenci svědčí jen prameny či literatura, lze předpokládat, že existují ještě další podobizny, které unikly naší pozornosti. Soupis ikonografie V. Hanky usiluje o chronologické řazení. To je v některých případech jen hypotetické, takže může být případným dalším bádáním korigováno. Jednotlivá katalogová hesla mají standardní uspořádání základních údajů. Některá jsou podle potřeby rozšířena o doplňující informace, např. o provenienci, restaurátorských zásazích, o současném stavu či o archivních pramenech. V doprovodných komentářích uvádíme doplňující informace, jež považujeme podle vlastního úsudku za zajímavé. Zejména upozorňujeme na portréty autentické, vzniklé „podle živého modelu“ (v II. oddíle katalogu, obsahujícím portréty Hankovy, jsou uvedeny pod čísly 1, 2, 7–9, 16, 17, 21, 23, 25, 27–29, 31 a 32). Ostatní vyobrazení jsou odvozená od starších podobizen.

4. 2. Katalog

I. Barbora Hanková, roz. Mádlová [Madlová, Madel] (29. 9. 1800, Praha – 12. 3. 1869, Praha)

I/1 (obr. 17)
Antonín Machek (31. 10. 1775, Podlažice /okr. Chrudim/ - 18. 11. 1844, Praha)
Praha, počátek roku 1826

17.

Závěsný obraz, olej na plátně (o hustotě 20 vláken na 1 cm) 81,3 x 65 cm, v mladším vnějším zlaceném dřevěném rámu, který pro tento obraz zhotovil někdy po r. 1864 Jan Haff, Praha-Nové Město, Spálená ul. 30, čp. 73-II, o rozměrech 105 x 90 cm.

Sign.: „Anton Machek. pinxit 1826.“ (tj. Antonín Machek namaloval 1826, signatura vpravo dole, na hraně namalované desky stolu, horizontálně, tenkým štětcem, okrovou barvou; signaturu zakrývá vnější rám obrazu; podle zjištění při restaurování v r. 1974 byla signatura, jež je nepochybně pravá, v r. 1899 obtažena; proto byla tato druhotná barva ze signatury odstraněna). Na rubu vnějšího rámu obrazu je zelená vinětka rámaře s černě tištěným textem: „JAN HAFF / závod pozlacovačský / V PRAZE / Spálena ul. č. 73-II n. 30“.

Popis: polopostava mladé ženy, sedící na židli u stolku, natočená do tříčtvrtečního profilu doleva, s pohledem hně-

dých očí upřeným na diváka. Tmavohnědé vlasy upraveny do symetrického účesu s pěšinkou uprostřed, s nakroucenými ruličkami kolem uší a s několika pletenci na temeni. Levá paže spočívá předloktím na zavřené knize ležící na stole, jež má na zeleném hřbetě na červeném štítku titul „HANKOWY / PISNE“ (tj. 2. vydání Hankových písní z r. 1819). Pravá ruka přidržuje na klíně bílý šál. Žena je oděna do vínově červených hedvábných šatů s vysokým pasem a dlouhými rukávy, jež jsou lemovány, stejně jako okraj velkého výstřihu, bílými valencienskými či malínskými krajkami. Živůtek a konce rukávů jsou zdobeny žabkováním. Na krku zavěšen zlatý řetízek se zlatým křížkem, na ukazováku pravé ruky je navlečen zlatý prsten, vpředu mírně rozšířený a zdobený nezřetelným reliéfem. Na prsteníku levice má žena stříbrný prsten s rumělkově červeným kamenem, obklopeným čtyřmi brilianty. Zelené pozadí je tvořeno motivy křovin a stromů.

Prov.: obraz byl spolu se svým protějškem (viz náš katalog čís. II/1) od svého vzniku ve vlastnictví portrétovaných osob. Po smrti Václava Hanky (12. 1. 1861) patřily oba portréty jeho vdově Barboře Hankové. Po jejím úmrtí (12. 3. 1869) je zdědila Anna Marie Hahnenkammová, roz. Hanková, neteř Václava Hanky. Po její smrti (někdy po roce 1885) zdědil obrazy její syn Franz de Paula Hahnenkamm, který se vystěhoval do Ruska, patrně do Moskvy. Z jeho pozůstalosti obrazy získal v r. 1898 ing. Josef Horn (Иосиф Антонович Горн), Čech žijící v Moskvě, vedoucí výroby Moskevské metalurgické společnosti. Ten je daroval krátce před 28. 5. 1898 Muzeu Království českého (NM). Oba portréty byly zpočátku ve správě Knihovny Muzea Království českého (KNM). Portrét B. Hankové byl dne 14. 8. 1917 předán do historicko-archeologického oddělení (dnešního OSČD) a brzy poté, aniž by byl zanesen do evidence, byl 28. 4. 1920 zapůjčen do pražské Moderní galerie Království českého. Ta byla r. 1942 přičleněna k Zemské galerii, z níž vznikla r. 1949 Národní galerie v Praze. V Národní galerii byl portrét evidován jako depozitum pod čís. DO 2608. Do NM byl obraz navrácen 13. 2. 1991 a do evidence OSČD NM byl zapsán 14. 2. 1991.

Majitel: NM, inv. čís. H2-187 711.

Restaurátorské zásahy:

1) Mezi lety 1865–1885 (snad v r. 1869, když tento i protějškový portrét Hankův zdědila A. M. Hahnenkammová) restauroval patrně Karel Javůrek (1815–1909), historický malíř, kopista a restaurátor. Lze tak soudit z dochovaného nápisu „pan Javurek“ na rubu vnějšího rámu tohoto obrazu. Velmi pravděpodobně při tomto restaurování dostaly oba protějškové obrazy nové vnější rámy, zhotovené firmou Jan Haff v Praze, Spálená 30 (závod byl činný od listopadu 1864 do konce r. 1897, někdy před r. 1886 začala firma pracovat pod názvem Haff & Píša). Zatímco na portrétu B. Hankové se tento vnější rám zachoval, Hankův portrét o něj přišel.

2) V r. 1899, po získání obrazů Muzeem, restauroval obě malby za celkový honorář 70 zlatých Pavel (Paul) Bergner (1869–1919), historik umění a restaurátor obrazů, jenž působil v letech 1897–1918 jako inspektor Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění v Praze. Dedukcí z následných restaurátorských průzkumů bylo možno zjistit, že zatímco portrét V. Hanky se z Moskvy vrátil značně poškozený, podobizna B. Hankové byla v relativně dobrém stavu. Díky restaurátorské zprávě Radany Salmonové (provdané Hamsíkové) z r. 1974 a konzultaci s prof. Mojmírem Hamsíkem v r. 1989 bylo možno dojít k závěru, že P. Bergner nahradil původní vnitřní rám novým rámem, opatřeným horizontální vzpěrou a systémem vypínacích klínků, ale nemusel (na rozdíl od protějšího portrétu) provádět rentoaláž. Vytmelil a vyretušoval poškozené partie malby, zejména při dolním okraji obrazové plochy, ve větším rozsahu na pozadí mezi levým okrajem a pravým ramenem portrétované a na obličeji. Některými tmely a retušemi nešetrně překryl i části originální malby. Původní Machkovu signaturu obtáhl, aby ji zvýraznil. Povrch přetřel kopálovým lakem, který vytvářel tehdy oblíbený „galerijní tón“. Obvodové hrany obrazu přelepil ochrannou okrovou papírovou páskou, jež na lícní straně zakrývala úzké (asi 6–8 mm) proužky malby a na rubu dosahovala až do poloviny šířky latí vnitřního rámu. Na střed horizontální vzpěry vnitřního rámu napsal restaurátor tenkým štětcem černohnědou barvou kaligraficky, psacími písmeny, svůj monogram „P B“, umístěný do ležatého oválku téže barvy (později kdosi opravil černou barvou iniciálu „P“ na „A“ – což vyhlíží jako propletená písmena „PA“ či „AP“ – a doplnil doprostřed monogramu tečku). Po restaurování byl obraz spolu s protějškem vyfotografován (bez vnějšího rámu) a oba byly reprodukovány (ZÍBRT 1899).

3) V roce 1974 byl obraz během dlouhodobé zápůjčky do NG restaurován akad. malířkou Radanou Salmonovou, restaurátorkou ateliéru prof. Mojmíra Hamsíka v NG. Hlavním důvodem k restaurování bylo lokální uvolňování barevných vrstev od podkladu a jejich odpadávání v drobných šupinkách. Nepříznivě působily též ztmavlé retuše a zežloutlý lak z předchozího restaurování. Restaurátorský zásah obsahoval rentoaláž a zpevnění barevných vrstev emulzním lepem, zeslabení zažloutlého kopálového laku, odstranění starých tmelů a retuší, nové vytmelení defektů, nové retušování a nalakování. Restaurátorka ponechala stávající vnitřní rám. Aby se dublované plátno vešlo do výřezu vnějšího rámu, bylo nutno originální plátno po okrajích obrazové plochy oříznout. Zbytky ochranné papírové pásky, jíž obraz oblepil P. Bergner, byly na okrajích obrazové plochy ponechány a v místech narušení byly rekonstruovány okrově oranžovou olejovou barvou. Součástí restaurování byl mj. i mikroskopický průzkum vrstev podkladu a barev, provedený Jindřichem Tomkem. Restaurátorská zpráva z 16. 9. 1974 je uložena v restaurátorském ateliéru NG pod čís. 704.

Současný stav: dobrý, pouze ochranný lak je v místech kontaktu s vnějším rámem místy odřený.

Prameny: viz u protějškového portrétu (náš kat. čís. II/1). Další: ANM-RNM, kart. 87 (r. 1917), č. 848 (o předání obrazu v rámci MKČ /nyní NM/ z knihovny do historicko-archeologického oddělení /nyní OSČD/ dne 14. 8. 1917); ANM-RNM, kart. 92 (r. 1920), č. 255, 485, 503, 513, 584, 585, 952 a 1116 (o zapůjčení obrazu do Moderní galerie v Praze, od 28. 4. 1920).

Lit.: KUNSTAUSSTELLUNG 1826 (v nestránkovaném katalogu výstavy, pořádané Společností vlasteneckých přátel umění na jaře 1826 v pražské Akademii v Klementinu, je mezi díly Antonína Machka uveden pod čís. 12 *„Porträt der Frau Hanka, Gemahlin des Bibliothekars des böhmischen Nationalmuseums, von demselben“*); HORMAYRŮV

ARCHIV 1826a, 1826b (koncem dubna 1826 zde vyšel referát o pražské umělecké výstavě, ale o portrétu B. Hankové ani o A. Machkovi se referát nezmiňuje; žádná zmínka není ani v dodatku k referátu z prosince téhož roku); ZPRÁVA 1898, s. 383 (zpráva o přírůstcích do sbírek MKČ: *„Pan Jos. Horn, inženýr v Moskvě: Z pozůstalosti Fr. Hanenkana olejomalby: 1) Václav Hanka (snad od Ant. Machka). 2) Choť V. Hanky, s označením: Anton Machek pinxit 1826.“*); JZ 1898, s. 98 (zpráva o přírůstcích do sbírek MKČ: *„P. T. p. Horn Jos., inženýr v Moskvě, 2 olejomalby: 1. Václav Hanka a 2. choť Václava Hanky.“*); ZÍBRT 1899 (s. 272: č.b. fotografické reprodukce portrétů V. Hanky a B. Hankové, nezachycující rámy; v popisce uvedena knihovna Muzea Království českého jako jejich vlastník; v textu k vyobrazením na s. 276 mj. stojí: „*Hanka zaslal oba obrazy na Rus, a odtud byly lonského roku věnovány p. Jos. Hornem, inženýrem v Moskvě, z pozůstalosti p. Hanerkana* /sic!/ *tamtéž Museu království Českého v Praze.“* Zíbrt chválí zejména portrét B. Hankové jako charakteristickou ukázku dobové módy, jež se ve 20. a 30. letech vyvinula kombinací francouzských a domácích prvků.); OSN 1900 (*„Zemské museum má od něho* [od A. Machka] *též podobizny V. Hanky a jeho choti* [...]*“*); STARÝ PORTRÉT 1911, čís. kat. 41 (mezi vystavenými díly Ant. Machka: *„Podobizna Barbory Hankové. Poprsí ze tří čtvrtí. Olej na plátně, š. 65 v. 81. Maj. Museum král. Českého“*); JIŘÍK 1917, s. 5 (zmínka, Machkovy portréty Hanky a pí. Hankové); KATALOG MG 1926, s. 18 (v soupisu exponátů Moderní galerie na Výstavišti v Praze: *„Machek Antonín* [...] *177. Podobizna paní Barbory Hankové. Olej na plátně, 81,5/65,5. Č. inv. Dep. 8. Zapůjčeno Národním Museem r. 1920.“*); MÁDL 1929, s. 42 (chválí krásně malované ruce, *„se zřejmou láskou viděné a studované“*), s. 43 (v souvislosti s psychologií Machkových portrétů uvádí *„Prostoduchost téměř venkovskou Hankovy Váreňky* [...]*“*), s. 70 (datuje *„1836 /po?/“*), s. 78 (datuje *„asi 1836“* a jako majitele obrazu uvádí mylně Moderní galerii v Praze), s. 121 (č.b. reprodukce, z vnějšího rámu zachyceny jen zaoblené kouty vnitřních lišt); JIŘÍK 1930, s. 29 (*„Na výstavy pražské zaslal Machek* [...] *r. 1826* [podobiznu] *pí. Hankové.“*); VOLAVKA 1932, 1934, s. 3 a 4 (portrét je vystaven ve vstupním sále budovy Moderní galerie na Výstavišti v Praze); ŠTECH 1935, obr. 1 (barevná reprodukce, bez rámu, s datací *„kolem r. 1836“*, jako majitel uvedena mylně Moderní galerie); VOLAVKA 1937, s. 120 (portrét, který je majetkem NM, je ovlivněn vídeňskou portrétní malbou; malován na jemném vídeňském plátně, velmi tenkými vrstvami barev, jakoby vzdušnými lazurami; tvrdí nesprávně, že Mádl [1929] portrét datoval do přelomu 30. a 40. let; protějškový portrét V. Hanky prý vznikl o dvacet let dříve [!]), s. 123 (č.b. reprodukce, bez rámu, v popisce datováno kolem r. 1836); VÝSTAVA VYBRANÝCH DĚL 1945, nestr. (čís. kat. 81: mj. cituje signaturu *„Anton Machek pinxit 1826.“*, neuvádí majitele); DÍLO 1946 (č.b. reprodukce, bez rámu, mylná datace 1836); PAVEL 1947, s. 250 (zmínka, portrét uveden jako ukázka biedermeierského realismu); TOMAN 1950, s. 59 (zmínka o Machkově portrétu Barbory Hankové *„v Mod. galerii“* [sic]); VÝSTAVA ČES. UMĚNÍ 1950, s. 14 (kat. čís. 136: mj. cituje signaturu skrytou pod rámem *„Anton Machek, pinxit 1826“* a uvádí, že jde o *„majetek Národního musea v Praze“*); NEUMANN 1952, s. 17, obr. 3 (obraz zde reprezentuje sbírku NG; barevná reprodukce, bez rámu, v popisce mylná datace 1836 [v ruské mutaci téže knihy je správný letopočet 1826]); KESNER – NOVOTNÝ 1955, s. 16 (čís. kat. 88: uvádějí stejné katalogové údaje jako při výstavě 1950, doplňují číslo depozita NG: *„DO 2608“*); NOVÁK 1962, s. 42 (označuje portrét jako raně romantické dílo), s. 92 (cituje nedatovanou Machkovu báseň k Hankovým jmeninám, v níž Machek zdraví i pí Hankovou; shledává v portrétu citovost, romantismus a lehký sentiment, všímá si rozdílností v technice malby obou manželských portrétů), s. 97 (v módní úpravě šatů a účesu vidí *„zřetelné doznívání empiru“*), s. 99–100 (řadí podobiznu B. Hankové mezi nejkrásnější Machkovy portréty, *„jež vytyčují měřítka celému českému portrétu 19. století“*), s. 103 (v Machkově podobizně Terezie Brábkové z Tábora z r. 1832 nachází stejné romantické pozadí tvořené přírodní kulisou i obdobnou barevnost, tvořenou kontrastem zeleného pozadí a vínově červeného šatu), s. 105 (upozorňuje, že nejde o plenérovou podobiznu vídeňského typu, ale o pouhou romantickou kulisu, podobně jako u Machkových portrétů Fr. Hilberta z doby kolem r. 1825 či J. N. Štěpánka z r. 1826), s. 166 (s odvoláním na Jiříka 1930 uvádí, že obraz byl vystaven na pražské výstavě Akademie v r. 1826), s. 178 (čís. kat. 143: podrobné katalogové heslo, kde je jako majitel obrazu uvedena nesprávně NG, zde sepsána i starší literatura, kde byl obraz publikován), obr. 104 (č.b. reprodukce, bez rámu), obr. 106 (barevná reprodukce detailu poprsí); PAVEL 1971, s. 155 (stejná zmínka jako u téhož autora v r. 1947); REITHAROVÁ 1980, s. 313 (upozorňuje, že portrét B. Hankové, datovaný rokem 1826, byl namalován několik let po portrétu V. Hanky, a konstatuje, že *„náleží k nejkrásnějším ženským podobiznám české malby. Má všechny přednosti Machkova portrétního umění, které dosáhlo krátce po roce 1825 svého vrcholu.“*), s. 315 (č.b. reprodukce zachycující i vnitřní hrany rámu; jako majitel uvedena mylně NG); PRAŽÁKOVÁ 1987, s. 5 (zmínka); STREIT 1995 (zmínka o zaslání obrazu spolu s protějškem do Ruska); SRŠEŇ 1999b, s. 37 (obr. 12 – barevná reprodukce včetně rámu, se základními údaji); PRAHL 2000, s. 395 (kat. čís. VIII.2.28: zmínka o portrétu Barbory Hankové, který je překvapivým protějškem Machkova portrétu Václava Hanky; snad dvojice zdobila domácí salon); SRŠEŇ 2004a, s. 172–174 (portrét srovnáván s biedermeierskými podobiznami doby předbřeznové a označen jako introvertně romantický), obr. příloha XIV (barev. reprodukce, bez rámu); ČECHOVÁ – HALÍKOVÁ 2004, s. 95 (barevná reprodukce, bez rámu, užitá jako ilustrace dobových ženských šatů s krajkami).

Komentář:

Jeden z nejkrásnějších ženských portrétů Antonína Machka vznikl jako doplněk k podobizně Václava Hanky (viz náš katalog čís. II/1) až po pěti letech od jejího namalování. Přestože byl pojat jako portrét privátní a připojen k portrétu, jehož poslání (reprezentovat Hanku na veřejnosti) bylo zcela odlišné, podařilo se Machkovi překonat toto úskalí a vytvořit relativně dobře sladěnou dvojici. K souladu napomohla mj. okolnost, že Hanka je vyobrazen ve volném domácím oděvu a v náznaku intimního interiéru knihovny. Barbora Hanková, v době portrétování mladá žena ve věku 26 let, je zobrazena před simulovaným náznakem zarostlé romantické zahrady a s knížkou písní svého manžela. Machek cit-

livě vystihl melancholicky romantickým pojetím portrétu skrývaný smutek bezdětné ženy, zcela závislé na svém slavném a sebestředném manželovi. Náladu umocňuje přírodní kulisa v pozadí, namalovaná ve studeně zelených tónech. Podobizna patří svým laděním k sentimentálně romantickému proudu dobové portrétní malby. (Podrobnější rozbor a komentář viz v předchozí kapitole.)

II. Václav Hanka (10. 6. 1791, Hořiněves – 12. 1. 1861, Praha)

II/1 (obr. 18)
Antonín Machek (31. 10. 1775, Podlažice /okr. Chrudim/ - 18. 11. 1844, Praha)
Praha, 1. pololetí r. 1821 (s dodatečnými autorskými doplňky z let **1823**, **1833**, **1836** a **1842**)
Závěsný obraz, olej na plátně (o hustotě 10 vláken na 1 cm) 81,3 x 65 cm, doplněný o vlepené papírové litografované faksimile RK, v nepůvodním vnějším rámu z přelomu 19. a 20. stol., z úzkých lišt jednoduchého profilu, hnědě lakovaných, s vnitřní linkou zlacenou waschgoldem, o rozměrech 88,3 x 71,5 cm.
Sign.: „ANTON / MACHEK“ (na hřbetě 3. namalované knihy zprava v dolní polici vyobrazené knihovny, horizontálně štětcem, žlutou barvou) a „1836“ (na namalovaném listu papíru přesahujícím desku stolu, mezi levým a dolním ramenem vladimírského kříže, napsáno do čerstvé běloby nejspíše násadkou štětce).
Popis: polopostava V. H. jako mladého sedícího muže, natočená mírně doprava, s pohledem modrých očí upřeným na diváka. Pravá paže opřena předloktím o desku stolu vlevo, levice je celá zahalená modrou látkou pláště, volně přehozeného přes levé rameno, záda a klín. Vejčitá hlava má silný rovný nos, masité, nepatrně se usmívající rty, vyholené tváře, vysoké čelo, jen zčásti zakryté tmavě hnědými krátkými vlnitými vlasy, sčesanými řídkými pramínky dopředu. Kromě modrého pláště má Hanka na sobě bílou košili bez vázanky, krémově žlutou zapnutou vestu a volně kolem krku uvázaný bílý šátek s červenými pruhy a linkami. Na prsteníku pravé ruky má zlatý prsten s oválnou ploškou, do níž je vyryt nečitelný nápis. Prostředník zdobí briliantový prsten s medově hnědým kamenem (patrně záhnědou) od cara Mikuláše I. z počátku října 1835. Na desce stolu jsou nahromaděny různé předměty připomínající zásluhy portrétovaného: vlevo leží Rukopis královédvorský, rozevřený na straně 14 a 15 (stranu 14 tvoří litografické faksimile na papíře z r. 1829). Na jeho liché, malované straně leží velká stříbrná medaile od Carské ruské akademie za vědecké zásluhy, již Hanka dostal koncem r. 1820. Vpravo od ní je velká zlatá medaile od Carské ruské akademie za vědecké zásluhy, kterou Hanka dostal v listopadu 1836. Zbývající plochu stolu vpravo zakrývá exemplář Hankova vydání ruského eposu Igor Svatoslavič (Slovo o pluku Igorově), označeného datem vydání 1821, ale hotového už koncem října 1820. Na jeho titulním listu leží zcela vpravo briliantový prsten se žlutohnědým kamenem (záhnědou?), darovaný Hankovi carem Alexandrem I. na konci srpna 1823 za edici Igora Svatoslaviče. Část výtisku zakrývá černo-červeno-černá stuha ruského Řádu sv. Vladimíra IV. třídy, který Hanka dostal r. 1831 a jenž směl veřejně nosit od 21. září téhož roku. Na stuze je navlečen briliantový prsten s červeným kamenem (rubínem?) od cara Mikuláše I. ze září 1833. Konec téže stuhy, těsně nad křížem, zakrývá velký prsten s červenofialovým kamenem (ametystem?) a s 24 brilianty od cara Mikuláše I., z března 1842. Na pozadí portrétu je vyobrazena fiktivní knihovna se třemi policemi knih v olivově zelených vazbách. Knihám na horní polici nejsou vidět titulní štítky. Ve střední poličce jsou na červenohnědých štítcích hřbetů vesměs jen zběžně naznačené, nečitelné zlaté nápisy. Pouze na svazku vpravo od Hankovy hlavy lze rozluštit na prvním místě v třířádkovém titulu slovo „WELT ...“. Na spodní poličce je sedm knih. Prohlíženo zleva doprava, lze s velkou nejistotou rozeznat jen části fiktivních titulů: 1) „NABOC /...“ (?), 2) „CBEKII / MA...“ (může být popř. v azbuce?), 3) „N...NC...“ (?), 4) „KOLONO. / FUND...“ (?), 5) autorova signatura „ANTON / MACHEK“, 6) „WAZLAW. / ... / VULGARE“ (?), 7) „SKAMJK / JO / VKMIAL“ (?). Poslední dva svazky (6 a 7) představují dvoudílné dílo: jsou označeny „I“ a „II“ a mají, na rozdíl od všech předchozích, zlaté tituly na štítcích černé barvy. Při levé straně pozadí je zobrazeno hnědé ostění fiktivního okna, zčásti překryté zřaseným těžkým tmavozeleným závěsem. Vlevo od ostění je úzkým proužkem malby naznačen výhled do exteriéru.
Prov.: obraz měl zpočátku stejné osudy jako jeho ženský protějšek (viz náš katalog čís. I/1). Hankův portrét byl až 25. 6. 1918 převeden z KNM do sbírek historicko-archeologického oddělení (dnešního OSČD), kde byl zapsán do evidence teprve r. 1923.
Majitel: NM, inv. čís. H2-11 827.
Restaurátorské zásahy:
1) Mezi lety 1865–1885 (snad v r. 1869) obraz spolu s protějším portrétem B. Hankové restauroval patrně Karel Javůrek (bližší viz v našem katalogu čís. I/1). Vnější rám, zhotovený v rámařské a pozlacovačské firmě Jana Haffa, kterým byl pravděpodobně při tomto restaurování obraz opatřen (stejně jako jeho protějšek), se nedochoval, patrně se r. 1898 nevrátil z Ruska.
2) V r. 1899, po získání obou obrazů Muzeem, restauroval obě malby Pavel (Paul) Bergner (1869–1919), inspektor Obrazárny SVPU v Praze (bližší viz v našem katalogu čís. I/1). Jak se podařilo dodatečně zjistit díky restaurátorským průzkumům Hynka Kloudy z r. 1965, Jiřího Blažeje z let 1976–1977 a konzultacím s prof. Mojmírem Hamsíkem v r. 1989 a s doc. Jiřím Josefíkem v r. 1995, dostal Bergner Hankův portrét v dosti špatném stavu. Obraz byl patrně z Ruska přivezen už bez vnějšího rámu, jeho plátno bylo navinuté nejspíše kolem lišt rozloženého vnitřního rámu, takže malba byla v místech dotyku s hranami těchto lišt opráskaná. Srolované plátno bylo při transportu z Moskvy na dvou místech patrně převázáno provázky. O tomto zacházení svědčí několik horizontálních a dva vertikální proužky opráskané barvy, znatelné na rentgenových snímcích. Bergner nahradil původní (nejspíše rozdílné) vnitřní rámy obou portrétů novými, shodnými rámy, opatřenými horizontální vzpěrou a systémem vypínacích klínků. V případě Hankova portrétu provedl rentoaláž velmi hustým plátnem s keprovou vazbou (cca 22 vláken na 1 cm), přičemž použil jako pojivo směs škrobu a benátského terpentýnu. Při nažehlování nového plátna bohužel barevné vrstvy trochu připálil. Zdá se, že při čištění malby setřel i některé pro nás důležité

18.

detaily, konkrétně zlacení a eventuální barvu iniciály N na zobrazené stránce RK. Poté vypadaná místa malby vytmelil a vyretušoval (místy dost nešetrně, takže retušemi překryl i originální malbu). Značně torzální malbu Hankova modrého pláště přehozeného přes levé rameno celistvě přemaloval. Povrch přetřel kopálovým lakem „galerijního tónu“. Obvodové hrany obrazu přelepil ochrannou okrovou papírovou páskou, jež na lícní straně zakrývala úzké (asi 6–8 mm) proužky malby a na rubu dosahovala až do poloviny šířky latí vnitřního rámu. Na střed horizontální vzpěry vnitřního

rámu napsal restaurátor tenkým štětcem černohnědou barvou kaligraficky, psacími písmeny, svůj monogram „P: B“, umístěný do ležatého oválku světle zelené barvy. Snad při této opravě dostal Hankův portrét náhradou za nedochovaný vnější rám z dílny Jana Haffa nynější jednoduchý rám, v němž byl původně jiný obraz šířkového formátu (jak dokládá otvor po očku ve středu jedné z delších lišt). Po restaurování byl obraz spolu s protějškem vyfotografován (bez vnějšího rámu) a oba byly reprodukovány (ZÍBRT 1899).

3) V roce 1965 provedl třetí restaurátorské ošetření Hankova portrétu v restaurátorském ateliéru prof. Bohuslava Slánského (1900–1980) na Akademii výtvarného umění v Praze jeho tehdejší žák Hynek Klouda (nar. 1930). Tentokrát byly důvodem k restaurování především nepříjemně ztmavlé retuše z předchozího restaurování. Kloudův zásah se omezil na zeslabení kopálového laku, odstranění některých starých retuší, nové vytmelení defektů, nové retušování a nalakování. Restaurátor ponechal stávající vnitřní rám i dublované plátno, obraz během práce z rámu nemusel sejmout. Z černobílé fotografické dokumentace, doprovázející restaurátorskou zprávu uloženou v OSČD, lze vypozorovat, že na vyobrazené stránce RK bylo před restaurováním výrazně tmavší majuskulní písmeno P ve 2. řádku shora, jímž začíná slovo *Pocína*. Nejspíše bylo červené, neboť černobílý film je na červenou barvu citlivější než na jiné. Na fotografii zachycující stav po odstranění starých retuší je toto písmeno stejně syté jako jsou ostatní. Restaurátor tedy patrně považoval červenou barvu na písmenu P za starou nepatřičnou retuš a spolu s ostatními retušemi ji odstranil.

4) V letech 1976–1977 restauroval po čtvrté Hankův portrét prostřednictvím Českého fondu výtvarného umění Dílo akad. malíř Jiří Blažej (1924–2008). Průzkumem mj. zjistil, že obraz byl již třikrát restaurován a při druhé opravě byl značně přemalován modrý plášť kryjící Hankovu levou paži. Ponechal obrazu stávající vnitřní rám i starou rentoaláž. Dublované plátno pouze sejmul z vnitřního rámu, nově prožehlil voskopryskyřičnou směsí a vrátil na stávající vnitřní rám. Sejmul staré zažloutlé laky i retuše a nahradil je novými. Bergnerovu přemalbu pláště šetrně sejmul. Odstranil okrovou papírovou pásku, nalepenou Bergnerem po obvodu plátna a vnitřního rámu. Restaurátorská zpráva je uložena v OSČD.

5) Zatím naposledy, po páté, portrét restaurovala v 1. polovině r. 2009 akad. malířka Olga Trmalová. Pečlivě obnovila některé akvarelové retuše, jež změnily v důsledku dlouhodobého vystavení obrazu (od r. 1987) ve stálé expozici NM „Společnost v Čechách 19. století“ na zámku ve Vrchotových Janovicích původní barevnost. Místy osleplý lak nahradila novým. (Srv. restaurátorskou zprávu v OSČD.)

Prameny: ANM, RNM, kart. 49 (r. 1898), čís. 854; tamtéž, b. č. (soupis přírůstků od 17. 6. do 14. 7. 1898); tamtéž, kart. 50 (r. 1898), čís. 36 III; tamtéž, čís. 1433; tamtéž, kart. 52 (r. 1899), b. č. (doplňky k inventářům sbírek v r. 1899); tamtéž, kart. 89 (r. 1918), čís. 1171 (všechny předchozí prameny se týkají akvizice); ANM, RNM, kart. 78 (1913), čís. 492 (doklad o tom, že Machkovy portréty [nepochybně manželů Hankových] z muzejních sbírek byly r. 1913 fotografovány nakladatelem Janem Štencem pro monografii o Machkovi, připravovanou K. B. Mádlem a vydanou až r. 1929); ANM, RNM, kart. 89 (r. 1918), čís. 1171 (protokol z 25. 6. 1918 o předání obrazů, mj. Hankova portrétu, z výstavního sálu a z kanceláří knihovny do historicko-archeologického oddělení).

Lit.: KUNSTAUSSTELLUNG 1833 (v nestránkovaném dodatku ke katalogu výstavy uspořádané v Akademii v pražském Klementinu Společností vlasteneckých přátel umění v r. 1833 je pod čís. 212 uveden *„Porträt des Herrn Wenceslaw Hanka, von Anton Machek.“*); ZPRÁVA 1898, s. 383; JZ 1898, s. 98; ZÍBRT 1899; OSN 1900; JIŘÍK 1917, s. 5 (obsah této a předchozích publikací viz v našem kat. čís. I/1); HANUŠ J. 1923, obr. za s. 208 (č.b. reprodukce, bez rámu); PALLAS – ZELINKA 1926, s. 260 (č.b. reprodukce, bez rámu); MÁDL 1929, s. 18, 29, 43, 46, 47, 70, 77, 120 (*„Machek jej* [Hanku] *portrétoval nejednou, ač podobizna Hankova, kterou kdysi* [Hanka, nikoli Machek] *poslal na Rus, odkud se před lety zase šťastně vrátila do Národního musea, nemohla vzniknouti až teprve v roce nebo po roce 1836, vypravena všemi odznaky* [...] *vyznamenávaného slavisty.“*; k dataci *„asi 1836“* ho vede zobrazená zlatá ruská medaile, kterou Hanka dostal r. 1836; Hankův portrét je uveden jako majetek NM, protější portrét mylně jako majetek Moderní galerie v Praze); MSN 1929 (zmínka: z Machkových děl v NM jmenuje pouze podobizny Václ. Hanky a krále Václava II.); JIŘÍK 1930, s. 29 (*„Na výstavy pražské zaslal Machek /.../ r. 1826* [podobiznu] *pí. Hankové. Podobiznu Hankovu v Zemském museu maloval Machek r. 1826/.../“*); VAVROUŠEK 1931, s. 48 (č.b. reprodukce, bez rámu); VRZALÍK 1934, s. 253 (č.b. reprodukce, bez rámu); VOLAVKA 1937, s. 120 (tvrdí, že portrét V. Hanky *„maloval Machek o dvacet let dříve“* než portrét paní Hankové, který na s. 120 datuje do přelomu 30. a 40. let a v popisce u reprodukce na s. 123 do doby kolem r. 1836); BASS 1940, s. 269 a 614 (č.b. reprodukce, bez rámu, datace v popisce *„z r. 1830“*); BASS 1948, s. 275 (totéž jako v 1. vydání z roku 1940); TOMAN 1950, s. 59 (zmínka o Hankově portrétu v NM); NOVÁK 1957, s. 234 (užívá dataci 1826; upozorňuje na rozdílnost portrétů V. Hanky od A. Machka a od F. Horčičky [náš kat. čís. II/9]; píše, že Machek až nadměrně obklopuje Hanku atributy a *„kopíruje exaktně jednu stránku z Rukopisů“*); NOVÁK 1962, s. 67, 88, 91–92, 178, obr. 103 (portréty manželů Hankových považuje mylně za současně vzniklé protějšky a podle letopočtu v signatuře ženské podobizny datuje i mužský portrét do r. 1826; vyobrazený Řád sv. Vladimíra omylem považuje za Řád sv. Anny, který podle něho Hanka dostal r. 1836 [správně 1846], a z toho vysuzuje, že byl tedy Machkem domalován r. 1836; upozorňuje, že mezi atributy je *„s reprodukční exaktností zobrazeno královédvorské falsum, rozevřené na desáté stránce“* [ve skutečnosti na čtrnácté]; nesprávně tvrdí, že *„v bohaté knihovně pak na hřbetech dvou knih, nepochybně Dějin českých v obrazích, připomněl Machek i své jméno“* [Machkovo jméno je ve skutečnosti na hřbetě jediné knihy, a její titul nelze identifikovat]; vidí slohové rozdíly mezi v podstatě ještě empírovou podobiznou Hankovou a již romanticky pojatou podobiznou jeho ženy a upozorňuje na pokročilejší malířskou techniku u portrétu B. Hankové; otiskuje č.b. reprodukci, bez rámu); ČESKOSLOVENSKO – POLSKO 1977–1978, s. 149, čís. kat. 563 (stručné katalogové údaje; obraz byl součástí putovní výstavy konané od října 1977 do

července 1978 postupně ve Varšavě, v Krakově, Bratislavě a v Praze); REITHAROVÁ 1980, s. 313 a 314 (sumarizuje předchozí závěry L. Nováka z r. 1962 a přebírá i jeho datování do r. 1826; mylně uvádí, že stříbrnou medaili, jež leží na rozevřeném RK, dostal Hanka až r. 1822 [správně v říjnu 1820] a přebírá i Novákův omyl v určení zobrazeného ruského řádu; konstatuje, že Machek s Hankou obraz doplňovali ještě několik let po jeho dokončení; otiskuje č.b. reprodukci, bez rámu); NEWHAM 1991, s. 115 (reprodukce obrazu, bez rámu, jako ilustrace k textu na s. 121–122, kde je kapitola o Hankovi jako falzátorovi); STREIT – KANTEK 1995 (z rozhovoru s L. Sršněm vychází [nepřesná] informace, že Sršeň objevil na Hankově portrétu vlepený list RK; seriózní průzkum si však vyžádá finanční podporu); STREIT 1995 (informuje, že L. Sršeň objevil na Hankově portrétu vlepené faksimile RK a že byly portréty manželů Hankových kdysi ze záhadných důvodů poslány do Ruska; vyzývá k finanční podpoře dalšího průzkumu Hankova portrétu); URBAN J. 1995b (ohlas na Streita 1995; upřesnění problému berlínské modři v RK); WITTLICHOVÁ – VONDRÁČEK 1996, s. 66 (zmínka o Machkově oleji „z r. 1826" v NM, dle něhož vznikla Machkova litografie čís. kat. 109 [viz náš kat. čís. II/3]); ČESKÁ LITERATURA 1998, s. 187 (č.b. reprodukce, bez rámu); HROCH 1999, obr. za s. 160 (barevná reprodukce obrazu, bez rámu, s popiskou *„Václav Hanka v knihovně Národního muzea* [sic] *(Antonín Machek)"*); PRAHL 2000, s. 395 (kat. čís. VIII.2.27 a VIII.2.28: datováno 1826, mylně uvedeno, že není signováno; Hanka představen jako intelektuál, ve stylu podobizen sběratelů a antikvářů, v tóze [sic] a s vyznamenáními; překvapivě je protějškem portrét jeho manželky Barbory; snad šlo o výzdobu domácího salonu; Machkova litografie tohoto portrétu vyšla v redukované podobě; obraz na téže straně barevně reprodukován, bez rámu); PETROVÁ 2001, s. 87 *(*zmínka: *„aranžmá portrétu Václava Hanky s vyloženými medailemi vyjevuje ješitnou povahu, zajisté bez kritického záměru, protože malíř se s Hankou přátelil."*); ČORNEJ 2001, s. 282 (barevná reprodukce, bez rámu); HLAVAČKA 2001, s. 96 (č.b. reprodukce portrétu, bez rámu, s datací 1836, jako ilustrace k pojednání o falzech V. Hanky); KOSATÍK 2003, II., s. 71 (č.b. reprodukce, bez rámu); SRŠEŇ 2004a, s. 172 (zmínka); FRAJEROVÁ – KOVAŘÍK 2004, s. 183 (č.b. reprodukce, bez rámu).

Komentář:

Jde o nejstarší známý portrét V. Hanky, současně nejzajímavější a nejcennější. Na základě detailní analýzy, provedené v předchozí kapitole, jsme došli k následujícím závěrům. Antonín Machek, spolupracovník a přítel Václava Hanky, namaloval jeho portrét v první polovině roku 1821, nejspíše při příležitosti Hankových 30. narozenin, jež připadly na 10. června 1821. Olejomalba tedy vznikla ještě v době, kdy byl Hanka svobodný. Měla sloužit a později také sloužila jako podklad pro litografické reprodukce, jež mladého úspěšného vědce a slavného nálezce RK prezentovaly na veřejnosti (srv. náš kat. čís. II/3, II/4, II/5, II/6). Po Hankově svatbě s Barborou Mádlovou (v únoru 1822) přimaloval po delší době, až počátkem roku 1826, Machek ještě protějškový portrét Hankovy manželky. Tím vnutil staršímu portrétu Hankovu novou roli privátní, manželské „párové" podobizny, určené k výzdobě domácnosti, či „salónu". Hanka se však s touto „domestikací" své podobizny nemínil smířit, jak dokládá její samostatné vystavení v Klementinu v r. 1833. Viděl v ní i nadále nejlepší portrét reprezentující jeho osobnost. Machek ho zobrazil v nekonvenčním, a přitom pečlivě stylizovaném oděvu jako romantického básníka. Kulisa knihovny v pozadí evokuje i jeho intelektuální zájmy a vzdělání. Hankovy vědecké zásluhy původně připomínal výtisk jeho edice Igora Svatoslaviče (Slova o pluku Igorově), ležící na stole pod jeho pravým předloktím. Vyšel už v říjnu 1820, ale nese letopočet 1821, na malbě portrétu jasně čitelný. Namalovanou číslovku 1821 lze tedy chápat též jako maskované označení roku, kdy portrét vznikl. Jako velmi pravděpodobné se nám jeví, že pendentem k vyobrazenému ruskému eposu (dodnes zpochybňovanému jako falzum) byl Hankou v r. 1817 objevený Rukopis královédvorský. Předpokládáme, že původně Machek mohl na místo, kde je dnes věrné vyobrazení originálního RK, vlepit titulní list jeho prvního tištěného vydání z r. 1819. Domníváme se tedy, že z bohaté zásobnice atributů, které dnes na portrétu vidíme, byly na původní malbě z r. 1821 jen zlatý prsten na Hankově pravém prsteníku a dvě publikace: vlevo výtisk RK a vpravo výtisk Igora Svatoslaviče, oba otevřené u titulních stran. V následujících letech Machek podle Hankových pokynů portrét několikrát obohacoval o nové doklady Hankova věhlasu. Podle naší hypotézy zasáhl do portrétu ještě čtyřikrát. Nejspíše ještě v r. 1823 přimaloval na pravý okraj titulní stránky výtisku RK briliantový prsten, který dostal od cara Alexandra I. za vydání Igora Svatoslaviče v srpnu 1823. Podruhé zasáhl, a to mnohem výrazněji, do obrazu někdy po září 1833 (tedy patrně až po skončení výstavy v Klementinu, jež se konala na jaře). Tehdy nahradil dosavadní vyobrazení RK mnohem dokonalejší a atraktivnější faksimilovanou stránkou 14, zhotovenou věrně podle originálního RK. Machek vlepil přímo do obrazu dokonalé faksimile, zhotovené r. 1829 Karlem Hennigem. Bylo vytištěno v měřítku 1:1 litograficky na papíře, imitovalo věrně žlutavě narezlou barvu originálního písma a původně mělo dokonce i zlacenou a kolorovanou iniciálu N. Protože byl originál RK v té době svázán do knížky, nezbylo než zobrazit i sousední, 15. stránku RK. Jelikož by se však malovaná imitace nemohla kvalitou rovnat vlepenému faksimile, naznačil Machek na 15. stránce jen několik řádek a celou stránku zakryl velkou ruskou stříbrnou medailí, kterou Hanka měl už od r. 1820. Vzhledem k tomu, že vlepené faksimile zakrylo kromě původního titulního listu výtisku RK i prsten z r. 1823, namaloval Machek prsten znovu, tentokrát na roh výtisku Igora Svatoslaviče. Současně přimaloval i vladimírský řád, udělený Hankovi v r. 1831, a na jeho stuze navléknutý briliantový prsten, darovaný Hankovi v roce 1833. Koncem roku 1836 zasáhl Machek do malby potřetí. Tentokrát doplnil velmi cennou ruskou zlatou medaili, a aby „nepadala ze stolu", přimaloval pod ní kus bílého papíru. Ten označil nenápadně letopočtem 1836. Současně Hankovi přimaloval na prostředník pravice další briliantový prsten, který Hanka dostal od cara Mikuláše I. už v předchozím roce. Poslední doplněk Machek přičinil roku 1842, tedy 21 roků po namalování portrétu a 2 roky před svou smrtí. Nad kříž vladimírského řádu přimaloval prsten s 24 brilianty, který Hanka dostal od cara Mikuláše. Na další doplňky, byť byly sebecennější (např. ruský řád sv. Anny

z r. 1846) musel už Hanka rezignovat, neboť by se na portrét ani při nejlepší vůli nevešly. Hanka si jistě skrytě přál, aby byl jednou tento jeho portrét vystaven v Muzeu, podobně jako portrét jeho učitele Dobrovského od Tkadlíka, namalovaný pro Muzeum v r. 1820. Když zemřel, zůstaly obě podobizny manželů Hankových v domácnosti jeho vdovy, a Muzeum o ně kupodivu neprojevilo zájem. Po smrti Barbory Hankové se dědickými přesuny v příbuzenstvu dostaly oba obrazy dokonce do Moskvy, odkud se šťastnou shodou okolností vrátily v r. 1898 do Prahy. Teprve ve 20. století se Machkův olej stal tím, čím měl být od počátku: portrétem, který Václava Hanku výstižně reprezentuje na veřejnosti. (Podrobnější rozbor a komentář viz v předchozí kapitole.)

II/2 (obr. 19 [= detail z obr. 63 a])
Antonín Machek (31. 10. 1775, Podlažice /okr. Chrudim/ - 18. 11. 1844, Praha)? (připsáno)
Praha, 1828
Kresba tužkou na papíře, neznámých rozměrů.
Sign.: ?

19.

Popis: poprsí V. H. jako muže středního věku, v profilu doprava. Hlava sedí na silném krátkém krku, a je mírně skloněná. Vlnité vlasy jsou od výšky uší umně vyčesány nahoru a do skrání, aby zakryly počínající pleš. Tvář mírně zavalitá, bezvousá, s velkým špičatým nosem a ustupující bradou. Poprsí oděno do neutrálně stylizovaného šatu, překrytého u krku bílým ležatým límečkem košile. Pravděpodobně bylo pod portrétem připsáno perem inkoustem „Hanka 1828."
Majitel: ? (nezvěstné).
Lit.: nepublikováno.
Komentář:
Popisovanou kresbu, jež se pravděpodobně nedochovala, známe jen díky vizitkové fotografii Antonína Řehuly asi z roku 1861 (viz náš kat. čís. II/45). Fotografie zachycuje jen detail ohraničený oválným výřezem, takže nevíme, jak vypadaly dolní partie portrétu, ani není zcela jisté, zda reprodukovaný Hankův autogram s letopočtem byl součástí originální kresby, nebo zda ho připojil podle jiné předlohy až fotograf. Přikláníme se spíše k první možnosti, neboť uvedený rok 1828 celkem dobře odpovídá tehdejšímu věku portrétovaného (37 let). Kresba asi nebyla určena jako podklad k rozmnožení grafickými listy, neboť v takovém případě by pod ní Hanka napsal spíše celé své jméno, popř. nějakou devízu. Autograf doplněný letopočtem vypovídá spíše o tom, že kreslený portrét mohl být privátním dárkem někomu z přátel. Kresba patrně neměla větší formát, takže snad mohla být pořízena do památníku (Hanka sám měl několik památníčků, svázaných občas až dodatečně z volných lístků, se zápisy a někdy i s kresbami [uchovány v KNM, odd. rukopisů, sign. IX H 22, 24, 25, 27–29]). Soudíme, že autorem kresby mohl být Hankův přítel Antonín Machek, který vytvořil oba předchozí olejové portréty manželů Hankových a byl s Hankou ve 20. letech často v kontaktu. Podoba kresby celkem dobře odpovídá Machkovým měkce a malířsky pojatým kresebným podkladům pro litografické podobizny i jeho křídovým litografiím z těchto let. Případnou úvahu, že by kresba mohla být dílem Františka Horčičky, druhého skvělého portrétisty, se kterým se tehdy Hanka přátelil, musíme vyloučit ze stylových důvodů. Horčičkovy kresebné portréty jsou totiž mnohem výraznější, charakterizované téměř sochařsky cítěnou modelací, jež je budována ostrými, silnými čarami (srv. náš kat. čís. II/7 a II/8).

II/3 (obr. 20)
Antonín Machek (31. 10. 1775, Podlažice /okr. Chrudim/ – 18. 11. 1844, Praha)? (připsáno)
Praha, asi přelom let 1830 a 1831
Grafický list, křídová litografie tištěná dvojím způsobem: 1) na japanu podlepeném větším, středně silným papírem, celek 339 x 263 mm, japan 142 x 124 mm, obrazová plocha cca 118 x 106 mm (exemplář z NG); 2) na středně silném papíře, celek 231 x 219 mm (exemplář z US PNP).
Nesignováno.
Popis: poprsí, mírně vpravo, pohled na diváka, volně uvázaný pruhovaný šátek kolem krku. Bez titulu, na exempláři z NG je vpravo dole druhotný přípis tužkou „Hanka".
Prov.: exemplář v US PNP byl původně v majetku malíře Petra Maixnera (1831–1884).
Majitelé: např. NG Praha, inv. čís. R 90 161; US PNP, inv. čís. I. G. 4841/ V18.
Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361 (při zmínce o Hankových podobiznách: „[...] *lithographische Porträte von ihm haben Machek, Schier und Taddeo Maier geliefert* [...]"); WURZBACH 1861, s. 314 (v soupisu Hankových podobizen: *„lithogr. von Machek"*); MÁDL 1929, s. 54–56 (A. Machek jistě sám litografoval podobiznu V. Hanky); WITTLICHOVÁ – VONDRÁČEK 1996, s. 66 (čís. kat. 109: datují tento list „po 1826" s ohledem na předlohovou olejomalbu z NM, jejíž datování do r. 1826 nezpochybňují; nevylučují, že se na litografii mohl podílet i Fr. Šír).
Komentář:
Tuto reprodukci detailu z Machkovy olejové podobizny Václava Hanky připisujeme samotnému autorovi malovaného

20.

obrazu. Vycházíme ze zpráv starší literatury, která Antonína Machka uvádí – vedle Františka Šíra – jako jednoho z autorů litografických portrétů Hankových. Přikláníme se tak k přesvědčení o Machkově autorství, uváděnému novější literaturou (WITTLICHOVÁ – VONDRÁČEK 1996). Ze čtyř nesignovaných a nedatovaných raných litografických podobizen Hankových (náš kat. čís. II/3– II/6) se nám jeví autorské připsání Machkovi jako nejpravděpodobnější v případech listů uváděných pod čís. kat. II/3 a II/5. Obě tyto litografie mají malířštější pojetí, než spíše kresebně pojaté listy čís. kat. II/4 a II/6. Malířským, a tudíž konzervativnějším pojetím se vyznačovaly litografické pokusy samotného Machka, kdežto František Šír, Machkův žák, zaměstnanec jeho litografické dílny a posléze i nástupce, dával svým litografiím podobu impresivních skic s rozvolněnými, lehce šrafovanými okraji do ztracena. S ohledem na toto Šírovo modernější pojetí, které činilo z pouhé mechanické reprodukce svébytný umělecký žánr, přenechával na počátku 30. let objektivní a sebekritický Machek litografování ve své dílně stále častěji Šírovi. Zde uváděná litografie se drží dosti věrně malované předlohy, kopíruje dokonce i pruhy na šátku ovinutém kolem krku. I toto lpění na detailech předlohy mluví pro hypotézu, že litografii prováděl sám Machek. Je jisté, že tato litografická reprodukce nemohla vzniknout už v 1. polovině 20. let, neboť tehdy litografické listy ještě většinou reprodukovaly malované předlohy i s jejich okraji, někdy dokonce s jejich rámy. Nejčasnější datací by mohla být doba krátce po r. 1825, kdy Machek začal užívat na okrajích obrazových ploch jemné šrafování do ztracena. V případě našeho listu je možno dataci posunout až na přelom 20. a 30. let, přesněji na konec roku 1830 či počátek roku 1831. Je totiž velmi pravděpodobné, že litografický portrét byl připravován k Hankově čtyřicítce, a ta připadla na 10. června 1831. S ohledem na to, že po Hankově vyznamenání ruským Řádem sv. Vladimíra (na carův příkaz ze 7. 2. 1831) byl v Machkově dílně připravován během roku 1831 další, aktuálnější litografický portrét, zobrazující Hanku s tímto řádem na klopě (náš kat. čís. II/5 a II/6), lze soudit, že portréty čís. II/3 a II/4 vznikaly ještě před Hankovým vyznamenáním, tedy na přelomu let 1830–1831. Vzhledem k tomu, že pojednávaný portrét není opatřen žádným textem (titulem ani autorskými signaturami, popř. datací), šlo patrně o pouhý zkušební tisk. Asi byl první variantou, která pak nebyla použita. Soudíme, že pro oficiální rozšíření byla použita až druhá varianta, kterou připisujeme Šírovi, a jež byla tištěna i s patřičnými textovými doplňky (náš kat. čís. II/4). Ta byla právem vybrána jako lepší, neboť upustila od reprodukování pruhů na šátku, které působilo v Machkově grafickém přetlumočení mírně rušivě.

II/4 a, b, c (obr. 21 [= **a**])
František Šír [Schier] (4. 2. 1804, Nové Město na Moravě – 3. 6. 1864, Praha)? (připsáno)
Praha, litografická tiskárna Antonína Machka, **asi přelom let 1830 a 1831**
Grafický list, křídová litografie na japanu podlepeném větším, středně silným papírem. Rozměry (jediného zatím známého exempláře): celek 287 x 213 mm, japan 161 x 127 mm, obrazová plocha cca 153 x 143 mm (přesahuje šířku japanu!).
Sign.: pravděpodobně existovaly tři varianty signování: **a**) bez signatur (exemplář v AHMP), **b**) „Schier lith. v Praze“ (neznámý exemplář, srv. pramen z KKPS), **c**) „Machek mal. / Šjr lith. v Praze“ (neznámý exemplář, srv. MÁDL 1929, s. 71, a pramen z KKPS).

21.

Popis: poprsí, mírně vpravo, pohled na diváka, volně uvázaný šátek bez vzoru kolem krku.
Dole titul, provedený kamenorytinou: „WÁCLAW HANKA / narozen dne 10 června 1791. / Od geho ctjtelů.“ Na rubu exempláře z AHMP je otisk oválného razítka původního majitele „VEREIN FÜR / Geschichte der Deutschen / IN BÖHMEN“.
Majitel: např. AHMP, inv. čís. 2.A.1083.
Prameny: KKPS, rukopisný lístkový katalog někdejší sbírky grafických portrétů strahovského kláštera, asi z počátku 20. století (zde mj. záznamy o dvou litografických podobiznách Václava Hanky, nyní nezvěstných: 1) *„Wáclaw Hanka / narozen dne 10. června 1791. / Od geho ctjtelů. / Schier lith. v Praze“*, 2) *„Wáclav Hanka, / narozen dne 10. června 1791. / Machek mal. / Sjr* [LS: patrně mylný přepis, mělo by být *Šjr*] *lith. v Praze“*).
Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361 (při zmínce o Hankových podobiznách: „[...] *lithographische Porträte von ihm haben Machek, Schier und Taddeo Maier geliefert* [...]“; pozn. LS: není ovšem jisté, kterou ze Šírových variant měl autor na mysli); MÁDL 1929, s. 56 (zmínka: *„F. Šír* [...] *litografuje podle Machka* [...] *V. Hanku“*), s. 71 (v soupisu litografických listů od různých litografů, zhotovených podle známých Machkových malovaných nebo kreslených předloh, uvedeno mj. *„HANKA V.: Wáclaw Hanka od jeho ctitelů. – Machek mal. Šír lith. v Praze.“*).
Komentář:
Z faktu, že je v titulu listu uvedeno datum Hankova narození a z připojené dedikace *Od geho ctjtelů* lze soudit, že litografie byla dárkem Hankovi k narozeninám. Nepochybně šlo o čtyřicetiny, jež připadaly na 10. červen 1831. První návrh listu (náš kat. čís. II/3) vypracoval zřejmě podle svého staršího olejového portrétu ve své litografické dílně sám Machek. Vybrána byla však tato druhá varianta, s většími rozměry vlastního portrétu. Od předchozí varianty se liší uvolněnějším rukopisem, vervními, skicovitými tahy litografické křídy a menším lpěním na detailech (pomíjí pruhování šátku uvázaného kolem krku portrétovaného). Tento pokročilejší kresebný styl, který zbavil křídovou litografii reprodukční služebnosti a umožnil její zařazení mezi svébytné výtvarné projevy, ovládl velmi dobře Machkův žák František Šír, jenž pracoval v jeho tiskařské dílně už od roku 1826. Jemu také tuto litografii připisujeme. Zdá se, že se tento list vyskytoval s různými variantami autorského označení. Jediný exemplář, který se nám zatím podařilo nalézt, je bez označení autorů. Podle záznamů v citovaných pramenech a v literatuře existovaly však i listy, které nesly buď jen signaturu Fr. Šíra jako litografa, nebo signatury označující Machka jako autora malované předlohy a Šíra jako litografa. Vzhledem k tomu, že tituly a dedikace byly vždy totožné, soudíme, že šlo ve všech případech o tutéž litografickou podobiznu.

II/5 (obr. 22)
Antonín Machek (31. 10. 1775, Podlažice /okr. Chrudim/ - 18. 11. 1844, Praha)? (připsáno)
Praha, litografická tiskárna Antonína Machka (?), **asi 2. pololetí 1831**
Grafický list, křídová litografie na papíře, celek 236 x 184 mm, obrazová plocha cca 118 x 115 mm.

22.

Nesignováno. Na jediném zatím známém listě je pod obrazovou plochou modré oválné razítko s textem „STRAHOV“.
Popis: poprsí, mírně doprava, pohled malých očí směřuje na diváka, v tmavém rozepnutém dvouřadovém kabátě, světlejší vestě, bílé košili, s bílou vázankou kolem krku uvázanou vpředu na mašli. Pod uzlem mašle je náprsní jehlice (podoby drobné růžičky, jak dokládá srovnání s naším kat. čís. II/6), na klopě kabátu vpravo miniatura kříže Řádu sv. Vladimíra. Pozadí nad rameny jemně šrafováno, okraje do ztracena.
Majitel: např. KKPS, inv. čís. SG 8739.
Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361 (při zmínce o Hankových podobiznách: „[...] *lithographische Porträte von ihm haben Machek, Schier und Taddeo Maier geliefert* [...]“; – není specifikováno).
Komentář:
Machkova litografická dílna měla – jak soudíme – během roku 1831 pohotově zareagovat na Hankovo vyznamenání ruským Řádem sv. Vladimíra, a nejspíše na vlastní přání vyznamenaného vytvořit jeho aktuální podobiznu, která by ho představila jako novopečeného rytíře. Dílna sice právě dokončovala litografický portrét k Hankovým 40. narozeninám (10. 6. 1831), svěřený nakonec Šírovi (náš kat. čís. II/4), ale mezitím přišla zpráva, že se car rozhodl 7. 2. 1831 udělit Hankovi vladimírský kříž. Koncem března ho Hanka prostřednictvím ruského vyslanectví ve Vídni dostal a od 21. 9. 1831 ho směl po povolení rakouského císaře veřejně nosit. Nový portrét mohl být zřejmě vytištěn až po oficiálním císařově svolení, tedy na podzim či na počátku zimy r. 1831, ale připravován snad byl již v předstihu, asi od poloviny roku. Je pravděpodobné, že se v tomto případě opakovala situace,

kterou jsme popsali už v hesle o prvním Hankově litografickém portrétu, připisovaném přímo Antonínu Machkovi (čís. kat. II/3). Máme za to, že pojednávaný litografický list, vytištěný bez doplňujících textů, je i v tomto případě litografickým pokusem samotného Machka. Svědčí o tom opět minuciózně opatrný, spíše malířsky pojatý rukopis, složený z drobných, splývavých tahů křídy. Machek okopíroval Hankovu hlavu ze svého olejového portrétu, ale zcela pozměnil oděv. Romanticky nekonformní šat básníka nahradil biedermeiersky solidním frakem s nenápadným, ale důležitým detailem vladimírského křížku na klopě. Konečnou verzi portrétu, určenou pro rozmnožení a distribuci, však vytvořil, jistě s Machkovým souhlasem, jeho nadaný žák František Šír (viz následující čís. katalogu).

II/6 (obr. 23)
František Šír [Schier] (4. 2. 1804, Nové Město na Moravě – 3. 6. 1864, Praha)? (připsáno) **Praha,** litografická tiskárna Antonína Machka (?), **asi 2. pololetí 1831**
Grafický list, křídová litografie na papíře, rozměry obrazové plochy (bez textu) cca 140 x 130 mm.
Nesignováno.

23.

Popis: poprsí, mírně vlevo, pohled na diváka, v tmavém rozepnutém dvouřadovém kabátě, světlejší vestě, bílé košili, s bílou vázankou kolem krku uvázanou vpředu na mašli. Pod uzlem mašle je náprsní jehlice v podobě růžičky, na klopě kabátu vpravo miniatura kříže Řádu sv. Vladimíra. Pozadí nad pravým ramenem je energicky vyšrafováno, podobně skicovitě jsou podány i dolní okraje oděvu, jež jsou do ztracena. Pod vyobrazením přetištěno faksimile Hankova autografu: „Národy nehasnau / Dokud gazyk žige / Magi bytnost gasnau. / Wáclaw Hanka".
Majitel: např. GRPMNW, inv. čís. 15 012.
Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361 (při zmínce o Hankových podobiznách: „[...] *lithographische Porträte von ihm haben Machek, Schier und Taddeo Maier geliefert* [...]"); ROUBÍK 1946, s. 125 (v soupisu litografických kamenů a listů, zabavených v Šírově tiskárně při policejní prohlídce v r. 1856, je zapsána i položka „V. Hanka" – pozn. LS: snad mohlo jít právě o tento portrét, a to buď o jeho otisky, nebo o litografickou desku, z níž byl tištěn /policii mohla vadit vlastenecká devíza pod portrétem/); NOVÁK 1962, s. 136 („*Šír pak zhotovil litografovanou podobiznu* [V. Hanky] *ve dvou variantách, ve větší se držel kresby Machkovy, v menší si upravil kresbu po svém.*"; Novák patrně nemyslel litografické portréty II/4 či II/6, ale spíše listy II/29 a II/17; považoval je obě za práce Šírovy a bez bližšího zdůvodnění je datoval rokem 1836), s. 188 (čís. kat. 339 – v soupisu Machkova díla L. Novák opakoval /opět bez odkazu na zdroj/, že Šír zhotovil dvě varianty litografické reprodukce Hankova portrétu; omylem však připojil tuto poznámku ke kresbě od A. Gareise z r. 1852 ze sbírky NG /srv. náš kat. čís. II/23/, kterou považoval za kresbu Machkovu a mylně ji datoval rokem 1836); VRCHOTKA 1968, obr. 4 (č.b. reprodukce, bez bližších údajů o uložení předlohy); SAK 2007, s. 129 (č.b. reprodukce podle předlohy z LA PNP).
Komentář:
Soudíme, že tato výsledná varianta litografického portrétu, představujícího Hanku jako čerstvého rytíře ruského Řádu sv. Vladimíra, je dílem Šírovým. Šír převzal novou modifikaci oděvu s miniaturou ruského kříže na klopě z litografie navržené Machkem (náš kat. čís. II/5), ale hlavu okopíroval ze své předchozí litografie (náš kat. čís. II/4), jež je v podání obličeje výraznější. Oproti návrhu Machkovu zobrazil oděv i náznak pozadí mnohem energičtěji a živěji, velkorysými, suverénními tahy křídy. Oděv i hlavu kopíroval z litografických listů, aniž by svou kresbu zrcadlově obracel, takže jeho vytištěná litografie je proti prototypu (Machkovu oleji) stranově otočená. Jen řád přemístil na své kresbě na druhou klopu, takže na otisku je na správném místě, nad srdcem. Oproti Machkově nerealizované variantě záměrně klopu zesvětlil, takže řád lépe vyniká. Vlasteneckou devízu, reprodukovanou pod portrétem, použil Hanka znovu po letech, když psal svému příteli I. I. Srezněvskému při jeho návštěvě Prahy dne 24. března 1840 lístek na památku (reprodukoval FRANCEV 1914, s. 22).

II/7 (obr. 24)
František Horčička (29. 6. 1776, Praha – 5. 4. 1856, Praha)
Praha, 1831
Skica, kresba tužkou na ručním, středně silném, světle okrovém, původně obdélném papíře, na rubu pod kresbou zbarveném červenohnědou rudkou. Pravý dolní roh je utržený, pravý horní byl poškozen vystřižením plochy přibližně kruhového tvaru (o průměru cca 70 mm), jež způsobilo, že se nedochoval ani cíp tohoto rohu. Obě poškozená místa

byla později podlepena světlejším papírem. Rozměry: celek 208 x 167 mm, obrazová plocha: cca 122 x 110 mm.
Nesignováno.
Popis: hlava s náznakem límce v profilu doprava. Na rubu vpravo dole je na původním papíře přípis „Wácslaw Hanka", provedený tužkou, rukou autora. Pod tím je druhotně jinou rukou připsáno tužkou „von Franz Horčicka". Na líci je v levém dolním rohu druhotný přípis tužkou „Hanka", provedený stejnou rukou jako druhotný přípis na rubu.
Prov.: koupeno 17. 7. 1924 od PhDr. F. X. Jiříka v rámci souboru 21 kreseb F. Horčičky.
Majitel: MHMP, inv. čís. 23 241.

24.

Prameny: LA PNP, fond Václava Hanky, kart. 3, Zlomek upomínky na V. Hanku, od neznámého autora, bez data (nezn. pamětník píše, že po Hankově smrti získal některé jeho věci, mezi nimiž je *„malá jeho podobizna, tužkou kreslena"* a *„jeho věrná silhuetta"* [LS: snad je možné ztotožnit první obrázek s naší kresbou]).
Lit.: NOVÁK 1957, s. 234 (datuje do poč. 30. let 19. st. a identifikuje jako přípravnou kresbu k oleji v NM [náš kat. čís. II/9]; inspiraci shledává v římských mincích; kresbu hodnotí jako vysoce dekorativní a idealizující; malíř stylizoval Hankovu tvář *„do podoby osvícenského humanisty"*; jako dodatečnou volnou variantu, už bez studijního charakteru, uvádí kresbu z NG [náš kat. čís. II/8]); NOVÁK 1962, s. 92 (zmínka o *„osvícenské střízlivosti"* této podobizny); KVĚTOŇOVÁ 1962, s. 31 (zmínka: *„Václav Hanka ve velmi nekonvenčním a přirozeném náčrtu"*); SRŠEŇ 1989 (interpretuje vztah kresby k olejovému portrétu v NM [náš kat. čís. II/9], olej datuje do počátku 30. let 19. stol., připomíná další Horčičkovu kresbu Hankovy hlavy z r. 1831 [náš kat. čís. II/8]).

Komentář:
Autor kresby, portrétista František Horčička, patřil k Hankovým blízkým přátelům. Svědčí o tom jak Horčičkův český zápis do Hankova památníku ze 6. 12. 1821 (KNM, rukopis IX H 25), tak skutečnost, že byl Horčička Hankovi za svědka na svatbě konané 11. 2. 1822. Patrně se však znali už na konci 2. desetiletí 19. století, kdy se o Horčičkovi uvažovalo jako o případném budoucím řediteli malířských sbírek v připravovaném Českém muzeu (viz dopis Jungmanna Markovi z 19. 1. 1818, v: EMLER 1882, s. 183), kde chtěl pracovat i Hanka. Horčička bývá dokonce podezříván spolu s Hankou z podílu na vytvoření RKZ. I z tohoto důvodu stojí Horčičkovo portrétování Václava Hanky za pozornost. Profilová kresba Hankovy hlavy, vykazující Horčičkův typicky suverénní rukopis, zachycuje fyziognomii portrétovaného nepochybně velmi spolehlivě a přesně. Rozměry zobrazené hlavy na této kresbě a na olejovém portrétu z NM (náš kat. čís. II/9) jsou shodné. Je tedy zřejmé, že Horčička mechanicky překopíroval kresbu přímo na našepsované plátno budoucí olejomalby. Kresba se snad stala vzorem pro Hankovo pečetidlo s vyobrazením jeho hlavy z r. 1833 (náš kat. čís. II/11 a) a zcela jistě byla předlohou pro Hankovy medaile od Jos. Lercha z let 1833 a 1834 (náš kat. čís. II/12–II/15). Kvůli lepší představě a zkušebnímu zakomponování do kruhové plošky medaile byla patrně kresba hlavy okopírována ve zmenšeném měřítku do pravého horního rohu téhož papíru a odtud byla pak vystřižena. Kruhový otvor po této nedochované redukci má průměr 70 mm, což je přibližně dvojnásobná velikost plánované větší medaile (výsledná kovová ražba má průměr 32 mm). Skica byla pravděpodobně v majetku Václava Hanky.

II/8 (obr. 25)
František Horčička (29. 6. 1776, Praha – 5. 4. 1856, Praha)
Praha, 1831
Drobný portrét, kresba tužkou, po obvodu obtažená perem tuší, na spotřebním (patrně balicím) papíru. Silueta hlavy, s rovným ohraničením v místě krku, je vystřižená a nalepená na modrý karton obdélného formátu. Rozměry vystřižené siluety: v. 190 mm, š. 170 mm. Výřez v paspartě, do níž je modrý podkladový karton adjustován: 278 x 225 mm.
Nesignováno.
Popis: hlava s límcem v profilu doprava. Vlevo dole na modrém kartonu je pozdější přípis „Horčička 1831". Na dolním okraji modrého kartonu, uprostřed pod zobrazenou hlavou, je nápis štětcem, bílou barvou: „W. HANKA."
Prov.: převedeno r. 1942 se sbírkou grafiky a kresby z NM, legalizováno r. 1949 zákonem čís. 148/1949 Sb.
Majitel: NG Praha, inv. čís. K 23 897.
Prameny: LA PNP, fond Václava Hanky, kart. 3, Zlomek upomínky na V. Hanku, od neznámého autora, bez data (nezn. pamětník píše, že po Hankově smrti získal některé jeho věci, mezi nimiž je *„malá jeho podobizna, tužkou kreslena"* a *„jeho věrná silhuetta"* [LS: snad je možné ztotožnit druhý obrázek s naší kresbou]).
Lit.: NOVÁK 1957, s. 234 (dává tuto siluetovou kresbu do souvislosti s předchozí kresbou [náš kat. čís. II/7], označuje ji za dodatečnou volnou variantu, která už nemá studijní charakter; domnívá se, že tento obrázek provedl Horčička

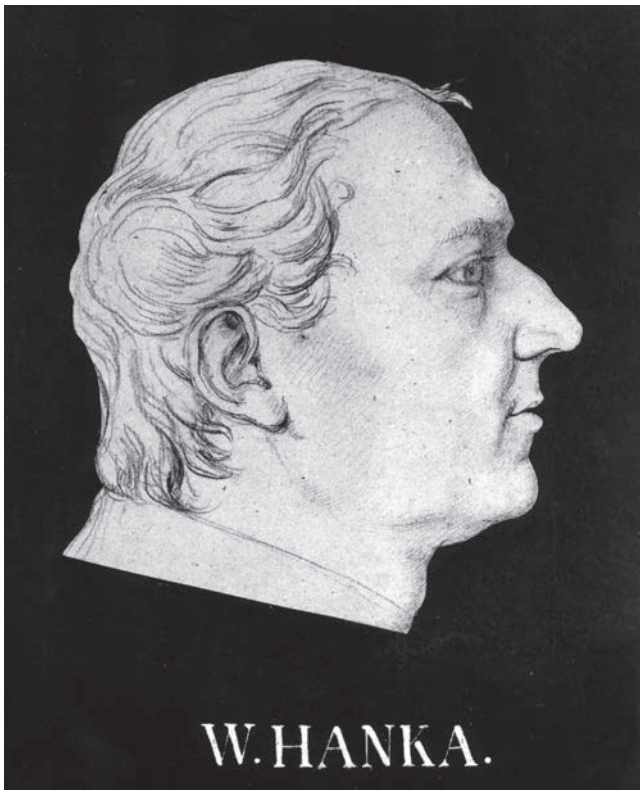

25.

přímo pro Hanku, *„aby vyšel vstříc poněkud ješitné povaze svého přítele“*); SRŠEŇ 1989 (zmínka).

Komentář:

Kresba převádí předchozí jednoduchou lineární skicu do mírně většího formátu a současně ji stínováním dodává plasticitu, jež navozuje představu nízkého reliéfu. Sloužila patrně jako propracovanější předloha pro medailéra Jos. Lercha, který ji mohl použít jako pomůcky při rytí Hankova pečetidla v r. 1833 (náš kat. čís. II/11 a) a jenž v letech 1833–1834 modeloval Hankovu hlavu pro drobné medailky i pro větší pamětní medaili (náš kat. čís. II/12–II/15). Na medaili pro to svědčí kromě shodné podoby Hankovy hlavy i totožný detail jejího rovného ohraničení v dolní partii. Rovněž písmo v titulku „W. HANKA.“ je velmi blízké typu písma užitého v opisu medaile. Obrázek zřejmě zůstal v držení V. Hanky, který si pečetidlo i medaile sám objednal. Do někdejší sbírky KNM se pak zřejmě dostal s Hankovou pozůstalostí zanechanou ve staré muzejní budově Na Příkopě, kde Hanka až do smrti bydlel. Se souborem kreseb a grafik ze sbírky KNM se dostal převodem r. 1917 do historicko-archeologického odd. NM a odtud r. 1942 dalším převodem do Zemské (od r. 1949 Národní) galerie v Praze.

II/9 (obr. 26)

František Horčička (29. 6. 1776, Praha – 5. 4. 1856, Praha)

Praha, 1831

Závěsný obraz, olej na plátně obdélného formátu, sejmutém z původního (nedochovaného) vnitřního rámu o rozměrech 25,5 x 18,5 cm a pouze volně podloženém lepenkou. Okraje plátna s olejovou okrovou podmalbou, kdysi zahnuté přes hranu vnitřního rámu, jsou zachovány jen vpravo a nahoře. Vlevo a dole byly odstřiženy. Celkový rozměr dochovaného plátna je 28,5 x 21,2 cm. Plátno vloženo do nepůvodního, ale dobového zlaceného obdélného rámu 37 x 33,5 cm, s vloženou dřevěnou zlacenou deskou s oválným výřezem v. 20 cm a š. 16,3 cm.

Nesignováno.

Popis: poprsí v tmavozeleném fraku s odsazeným rukávem, v přísném profilu doprava. Hnědé vlnité vlasy, nad čelem řídké a krátké, vzadu sahající až na límec. Vyholená tvář s prosvítajícími tmavými kořínky vousů. Zobrazené pravé oko má šedomodrou barvu. Na rubu podkladové lepenky je přípis perem hnědým inkoustem, z doby před r. 1896: *„Václav Hanka, bibliothekář / musejní; po Karlu Vinařickém / dědila Johanna Patočková (rozená / Hampeisová).* [černým inkoustem připsáno: *„neteř.“*] *Maloval (dle doslechu) malíř Horčička“*.

Prov.: darovala v březnu (mezi 1.–14. 3) 1896 Johanna Patočková, roz. Hampeisová, choť klasického filologa Františka Patočky (1836–1906), gymnaziálního profesora v Praze. Portrét zdědila r. 1869 po svém strýci, katolickém knězi Karlu Aloisu Vinařickém (1803–1869), básníku a Hankovu příteli, obhájci RKZ. Obraz byl do evidence zapsán až r. 1941.

Majitel: NM, inv. čís. H2-22 545.

Restaurátorské zásahy: obraz byl restaurován v 1. polovině r. 2009 akad. malířem Janem Frühaufem.

Prameny: ANM, RNM, kart. 44 (r. 1896), čís. 501 (koncept dopisu výboru SMKČ Johanně Patočkové, Praha 18. 3. 1896: SMKČ přijala na poslední schůzi [14. 3. 1896] dar podobizny Václava Hanky, *„nepochybně od Horčičky malované“*, pocházející z pozůstalosti Karla Vinařického, a děkuje za něj); tamtéž, čís. 571 (zpráva o akvizicích v roce 1896, určená k publikování).

Lit.: ZPRÁVA 1896, s. 345 (zpráva o akvizici podobizny, malované *„nepochybně od Horčičky“*); JZ 1896, s. 33 (zpráva o akvizici podobizny, autor portrétu neuveden); NOVÁK 1957, s. 234 (spojuje přípravnou kresbu z MHMP [náš kat. čís. II/7] s olejem z NM a datuje obě podobizny do počátku 30. let; upozorňuje na rozdílné pojetí Horčičkova a Machkova portrétu V. Hanky; uvádí, že Horčička zpodobil Hanku pod vlivem profilových podobizen na římských mincích jako *„osvíceného humanistu“* a *„dospěl v této podobizně k /.../ vysokému stupni dekorativizující idealizace“*); IVANOV 1969, s. 551 (zmiňuje se o vystavení obrazu na Horčičkově výstavě v pražském letohrádku Hvězda v roce 1967, připravené dr. Olgou Květoňovou); SRŠEŇ 1986, s. 131 (čís. 33) a 239 (barevná reprodukce; portrét zde představuje Hanku jako Bolzanova žáka); SRŠEŇ 1989 (obsáhlé katalogové heslo a barevná reprodukce; datuje portrét do poč. 30. let 19. stol.; upozorňuje na záměrnou glorifikaci portrétovaného; tlumočí mylnou domněnku převzatou od IVANOVA 1969, s. 516, že Horčička vyzdobil Hankovi malovanými miniaturami jeden výtisk RK z r. 1843 [ve skutečnosti jde o miniatury od Jana Dvořáčka, jak uvedl LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 355]); NEUMANN 2001, s. 112 (zmínka).

Komentář:

Drobný olej a obě jemu předcházející kresby vytvořil Horčička téměř jistě na Hankovo přání. Muzejní bibliotékář se totiž stal právě v roce 1831 rytířem ruského Řádu sv. Vladimíra. Omámen a inspirován tímto mezinárodním oceně-

26.

ním, jež obdržel od samotného cara Mikuláše I., objednal si zhotovení tří variant osobního pečetidla, které měly toto vyznamenání připomínat. Současně zatoužil i po vydání pamětní medaile, která by měla podobný účel a jež by veřejnosti připomínala jeho objevitelské a vědecké zásluhy (viz náš kat. čís. II/11–II/15). Hanka, který v Muzeu spravoval numizmatickou sbírku, a znal tedy dobře antické, renesanční i klasicistní portrétní mince a medaile, měl jistě o podobě budoucí vlastní medaile svou představu. A jeho přítel Horčička měl zřejmě ověřit, jak bude Hankova hlava vypadat v klasickém přísném profilu, který by pak mohl být transformován do drobného plastického reliéfu. Konečným cílem Horčičkových portrétních záznamů Hankovy hlavy nebylo tedy vytvoření nějakého reprezentativního olejového portrétu, který by mohl konkurovat již existující podobizně od Antonína Machka. V Horčičkově olejové podobizně Václava Hanky musíme tedy vidět – navzdory jejímu silnému glorifikačnímu účinu – jen pouhou malířskou studii. Svědčí o tom i její skromné rozměry. Zdá se, že po svém vzniku nebyl obrázek ani vhodně zarámován a že z něj solidnější

závěsný portrét udělala až následná adjustace do reprezentativního empírového rámu. Zlacený rám, vybraný snad samotným Hankou, dokonce velmi zdařile znásobil svou gloriolou radiálních paprsků obklopujících oválný výřez oslavnou pompéznost zobrazeného poprsí. Je pravděpodobné, že všechny tři Horčičkovy portrétní výtvory si Hanka ponechal ve svém vlastnictví. Olejový obrázek zřejmě získal Karel Vinařický až po smrti svého přítele.

II/10 a, b (obr. 27 [= **a**] a 28 [= **b**])
Anton Tepplar [Teplár] (*1804, Vídeň – +? /post quem 1839/)
Nozdrzec (v Haliči), Rakouské císařství (dnes Polsko), **1. pololetí 1833**

27.

Grafický list, čárový lept na papíře (**a** – zkušební tisk, **b** – výsledná realizace), celek 203 x 135 mm (rozměry obou exemplářů v Jagellonské univerzitní knihovně v Krakově [BJUJK]).
Sign.: „Ant. Tepplar sc.“ (vpravo dole, při okraji obrazové plochy).
Popis: poprsí V. H. v košili, s uvázaným velkým šátkem, v profilu doleva. Zkušební tisk (**a**) „avant la lettre“ (tj. bez titulu) má dole připsány perem, rukou Adama Junoszy hr. Rościszewského verše: *„Jak że Cie godnie zaszczyce? / Gdy szerząc w Swiecie miłość i cześć polskiej mowy, / Rozszyrzasz Polski granice. / A. Rościszewski“*. Definitivní exemplář (**b**) má dole titul: *„Wacław Hanka / Bibliotekarz, Archiwista, i Straźnik / Monet, w Narodowym Muzeum Czeskiém; / Tegoż Muzeum Sekretarz; a Członek / Towarzystw: król: Warszawskiego Przyaciół / Nauk; krakowskiego naukowego; Wileńskiego; / i Innych; kawaler Orderu S=o Włodzimierza.“*

Majitelé: např. BJUJK, inv. čís. I. 2522 (**a**) a I. 2521 (**b**); GRMNK, inv. čís. 52 783 (exemplář zmenšený ostřižením na rozměry 102 x 82 mm; jeho spodní okraj je odstřižen, takže nelze určit, zda šlo o typ **a** či **b**).
Prameny: NA ČR, fond Pražské gubernium 1831–1835, sign. 16/53 (zpráva o Hankově portrétu, který dal zhotovit Adam Rościzsewski, čerpaná z novin Rozmanitosci Lwowskie z r. 1834).
Lit.: JINDY A NYNÍ 1833 (v červencovém čísle tohoto časopisu citována zpráva převzatá z lvovských Rozličností: *„Známý rytec vídeňský, p. Tepplar, vyryl pěkně obraz učeného Hanky* [...] *Pod obrazem tím za napsání česko-polské mluvnice má býti umístěn zlomek verše: ...* [LS: citován verš, který připsal hr. Rościzsewski na exeplář v BJUJK]*“*); KVĚTY 1834 (přetištěn výňatek z dopisu nejmenovaného dopisovatele z Haliče, který mj. píše: *„Za podobizny pp. Hanky, Jungmanna, Šafaříka skládám ve jménu všech dobrých Čechů p. hr. Rosciszewskému z Rosciszewa ne*[j]*-vroucnější díky.“* Dále chválí vydavatele portrétů za poctu, kterou tím těmto velkým mužům složil.); JACHIM 1845, s. 290 (zmínka: Adam Junoša z Rošćišewa Rošćišewský *„dal v oceli* [sic] *rýti obrazy několika spisovatelů českých, jako Šafaříka, Kolára i Hanky“*.); LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361 (píše nepřesně, že první [sic] portrét V. Hanky dal provést Adam rytíř Rościzewski od mědirytce Teplara ve Vídni [správně: z Vídně]); WURZBACH 1861, s. 314 (mezi Hankovými portréty uvádí též *„Kupferstich von Teplar“*); VRŤÁTKO 1881, s. 209 (edice dopisů Dominika

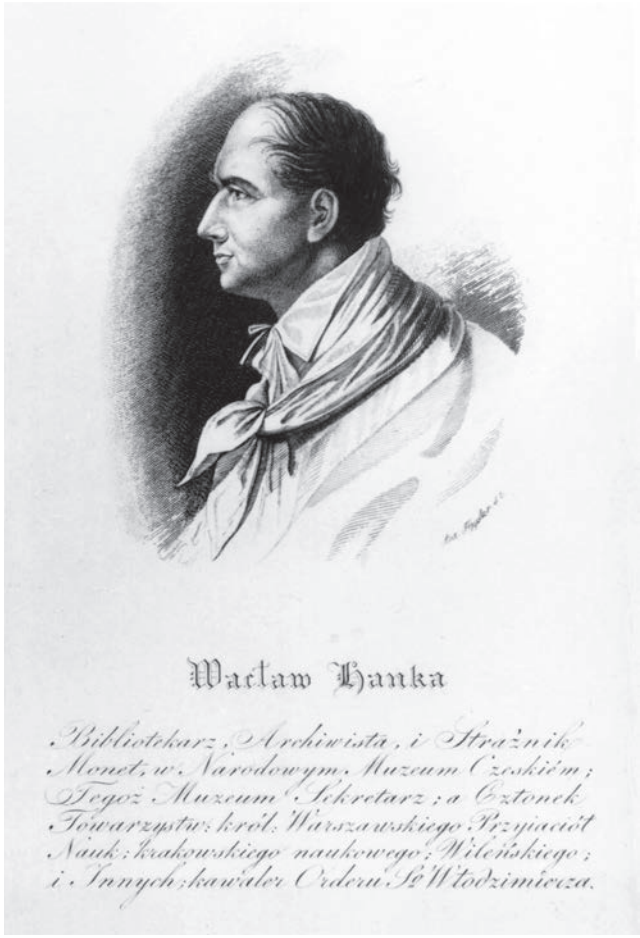

28.

Kinského V. Hankovi z Brna 10. 3. a 12. 5. 1835: Kinský se z Květů [z 11. 12. 1834] dozvěděl o vydání podobizen Hanky, Jungmanna a Šafaříka a prosí o jejich obstarání); JELINEK 1894b, s. 296 (zmínka o portrétech Šafaříka, Kollára a Hanky, jež dal rýt v oceli [sic] A. Rościzewski); KREJČÍ 1928. s. 191 (zmínka: Rościszewski dal dělat *„Hankovu podobiznu s nápisem, slavící Hankovo přátelství k Polákům“*); THIEME – BECKER, XXXII, s. 534 (A. Tepplar působil v letech 1828–1833 v haličském Nozdrzeci, kde mj. zhotovil grafické portréty P. J. Šafaříka a V. Hanky).

Komentář:

Polský šlechtic Adam Junosza hr. Rościszewski z Rościszewa (1774–1844) se zajímal o českou a slovanskou literaturu a aktivně podporoval její autory (viz JACHIM 1845; JELINEK 1894a, 1894b; VRTEL-WIERCZYŃSKI 1928; OSSOLINEUM 1967, s. 170, ad.). Od r. 1830 byl čestným členem Společnosti Českého muzea, stal se též spoluzakladatelem Matice české. S Václavem Hankou si dopisoval od r. 1829 až do své smrti, zpočátku ze své vsi Żurawice a později ze Lvova, kam se r. 1834 nastálo přestěhoval. Už v roce 1829 žádal Hanku, aby mu posílal grafické portréty zakladatelů Českého národního muzea, neboť sháněl podklady pro obrazové album *Wizerunky znakomitych ludzi*, jež pak vycházelo v Krakově v letech 1829–1832. Kresebné předlohy kopíroval pro 26 listů tohoto alba podle starších obrazů Ksaver Prek, žijící v haličském Nozdrzeci, rytiny prováděl Anton Tepplar, povolaný do Nozdrzece z Vídně. Tepplar pak ryl i jiné grafiky a do Vídně se vrátil až r. 1833. Hrabě Rościszewski prosil Hanku v dopise z 18. 12. 1832, aby dal na jeho náklady zhotovit v Praze rytinu, která by zobrazila medaili, již Hanka dostal z Ruska. Šlo nepochybně o velkou stříbrnou medaili, kterou Hankovi udělila Petrohradská akademie roku 1820. Hrabě si představoval, že mu Hanka pošle 600 exemplářů rytiny v osmerkovém formátu, které by mohl připojit jako ilustraci k uvažovanému článku o Hankovi v *„Naukowom czasopiśmie“* (JELINEK 1894a, s. 27; JELINEK 1894b, s. 327 [zde nepřesně překládá *„medal“* do češtiny jako *„pamětní peníz“*]). Současně žádal Hanku o obstarání podobizen Šafaříka a Kollára. Hanka nedokázal grafickou reprodukci své medaile zajistit, a představa hr. Rościszewského se tedy neuskutečnila – snad i proto, že časopis brzy nato zanikl. Hanka patrně sehnal jen některé podobizny a zřejmě náhradou za vyobrazení ruské medaile poslal podklady k vlastní podobizně. Hraběti se pak podařilo vydat alespoň portréty J. Jungmanna, P. J. Šafaříka a V. Hanky. (Kollár se Hankovi ještě po půldruhém roce omlouval, že mu nedokáže žádnou svoji podobiznu pro Rościszewského sehnat – viz dopis z Pešti z 9. 4. 1835, otištěný v ČMKČ 1897, s. 237.) Z podoby Tepplarova leptu Hankova portrétu, vytištěného už během první poloviny roku 1833, je zřejmé, že jako podklad k němu posloužila nejspíše profilová podobizna od Františka Horčičky z roku 1831. V důsledku převedení do grafiky je profil jen stranově obrácený. Hanka patrně poslal do Haliče nějakou Horčičkovu kresebnou variantu či kopii. Je známo, že Horčička si každý portrét skicoval obvykle několikrát, takže asi nebylo obtížné nějakou kresbu nalézt a obětovat. Poněvadž šlo evidentně jen o zobrazení hlavy, musel Tepplar zbytek poprsí dokomponovat. Je zřejmé, že motiv košile s volně ovázaným šátkem převzal a patřičně transformoval ze Šírovy litografie, vydané už kolem r. 1831 (srv. náš kat. čís. II/4). Tu asi dostal hrabě Rościszewski od Hanky spolu se skicou Horčičkovou. Tepplar oba podklady zkombinoval do trochu neorganického celku. Tuto neobratnost se pokusil zachránit idealizací Hankova zjevu. Obličej je proti Horčičkově realistické předloze štíhlejší a ušlechtilejší. Lept měl být zřejmě začleněn spolu s dalšími portréty do alba Životy učených Slovanů, jež Rościszewski plánoval, ale nakonec zůstal jen volným grafickým listem.

II/11 a, b, c (obr. 29 [= **c** /otisk/])
Josef Tomáš Lerch z Lerchenau (6. 11. 1793, Praha – 1859) – připsáno
Praha, 1833
Pečetní destička Hankova osobního typáře, ocel s glyptickou rytinou, oválného tvaru, vys. 12 mm, š. 10 mm.
Nesignováno.

29.

Popis: uprostřed oválného pečetního pole byla vyobrazena hlava V. Hanky v profilu doleva (po otištění do vosku byla tedy otočena doprava). Opis při obvodu měl údajně podobu (v zrcadlovém obrácení) „Václav Hanka MDCCCXXXIII“. Destička (**a**) byla součástí soupravy, k níž patřilo držadlo typáře a další dvě vyměnitelné destičky. Na jedné z nich (**b**) byl *„znak řádu sv. Vladimíra s heslem“* (jistě obdoba reversu na medailích z téhož roku – viz náš kat. čís. II/12) a na druhé (**c**) byli vyobrazeni dva jezdci na koních s horizontálně napřaženými píkami, jedoucí těsně vedle sebe (na glyptickém reliéfu pečetní destičky směřovali doleva, po otištění pečetidla do vosku doprava) a s heslem v dolní části, napsaným azbukou: ВПЕРЕДЪ!
Prov.: darováno mezi 12. 1. a 15. 3. 1861 do Knihovny Muzea Království českého (NM) z pozůstalosti Václava Hanky (snad jeho vdovou Barborou).
Majitel: nyní nezvěstné. Dne 2. 12. 1905 předala Knihovna Muzea Království českého pouze samotnou destičku s vyobrazením Hankovy hlavy do historicko-archeologického oddělení téhož muzea. Zde (v dnešním oddělení starších českých dějin) byla destička evidována pod inv. čís. H2-6201, ale někdy během 1. pol. 20. stol. se ztratila. Ztrátu konstatovala poprvé v r. 1976 PhDr. Zoroslava Drobná, tehdejší vedoucí oddělení.
Prameny: OSČD NM, strojopis scénáře výstavy, Zoroslava Drobná: František Palacký, Praha 1976, s. 19 (obsahuje poznámku, že plánovaný exponát inv. čís. *„6.201, medaile na Hanku, 1803* [sic] *– není!“*).
Lit.: ZPRÁVA 1861, s. XXIX (v soupisu přírůstků do sbírky starožitností MKČ, mezi 1. 12. 1860 – 15. 3. 1861: *„z pozůstalosti nebož. p. Václ. Hanky:* [...] *3 ocelová pečetidla s náležejícím k tomu zasadidlem“*); ZPRÁVY 1861 (zpráva

o akvizici: *„tři pečetidla čili pečetní matice s náležející k tomu násadou. Na jednom znak řádu sv. Vladimíra s heslem, na druhém poprsí a opis: Václav Hanka MDCCCXXXIII., na třetím dva jezdcové s napřaženými píkami a podpis: Vpered! /ku předu/.“*).

Komentář:

Je téměř nepochybné, že pečetidlo Hankovi zhotovil pražský rytec typářů a razidel pro mince a medaile Josef Tomáš Lerch z Lerchenau. Hanka se s ním dobře znal a považoval ho za dobrého odborníka. Např. v dopise z 27. 4. 1831, adresovaném do Sankt Petěrburgu hraběti M. M. Speranskému, tajnému radovi ruského cara, doporučoval Lercha jako člověka schopného zhotovit model jakéhosi typáře s motivem ozářeného chrámu (FRANCEV 1905, s. 942). V tomtéž roce, kdy vzniklo Hankovo pečetidlo, zhotovil Lerch pro Hanku i razidla na drobné medailky, jež měly obdobnou výzdobu jako dvě z destiček pečetidla: Hankovu hlavu a znak Vladimírského řádu (viz náš kat. čís. II/12–II/14). V následujícím roce vyrobil Lerch Hankovi i razidla na větší pamětní medaili (náš kat. čís. II/15). – Typář se třemi vyměnitelnými pečetními destičkami je dnes bohužel nezvěstný. Ztratila se i destička s profilem Hankovy hlavy, která byla nalezena v r. 1905 v KNM a předána do sbírek dnešního OSČD. Do lokačních knih, zavedených někdy před 2. světovou válkou, nebylo nikdy místo jejího uložení zapsáno, zdá se tedy, že se ztratila již záhy po zapsání do sbírek. Bohužel nebyla ani fotograficky zdokumentována, známe jen její strohý popis z knihy přírůstků. Tam je mj. uvedeno, že je *„jemně provedena“*. Lze předpokládat, že se zobrazení Hankovy hlavy příliš nelišilo od jeho podoby na současně ražených drobných medailkách. Nepozorně opisované muzejní záznamy bohužel způsobily, že destička byla na evidenční kartě mylně vedena jako Hankova medaile, vys. 12 cm a š. 10 cm, z roku 1803 (*„MDCCCIII“*)! Dosud se nám nepodařilo nalézt ani žádný její otisk v pečetním vosku, takže není jisté, zda ji Hanka opravdu užíval. Zdá se, že alespoň občas pečetil své dopisy jednou ze tří destiček, s motivem jezdců a s heslem „ВПЕРЕДЪ!“. Když mu totiž Dominik Kinský 30. 12. 1834 v dopise děkoval za zaslání pamětní medaile, učinil na uvedenou Hankovu pečeť narážku v závěrečném pozdravu: *„Vám s krásným heslem Впередъ z duše oddaný Kinský.“* (VRŤÁTKO 1881, s. 208). Alespoň podoba této jediné destičky je známa, a to díky otisku v tenkém zlatém plíšku, který se z Hankovy pozůstalosti dostal do sbírek numizmatického oddělení NM (inv. čís. H5-114 885). Plíšek o hmotnosti 0,32 g má tvar oválu o výšce 8 mm a šířce 12 mm (obr. 29).

II/12 a, b, c (obr. 30 a, b [= **a**, avers a revers], 31 [= **b**], 32 [= **c**])

Josef Tomáš Lerch z Lerchenau (6. 11. 1793, Praha – 1859) – připsáno

Praha, raženo v knihtiskárně bratrů Haaseových v Praze, **1833**

Drobná medaile na paměť udělení Řádu sv. Vladimíra Václavu Hankovi (1. varianta, zkušební), ražba v cínu (**a**), **odražky dvou variant reversu ve zlatě** (**b**, **c**), průměr 11 mm.

Nesignováno.

Popis: a) na aversu je hlava v profilu doprava, s nepatrnou

30. a

30. b

31.

32.

částí obnažené hrudi, dole ohraničenou jemně prohnutou esovitou vlnovkou. Hlava se v drobnostech liší od podoby Hankovy hlavy na dalších dvou vyobrazeních (náš kat. čís. II/13 a II/14). Její reliéf se na rozdíl od ražby čís. kat. II/13 temenem téměř dotýká okrajového odstupňovaného prstence a na rozdíl od medailky čís. kat. II/14 zabírá větší plochu daného kruhu. Na aversu není žádný text. Na reversu je symbolický štít volně napodobující motivy hvězdy ruského Řádu sv. Vladimíra, přizdobený hradební korunou (corona muralis) s osmi pravoúhlými výběžky. Uprostřed ozářeného čtverce, z jehož stran vycházejí čtyři trojúhelníkové cípy paprsků, je zobrazen drobný řádový kříž. Kolem něj, v rozích čtverce, jsou písmena azbuky „С Р К В“, znamenající zkratku pro označení Svatého apoštolského knížete Vladimíra: Святой равноапостольный княз Владимир. Při okraji kruhové plochy medaile, vpravo, dole a vlevo, je opis v azbuce „ПОЛЬЗА ЧЕСТЬ СЛАВА“ (tj. Užitek, čest, sláva), jenž je drobně pozměněnou úpravou devizy Řádu sv. Vladimíra, která má oficiální podobu „ПОЛЬЗА, ЧЕСТЬ И СЛАВА“ (tj. Užitek, čest a sláva). Pro reversní stranu existovala ještě dvě další razidla s variantními motivy, jak dokládají dva dochované odražky ve zlatě (**b**, **c**), o stejném průměru 11 mm. Na prvním odražku (**b**) je podobný motiv a stejný opis jako na reversech medailek čís. kat. II/12a a II/14. Štít má však místo správné čtveřice písmen „С Р К В“ mylně „С Р К R“, je větší a není lemován pásy paprsků. Druhý zlatý odražek (**c**) má ve středu erbovní štítek, jemně vertikálně šrafovaný (což v heraldice značí červenou barvu). Na štítku je korunovaný český dvouocasý lev, kráčející (heraldicky) doprava. Na štít je vpravo posazena kolčí přilba se třemi chocholy, ozdobená náhrdelníkem se závěsem. Přes heraldicky levou polovinu štítu je přehozena stuha se zavěšeným křížem, jenž má představovat kříž ruského Řádu sv. Vladimíra. Opis při okraji kruhové plochy začíná vpravo slovy „WACL. HANKA“ a končí vlevo slovy „Ř. S. WLA. RYTIŘ.“ (tj. Václav Hanka, Řádu sv. Vladimíra rytíř).

Majitel: NM, inv. čís. H5-114 906 a H5-114 907 (dva

cínové exempláře „**a**“), H5-114 883 (zlatý odražek „**b**“), H5-114 882 (zlatý odražek „**c**“).

Prameny (vydané): VRŤÁTKO 1881, s. 208 (edice dopisu Dominika Kinského V. Hankovi z Brna 30. 12. 1834, kde je mj.: *„Za penízek* [tj. za medaili] *uctivě děkuji. Zdáte se mi však na něm trošku hubený. Já si Vás představuji cum facie paschali.* [tj. s vyživenější tváří]*“*.); JIREČEK K. 1895, s. 1063 (cituje ze dvou dopisů P. J. Šafaříka J. Kollárovi: první dopis z 1. 10. 1833: *„P. H*[anka] *nyní právě dává u jednoho zdejšího umělce pamětní peníz čili medalii sám sobě ke cti shotoviti a báti.“*; druhý dopis z 26. 12. 1833: *„O H*[ankovi] *jsem Vám již psal, že dal medalii na své zásluhy shotoviti; bije se tu dobu u Házův a má po všem světě rozeslána býti.“*); HANUŠ J. 1896, s. 848 (s odvoláním na Jirečka 1895 uvádí: *„R. 1833 dal H. na své zásluhy sám sobě shotoviti medalii‘ /Osv. 1895, 1063/.“*).

Lit.: MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870], s. 122 a tab. XV. (čís. 111 a 112, stručné popisy a kresebné vyobrazení aversu medaile, kterou v tomto katalogovém hesle evidujeme jako „**a**“, a dvou variant reversu, které evidujeme jako „**b**“ a „**c**“; z popisu i z vyobrazení vzniká mylný dojem, jakoby existovaly exempláře medailí, na nichž je zkombinován avers typu „**a**“ s reversem typu „**b**“ [čís. 111] a tentýž avers i s reversem typu „**c**“ [čís. 112]; autoři mylně uvádějí, že medaile čís. 111 a 112 dali razit Hankovi přátelé a ctitelé, a nepřesně je datují do r. 1834; medailér není určen); WURZBACH 1861, s. 314 (opakuje údaje z Miltnera – Neumanna 1852 [–1870]).

Komentář:

Václav Hanka uvažoval o vydání medailí, jež by připomínaly jeho vyznamenání ruským Řádem sv. Vladimíra, už v roce 1831, kdy mu ho car Mikuláš I. udělil. Svědčí o tom Horčičkovy kresby Hankovy hlavy v profilu z r. 1831 (náš kat. čís. II/7 a II/8), jež považujeme za přípravné studie určené jako podklad pro medailéra. Citovaný Šafaříkův dopis Kollárovi z 1. října 1833 svědčí o tom, že iniciátorem ražeb byl sám Hanka, nikoli jeho „přátelé a ctitelé“, jak by si Hanka jistě přál, jak zřejmě sdělil autorům soupisu privátních mincí a medailí z r. 1852 a jak později uváděli i Rittersberg, Legis-Glückselig a další literatura. Josef Lerch, nepochybný autor medaile, nejspíše vyryl nejprve během roku 1833 Hankovi tři destičky pečetidla (náš. kat. čís. II/11) a teprve potom, asi od podzimu roku 1833, pracoval na několika variantních modelech a příslušných razidlech medailí. Podle svědectví současníků se Hankovy medaile razily už během poslední třetiny roku 1833. Vzhledem k tomu, že velká Hankova medaile od Lercha (náš kat. čís. II/15) nese letopočet 1834, je zřejmé, že v roce 1833 byly nejprve „zkusmo“ raženy méně náročné drobné nedatované medailky, a že je předcházely i pokusy o variantní řešení aversu i reversu (náš kat. čís. II/12 a, b, c a II/13). Citovaná Šafaříkova poznámka z konce roku 1833, že se medaile „bije u Házův“, prozrazuje kuriózní skutečnost: ražba této drobné medaile neprobíhala v pražské mincovně, kde Lerch jako řezač železa pracoval, ale v knihtiskárně bratrů Haaseových, t.j. v domě č. p. 607-I. na Staroměstském náměstí (vlevo od paláce Goltz-Kinských), kde to zřejmě tiskaři technicky zvládli za pomoci knihařských lisů. – V případech, jež uvádíme v tomto katalogovém hesle, šlo zřejmě o pouhé zkušební ražby, jež pak nebyly akceptovány jako vhodné. Nedostatkem oboustranné cínové medailky („**a**“), která se zachovala z Hankovy pozůstalosti v NM ve dvou exemplářích, je to, že nenese Hankovo jméno. Varianta reversu „**b**“, již známe z jediného odražku, nemohla být použita, neboť má chybu v písmu na štítku (R místo B). Další varianta reversu („**c**“) působí trochu směšně svou naivně romantickou pompou, což nakonec asi uznal i dosti ješitný Hanka a upustil od ní. Autoři knihy o českých soukromých mincích a medailích (MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870]) měli k dispozici nepochybně tytéž ražby z Hankova vlastnictví, které se v numizmatickém oddělení NM dochovaly dodnes. Ve svých popisech a výkresech však zkombinovali avers oboustranné zkušební ražby „**a**“ se zkušebními odražky reversů „**b**“ a „**c**“, a vyvolali tak dojem, že takové medailky byly opravdu raženy. K tomu však nám chybějí důkazy, neboť nevíme o tom, že by se medailky těchto podob někde dochovaly. Hanka, který autorům knihy z r. 1852 jistě poskytl potřebné materiály i informace, tyto badatelské závěry svých současníků kupodivu nekorigoval – stejně jako nenamítal nic proti tvrzení, že mu medaile dali razit jeho přátelé a ctitelé. Patrně mu nebylo proti mysli, že se tak počet jeho oslavných medailí alespoň „knižně“ rozšířil o dvě další, ve skutečnosti nerealizované varianty. Přesto však nelze zcela vyloučit, že zkušebních ražeb prvního typu („**a**“) mohlo být zhotoveno více kusů, než jsou ony dva dochované v NM, a že je Hanka mohl případně rozdat mezi přátele. Dalo by se tak snad soudit z citovaného dopisu Dominika Kinského z konce roku 1834, v němž Kinský Hankovi děkoval za darovanou medailku, na níž vypadá Hankova tvář dosti hubeně. Mohlo by jít skutečně o exemplář „**a**“, na jehož aversu působí Hankova tvář dosti pohuble (na rozdíl od blahobytně pyknické vizáže, známé z realizovaných Lerchových medailí čís. kat. II/14 a II/15).

II/13 (obr. 33)

Josef Tomáš Lerch z Lerchenau (6. 11. 1793, Praha – 1859) – připsáno

Praha, raženo v knihtiskárně bratrů Haaseových v Praze, **1833**

Odražek aversu k drobné medaili na paměť udělení Řádu sv. Vladimíra Václavu Hankovi (2. varianta, zkušební), ražba ve zlatě, průměr 11 mm.

Nesignováno.

33.

Popis: hlava v profilu doprava, s nepatrnou částí obnažené hrudi, dole ohraničenou jemně prohnutou esovitou vlnovkou. Hlava se v drobnostech liší od Hankovy hlavy na předchozí i na následující medailérské podobizně (náš kat. čís. II/12a a II/14), její reliéf je více v centru než na medailce II/12 a zabírá větší plochu kruhu než na medailce II/14. Není zde žádný text.

Majitel: NM, inv. čís. H5-114 881.
Nepublikováno.
Komentář:
Jde s velkou pravděpodobností o unikátní exemplář, neboť je znám pouze tento jediný zlatý odražek z Hankovy pozůstalosti. Autoři soupisu z r. 1852 si patrně nepovšimli drobných odlišností a považovali tento avers za totožný s aversem na předchozí zkušební medailce II/12a, kterou publikovali pod čís. 111 a 112. I zde má Hankova hlava ještě hubené, téměř propadlé tváře, podobně jako na předchozím typu.

II/14 (obr. 34 a, b [avers a revers])
Josef Tomáš Lerch z Lerchenau (6. 11. 1793, Praha – 1859) – připsáno
Praha, raženo v knihtiskárně bratrů Haaseových v Praze, **1833**
Drobná medaile na paměť udělení Řádu sv. Vladimíra Václavu Hankovi (3. varianta, výsledná), ražba ve zlatě a stříbře, průměr 11 mm.
Nesignováno.

34. a

34. b

Popis: na aversu je hlava v profilu doprava, s nepatrnou částí obnažené hrudi, dole ohraničenou jemně prohnutou esovitou vlnovkou. Opis „WÁCLAW [vlevo, směrem nahoru] HANKA [vpravo, směrem dolů]“. Revers má stejný motiv i stejný opis jako revers na zkušební medaili čís. kat. II/12a, ale provedení se liší v drobných detailech (např. menším počtem vertikálních čárek na vnitřní straně koruny), což svědčí o užití jiného razidla.
Majitel: NM, inv. čís. H5-114 900 (zlato), H5-114 901 (stříbro).
Prameny (vydané): viz u čís. kat. II/12.
Lit.: MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870], s. 122 a tab. XV. (čís. 110, stručný popis a kresebné vyobrazení medaile; zlatý exemplář je znám z Muzea, tj. NM; jako druhý kov je uváděn cín, nikoli stříbro; autoři též mylně uvádějí, že medaili dali razit Hankovi přátelé a ctitelé, a nepřesně ji datují do r. 1834; medailér není určen); WURZBACH 1861, s. 314 (opakuje údaje z Miltnera – Neumanna 1852 [–1870]); JIREČEK K. 1895, s. 1063 (r. 1833 *„dal Hanka na své zásluhy sám sobě shotoviti medalii“*); HANUŠ J. 1896, s. 848 (cituje Jirečka 1895); HANUŠ J. 1902a, s. 721 (Hanka *„r. 1833 sám ke své cti dal si raziti pamětní peníze!“*).
Komentář:
Tyto exempláře, oproštěné od nedostatků předchozích zkušebních ražeb, představují výslednou, realizovanou a sériově šířenou podobu drobné Lerchovy medailky, ražené v knihtiskárně bratrů Haaseových v Praze. Medailér v tomto případě oproti Horčičkově kreslené předloze poněkud zakulatil Hankovu hlavu (zejména v zátylku), zúžil a prodloužil krk a přikomponoval část obnažené hrudi. Na rozdíl od vlastních předchozích modelérských pokusů přidal Hankově obličeji na objemu a zaoblil jeho tvář. Tyto nepříliš šťastné úpravy daly podobizně bohužel téměř loutkovitý charakter.

II/15 (obr. 35 a, b [avers a revers])
Josef Tomáš Lerch z Lerchenau (6. 11. 1793, Praha – 1859)
Praha, 1834
Medaile na paměť udělení Řádu sv. Vladimíra Václavu Hankovi, ražená ve zlatě, stříbře, bronzu (též zlaceném) a cínu a litá v bronzu, průměr 32 mm.
Sign.: „J. LERCH Z. L. A. R.“ (tj. Josef Lerch z Lerchenau, akademický rytec; na reversu dole).

35. a

35. b

Popis: na aversu je hlava v profilu doprava, s malou částí obnažené hrudi, dole téměř rovně ohraničenou. Opis „WACLAW HANKA Ř. S. WL. RYTJŘ. NARO. MUS. KNIH.“ (tj. Václav Hanka, Řádu sv. Vladimíra rytíř, Národního muzeum knihovník). Pod úsekem krku je letopočet „MDCCCXXXIV“. K mírně vyvýšenému lemu okraje kruhu přiléhá po celém obvodu pásek z jemného listového kymatu. Na reversu je při obvodu věnec složený vlevo z vavřínových a vpravo z palmových listů, obtočený stuhou se třemi pruhy, na níž je dole zavěšen kříž ruského Řádu sv. Vladimíra. Uprostřed leží na zkřížených ratolestech vavřínu a palmy zavřená kniha, nad níž září šesticípá hvězda. Vlevo, nahoře a vpravo je v azbuce varianta devizy Řádu sv. Vladimíra „ЧЕСТЬ СЛАВА ПОЛЬЗА“ (tj. Čest, sláva, užitek), jež má mít správně podobu „ПОЛЬЗА, ЧЕСТЬ И СЛАВА“ (tj. Užitek, čest a sláva). Dole pod knihou je česká dedikace „Z WDĚČNOSTI“.

Majitelé: např. NM, inv. čís. H5-151 136 (zlato), H5-114 877 (stříbro), s. m. (k r. 1960 ing. Eduard Polívka, Praha – ražený bronz), NM, inv. čís. H5-114 876 (zlacený ražený bronz), H5-51 140, H5-114 878, H5-114 879 a s. m. (k roku 1960 ing. Václav Šmíd, Praha – cín), s. m. (k r. 1960 ing. Václav Šmíd, Praha – litý bronz).

Lit.: HANKA 1842b, s. 491 (popis medaile, s nepřesně citovanými texty); ŠAFAŘÍK 1845, s. 13 (uvádí, že Hanka dostal od některých přátel a ctitelů na památku raženou pamětní minci); RITTERSBERG 1850, s. 565 (*„I mince ražena ke cti Hankově r. 1834.“*); LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 362 (popisuje tuto medaili, již nazývá pamětní mincí [Denkmünze], a uvádí, že ji Hankovi věnovali jeho přátelé v roce 1835 [sic]); MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870], s. 121 a tab. XV. (čís. 109, stručný popis a kresebné vyobrazení medaile, jež je známa ve zlatě, stříbře, mědi [tj. bronzu] a cínu; zlatý exemplář uložen v Muzeu [tj. NM]; autoři nepřesně interpretují zkratku rytcovy signatury a mylně uvádějí, že medaili dali razit Hankovi přátelé a ctitelé); NERUDA 1861, čís. 16 (přebírá od Glückseliga mylné údaje, že pamětní minci Hankovi věnovali jeho přátelé, a to v roce 1835); LUMÍR 1861a, s. 86 (*„Ke cti Václava Hanky byla též dvoje mince* [sic] *ražena.“*; následuje popis této medaile); WURZBACH 1861, s. 314 (opakuje údaje z Miltnera – Neumanna 1852 [–1870]); OSLAVA 1862, s. 14 (*„K cti Vácslava Hanky byla též dvojí mince ražena.“*; následuje popis této medaile); VÍTÁK 1867, s. 87 (popis medaile, převzatý ze starší literatury); NAŠE PÍSEMNICTVÍ 1960, s. 47 (kat. č. 232–234, obsahuje popisy exemplářů v raženém bronzu, cínu a litém bronzu; cituje i další starší literaturu a jmenuje tehdejší soukromé majitele ražených medailí v bronzu a cínu a lité medaile bronzové); NOHEJLOVÁ-PRÁTOVÁ 1963, s. 100 (vitrína č. 13b, kat. č. 2: stručné katalogové údaje ke zlatému exempláři ze sbírky numizmatického odd. NM).

Komentář:

Zdá se pravděpodobné, že předchozí medailky drobných rozměrů, ražené během roku 1833 v knihtiskárně bratrů Haaseových, měly charakter jakéhosi levnějšího a dočasného provizoria, jež mělo sloužit jako náhražka, než Lerch připraví k ražbě definitivní, větší medaili. Ta byla ražena (a snad i lita – není-li ojediněle dochovaný exemplář druhotným odlitkem původní ražby) až v roce 1834, jak dosvědčuje letopočet na jejím aversu. Zda byly i tyto větší kusy raženy podomácku v haaseovské tiskárně, nevíme, ale je to pravděpodobné. Nápis na reversu „Z WDĚČNOSTI“ má budit dojem, že jde o dárek od Hankových přátel a ctitelů, ale zřejmě tomu tak nebylo. Hanka dal medaili na svou počest – stejně jako v předchozím případě drobných medailek – razit na vlastní náklady. Ostatně většina exemplářů těchto medailí v numizmatickém oddělení NM (kromě inv. čís. H2-51 140) pochází z tzv. staré sbírky, tj. s vysokou pravděpodobností přímo z Hankovy pozůstalosti. Vyobrazení Hankovy hlavy a části poprsí evidentně navazuje na předchozí reliéfy drobných medailek a jejich prostřednictvím na Horčičkovy přípravné studie z r. 1831. Bohužel ani v tomto větším měřítku nedokázal Lerch organičtěji propojit realistický záznam neheroického profilu Hankova obličeje se zjevnou snahou po antikizující stylizaci. Úpěnlivé úsilí po oslavné glorifikaci zůstalo v půli cesty, takže medaile budí spíše rozpaky než posvátné nadšení.

II/16 a, b (obr. 36 [= **a**])

Franz Taddeo Mayer (20. 10. 1812, Kaceřov /okr. Plzeň-sever/ – 1856, Frankfurt nad Mohanem)

Praha, 1844

Grafický list, křídová litografie tištěná dvojím způsobem: **a**) na japanu podlepeném větším, středně silným papírem, celek 466 x 288 mm, otisk litografického kamene cca 239 x 180 mm, japan 171 x 132 mm, obrazová plocha cca 127 x 126 mm (exemplář z NM); **b**) na středně silném papíře, celek 445 x 302 mm (exemplář z GRMNK).

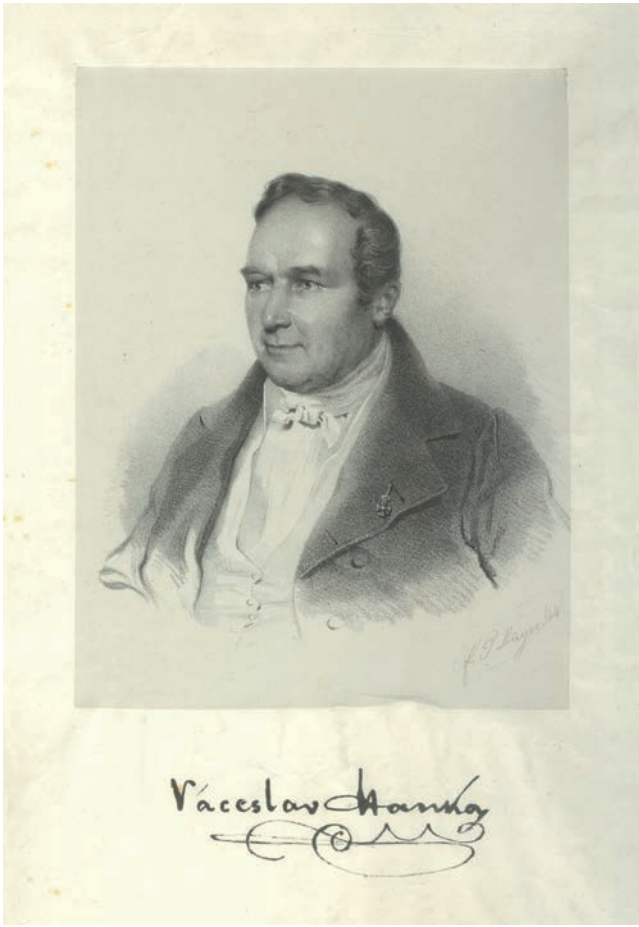

36.

Sign.: „f. T. Mayer 844“ (litografováno vpravo dole, u exempláře z NM na japanu, mírně šikmo vzhůru).
Popis: poprsí v tříčtvrtečním profilu doleva, pohled stranou (doleva a dolů), v tmavém rozepnutém dvouřadovém kabátě, bílé vestě a košili, s bílou vázankou kolem krku uvázanou vpředu na mašli. Náprsenku zdobí na místě jehlice velká hlavice briliantového prstenu. V knoflíkové dírce na klopě kabátu vpravo přichycena na řetízku miniatura kříže Řádu sv. Vladimíra. Dole (u exempláře z NM pod dolním okrajem japanu) přetištěno faksimile Hankova podpisu: „Váceslav Hanka“.
Majitelé: např. NM, inv. čís. H2-195 082; NG, inv. čís. R-62 136; AHMP, inv. čís. 2.A.1084; US PNP, inv. čís. I. G. 3799; GRMNK, inv. čís. III-13 741.
Prameny: LA PNP, fond Václava Hanky, kart. 23, dopis F. T. Mayera V. Hankovi, Praha, s. d. [1844]: *„Seiner Wohlgeboren Herrn Herrn Bibliothekar v. Hanka / hier.“* [na přitištěné pečeti otisk pečetního prstenu se jménem *„Taddeo“*] *„Es war mir leid Herr von Hanka daß ich gestern früh nicht zu Hause war, als Sie zu mir kamen, umsomehr als ich selbst schon wissen wollte, wie die Meinung von der Lithographie ausfiel und ob und wie viel ich davon drucken soll lassen. Ein Abdruck ist die Tage mit Augengläsern ausgestattet werden, der sehr gefällt! / Mit tiefster Hochachtung Ihnen ergeben / F Taddeo Mayer / Sonntag“*. (Překlad LS: Jeho Blahorodí Pánu, Panu bibliotékáři z Hanků / zde. / Bylo mi líto, pane z Hanků, že jsem včera ráno nebyl doma, když jste ke mně přišel, a to tím více, že já sám jsem už chtěl vědět, jak dopadlo mínění o litografii a zda a kolik z toho mám nechat vytisknout. Otisk byl po celé dny připravován s očními lupami, velmi se líbí! / S nejhlubší úctou Vám oddaný / F. Taddeo Mayer / neděle).
Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361 (zmínka: litografický portrét Hankův zhotovil též *„Taddeo Maier“*); WURZBACH 1861, s. 314 (zmínka o litografickém portrétu V. Hanky od *„Taddeo Maiera“*); JIŘÍK 1930, s. 75 (*„Tušové kresby, které* [T. Mayer] *kreslil pro ročenku „Libussa“ / podobizny Jana Fischera, Tomáška, Helferta, Hanky, Eberta/ jsou svojí precisní linií obdivuhodným výkonem.“* Pozn. LS: z formulace vzniká dojem, jakoby měl F. X. Jiřík možnost vidět originální tušové předlohy portrétů, včetně podobizny Hankovy. Ve skutečnosti však zřejmě posuzoval Mayerovy kresby jen podle jejich reprodukcí. Jeho údaj, že Hankovu podobiznu pro Libussi dodal T. Mayer, je mylný, neboť pro Libussi dodal Hankův portrét r. 1852 A. Gareis – viz náš kat. čís. II/23 a II/24), s. 76 (mezi litografovanými podobiznami od T. Mayera uvádí též podobiznu V. Hanky z r. 1844); TOMAN 1950, s. 121 (přebírá omyl Jiříkův a uvádí, že T. Mayer nakreslil pro Klarův almanach Libussa mj. i podobiznu Hankovu); WITTLICHOVÁ – VONDRÁČEK 1996, s. 68 (kat. čís. 113: heslo o listu z NG, inv. čís. R-62 136 [uvádějí mylně jako 69 136]).
Komentář:
Bezprostřední podnět ke vzniku tohoto dalšího Hankova autentického portrétu nám není znám. Portrétistův citovaný dopis však přesvědčivě dokládá, že litografie vznikla z Hankova podnětu. Vzhledem k tomu, že měl Hanka rozhodnout i o počtu výtisků, je velmi pravděpodobné, že náklady hradil sám. Učenec je zachycen ve věku 53 let vynikajícím pražským portrétistou Taddeo Mayerem. Hankovi ho zřejmě doporučil jeho starý přítel Antonín Machek, který byl v té době už na konci svých sil a nemohl se případné další zakázky sám ujmout (zemřel 18. listopadu 1844). Machek nepochybně považoval Taddeo Mayera za jednoho z nejlepších pokračovatelů svého portrétního umění. Mayer, ovlivněný vídeňskou školou Moritze Daffingera, vynikl zejména v malbě miniaturních, akvarelových, tušových a kresebných portrétů. Machka si velmi vážil a po jeho smrti mu osobně vystrojil pohřební obřad. Jeho litografická podobizna Václava Hanky, k níž se originální podklad zřejmě nedochoval, patří k nejlepším a psychologicky nejpřesvědčivějším zpodobením tohoto muže. Za pozornost stojí zobrazená ozdoba Hankovy náprsenky. Víme, že nejde o jehlici, jak by se mohlo zdát, ale o velký briliantový prsten, který Hanka dostal jako vyznamenání za svého Igora Svatoslaviče (Slovo o pluku Igorově) v r. 1823 od cara Alexandra I. Hanka nosíval tento prsten na způsob ozdobného knoflíku na náprsence při slavnostních příležitostech až do konce svého života. Zmínil se o tom LAVROVSKIJ 1861 (s. 3) a svědčí o tom četné další, mladší podobizny. – Nelze vyloučit, že tato litografie (či spíše její zvětšená kopie) mohla zdobit 16. září 1847 společenský sál ve Dvoře Králové při oslavě třicátého výročí nalezení RK. V dobovém pamětním tisku se uvádí, že pod vystaveným Rukopisem královédvorským (nepochybně tištěným exemplářem) byla vystavena i *„podobizna pana Hanky“* (BRDIČKA 1847, s. 20). Předlohou ovšem mohla být i některá ze starších grafických podobizen.

II/17 a, b (obr. 37 [= **a**])
František Šír [Schier] (4. 2. 1804, Nové Město na Moravě – 3. 6. 1864, Praha)? (připsáno)
Praha, asi 1845–1846
Grafický list, křídová litografie tištěná dvojím způsobem: **a**) na šedém japanu podlepeném větším, středně silným papírem, celek 374 x 283 mm, japan 197 x 152 mm, obrazová plocha cca 152 x 137 mm (exemplář z NG, R 90 169), **b**) na středně silném papíře, celek (ostřižený) 366 x 288 mm (exemplář z NG, R 90 183).
Nesignováno.
Popis: poprsí V. H. v tříčtvrtečním natočení doprava, pohled upřen stejným směrem, mimo diváka. Tvář s výraznými vráskami, příčesek s tmavých vlnitých vlasů. Bílá košile s malým límečkem, hruď zahalena stylizovaným tmavým pláštěm bez spínadel, s velkým límcem. Dole je kresba do ztracena, vpravo je naznačeno jednoduchou šrafurou pozadí. Bez titulku. Na exempláři z NG, R 90 169, je vpravo dole druhotný přípis tužkou *„Hanka.“*
Majitel: např. NG, inv. čís. R 90 169 a R 90 183.
Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361 („[...] *lithographische Porträte von ihm haben Machek, Schier und Taddeo Maier geliefert* [...]“ – Pozn. LS: snad lze vztáhnout Šírovo autorství i na tuto litografii).
Komentář:
K připsání této litografie Fr. Šírovi nás vede téměř naprostá shoda celkové podoby i jednotlivých záhybů zobrazeného volného pláště s pláštěm na Šírově litografické podobizně lékaře Krombholze z r. 1845 (srv. SRŠEŇ 2004b, s. 511, [čís. kat. C. 4] a s. 524 [obr. 11]). Obě stylizované drapérie se liší jen stranovým obrácením. Pro Šíra je charakteristický i způsob skicovitě načrtnutých dolních okrajů obrazové plochy. Pro jeho autorství mluví i skutečnost, že tento litograf

37.

vytvořil v předchozích letech Hankovi už dvě podobizny (náš kat. čís. II/4 a II/6) a jednu ještě roku 1859 vytvoří (náš kat. čís. II/29). Lze ho tedy považovat za jakéhosi Hankova „dvorního portrétistu". Pojednávaná litografická podobizna je Šírově portrétu dr. Krombholze patrně blízká i dobou vzniku. Zdá se pravděpodobné, že byla připravována (snad už během roku 1845?) k Hankovým 55. narozeninám, jež připadly na 10. června 1846. Fyziognomie obličeje tomuto věku odpovídá. Knihovníkovu tvář modelovaly už dost výrazné vrásky, jež se v následujících letech začaly zase ztrácet, když stárnoucí Hanka přibýval na váze. Nejsilnější byl asi kolem roku 1853, jak uvidíme na podobizně od Georga Kordika (čís. kat. II/25). Na sklonku života zase hubnul, zřejmě i v důsledku postupující rakoviny žaludku, na niž také zemřel. Zarážející je, že žádný z obou známých exemplářů pojednávané litografie není doplněn tištěným jménem portrétovaného, ani signaturou tvůrce (či tvůrců). Zdá se, že jde o pouhé zkušební otisky („avant la lettre") listu, k jehož finální podobě už nedošlo. Pokud by byla litografie připravována už během roku 1845 či na přelomu let 1845–1846, mohli bychom pro její „stornování" nalézt vysvětlení. Počátkem dubna 1846 totiž dostal Hanka Řád sv. Anny od ruského cara a briliantový prsten od rakouského císaře. Za těchto okolností mohl oslavenec zatoužit spíše po portrétu, kde by tato vyznamenání byla vidět. Proto mohl odmítnout dokončení a vytištění Šírovy litografie, která je sice monumentální svou téměř antikizující drapérií, ale chybí ji jakékoli očividné insignie Hankovy slávy.

II/18 (obr. 38)
Josef Vojtěch Hellich (17. 4. 1807, Choltice – 23. 1. 1880, Praha)
Praha, 1848

Skica k listu „Slovanský sjezd v Praze" (mj. s načrtnutou hlavou V. Hanky), **kresba tužkou a perem bistrem** na papíře, 398 x 565 mm.
Nesignováno. Na rubu vlevo dole je červeně otištěné razítko „Z POZŮSTALOSTI / JOS. V. HELLICHA".

38.

Popis: kompoziční skica zachycuje pohled na účastníky schůze Slovanského sjezdu na Žofíně. U části z nich jsou napsána německy jejich jména, v některých případech zkomolená. Většinu z postav lze správně identifikovat, mj. díky popisu událostí sjezdu z pera Josefa Václava Friče (FRIČ 1960, s. 90–109). Na zvýšeném pódiu vpravo sedí u stolku dva muži. Vlevo je to František Palacký (*„Palazky"*), napravo Karel Havlíček Borovský (*„Hawliczek"*). Za touto dvojicí zčásti na pódiu stojí, zčásti sedí další muži. Odleva doprava jsou to páter Václav Štulc (*„Stulz"*), advokát Josef Frič (*„Fritz"*), sbormistr Arnošt Mašek (*„Našak"[?]*), Alois Pravoslav Trojan (*„Trojan"*), srbský dějepisec Pavel Stamatović (*„Stamatowiz"*), Jan Erazim Vocel (*„Wocel"*), František Augustin Brauner (*„Brauner"*), Jan Norbert rytíř Neuberk (*„Neuberg"*), Václav Hanka (*„Hanka"*), František Matouš Klácel (*„Klacel"*), jednooký hrabě Hanuš Krakovský z Kolovrat (*„Kolowrat"*), Vojtěch hrabě Deym ze Stříteže (*„Deim"* – původně tu bylo *„Klacel"*, což pak Hellich opravil) a Pavel Josef Šafařík (*„Schafařik"*). Na pravém okraji je omylem znovu opakováno jméno *„Graf Deim"*, Hellichem už neškrtnuté. Dále stojí při okrajích pódia dva bezejmenní praporečníci. Nalevo je k přední straně pódia přisazena úzká řečnická tribuna se zvýšenou poprsnicí. Řečník s dlouhými vlasy, rozhazující rukama, není označen jménem. V popředí vpravo, dole pod pódiem, sedí u obdélného stolku dva muži. Nalevo je to Josef Jireček (*„Jirečzek"*), napravo nejspíše pražský měšťan Václav Seidl (*„Seidl"*). Pod pódiem (uprostřed a vlevo) sedí řada bezejmenných posluchačů. Jen první vpravo je identifikovatelný díky jménu *„Lobkowitz"* jako Josef kníže Lobkowicz, vrchní velitel zemské obrany, který dal 11. června příkaz k rozpuštění sjezdu. Prostředí schůze není blíže charakterizováno.
Prov.: z odkazu nejmladší dcery Jos. V. Hellicha, malířky Hermíny Schlägerové-Hellichové (1863–1952), Praha III, Nebovidská 2.
Majitel: NG, inv. čís. K 21 611.
Lit.: SKLENÁŘ 1981, s. 156 (v pozn. 101 odkazuje na kresbu z GSNG, K 21 611, v textu však zmiňuje výslednou litografii).

Komentář:
Prvotní, nakonec neprovedená varianta kompozice vychází očividně z reálné situace zasedání sjezdu na tehdejším Žofínském (nyní Slovanském) ostrově v Praze. Jde s velkou pravděpodobností o zachycení situace z 2. června 1848, tedy z prvního, slavnostního dne jednání, kdy se v sále na Žofíně, vyzdobeném znaky a prapory slovanských zemí, shromáždili všichni delegáti a po zaznění písně o sv. Václavovi, upravené sbormistrem Maškem, vyslechli úvodní projevy rytíře Neuberka, Fr. Palackého, knížete Lubomirského, dr. Jana Dvořáčka, P. J. Šafaříka a dalších. Je velmi pravděpodobné, že se Hellich, který se na jaře 1848 vrátil z Vídně do Prahy, sjezdu na Žofíně osobně zúčastnil. Jeho skica však nemá povahu reportážního záznamu, a zřejmě nevznikla bezprostředně na místě. Jeví totiž znaky umělé kompozice, která záměrně skutečnost oprošťuje od nepodstatných detailů a zcela opomíjí vlastní prostředí sálu. Hellichovým záměrem bylo asi už na počátku vytvořit spíše abstraktní, idealizující kompozici, která by především jednoduchým rozdělením obrazových plánů a vhodným umístěním jednotlivých postav vyzvedla hlavní aktéry událostí. Fyziognomie zúčastněných je na skice vesměs natolik obecná, že neumožňuje jednotlivce identifikovat. Ani Hankova postava, zakomponovaná do pozadí jako pouhé poprsí, nemá zatím žádné portrétní rysy.

II/19 (obr. 39 a, b [celek a detail])
Josef Vojtěch Hellich (17. 4. 1807, Choltice – 23. 1. 1880, Praha)
Praha, 1848
Návrh pro pamětní grafický list „Slovanský sjezd v Praze“ (mj. s podobiznou V. Hanky), **malba černou tuší a akvarelem, s lokálním zlacením, s podkresbou perem černou tuší, doplněná poznámkami tužkou,** na papíře s vyříznutým středním obdélným polem, do něhož je vsazen papír s ručně psanou básní. Rozměry: celek 398 x 515 mm, obrazová plocha 354 x 486 mm, vsazený papír s básní 159 x 170 mm.
Nesignováno. Pouze na rubu dole uprostřed je přípis tužkou cizí rukou „J. Hellich“.
Popis: černobílá kompozice s 18 postavami vybraných účastníků pražského sjezdu Slovanů v červnu 1848. Uprostřed na zobrazeném závěsu je text deseti slok básně od Václava Hanky „SLOVANSKÝ SJEZD V PRAZE.“, napsaný ve dvou sloupcích, s incipitem „Vyšla hvězda i našemu rodu [...]“ a se závěrem „A Slovanstvo vešlo v tuk i krev.“ Červená iniciála „V“ je umístěna do obdélného zlaceného políčka se

39. a

39. b

zlatými rozvilinami, obdobnými jako v RK. Pod poslední sloku je slabě tužkou připsána poznámka o autorovi „Hanka basnil:“. Nad závěsem s básní je polopostava anděla držícího pravicí malý rakouský říšský znak a levicí starobylý znak Starého Města pražského (užívaný do r. 1649). Pod pseudogotickou arkádou ze stylizovaných větví jsou po stranách ústředního anděla polopostavy slovanských světců, se jmény vepsanými do svatozáří. Zleva doprava to jsou byzantský sv. Spyridon (též Spiridon, zde psaný jako *„SPIRIDION“*), sv. Roch (*„S ROCHUS“*), sv. Václav (*„S WENCESL“*), sv. Cyril (*„S CIRILUS“*), sv. Metoděj (*„METUDIUS“*), sv. Ladislav (*„S LADISLAUS“*), sv. Jiljí (*„S. EGIDIUS“*) a archanděl Michael (*„michAEL“*). Na soklu v dolní části obrazové plochy je deset akvarelem kolorovaných a lokálně zlacených znaků slovanských zemí, pod nimiž jsou malířem slabě tužkou napsána německy jejich jména: Slezsko (*„Schlesien“)*, Morava (*„Mähren“)*, Halič (*„Gallizien“)*, Dalmácie (*„Dalmatien“*), Čechy (*„Böhmen“*), Chorvatsko (*„Croatien“*), Slavonie (*„Slavonien“*), ruské knížectví Vladimir (*„Ladimirien“*), Korutany (*„Kärnten“*) a Kraňsko (*„Krain“*). Po stranách závěsu s Hankovou básní jsou dvě skupiny stojících postav účastníků sjezdu. U většiny z nich si malíř nad ně připsal slabě tužkou německy jejich jména. V levé skupině, sledováno zleva doprava, jsou tito muži: Ľudovít Štúr (*„Stur“*), Jerzy kníže Lubomirski (*„Frst Lubomirsky“*), Karel Vladislav Zap (*„Zap“*), Đura Daničić (mylně označen jako *„Zach“*, čili František Zach), Vuk Karadžić (*„Wuk“*), Jan Svatopluk Presl (*„Prof. Pressel“*), František Palacký (*„Fr. Palazky.“*), Jan Dvořáček (*„Dvořaček“*) a Pavel Josef Šafařík (*„Schafařik“*). Vpravo od Šafaříka je ještě zachycena část tváře neoznačeného stafážisty. V pravé skupině jsou zleva doprava Pavel Stamatović a Olimpi Miloradov (jejich jména zde nejsou poznamenána), Hanuš hr. Krakovský z Kolovrat (*„Gr. Kolowrat.“*), Karlo baron Kušlan (*„Kuźlan“*), Jozef Miloslav Hurban (*„Hurban Pastor“*), Václav Hanka (*„Hanka“*), Jan Norbert rytíř z Neuberka (*„B. Neuberg“*), jménem neoznačený neznámý Rusín ve vysoké beranici a Karel Maria svobodný pán Villani (*„Baron Villani“*).

Prov.: ze sbírky Jiřího Karáska ze Lvovic.
Majitel: US PNP, sign. IK 9454.
Lit.: MORAVCOVÁ 1986, s. 64–67, l75 (pozn. 140), 213 (obr. 23–24, dvě reprodukce detailů návrhu s postavami účastníků; uvádí nesprávné inv. číslo); KARÁSEK 2001, s. 88 (obr. 62/65: barevná reprodukce celku) a s. 286 (čís. kat. 65: stručné katalogové údaje, obrázek označen jako *„Diplom Slovanského sjezdu v Praze /?/“* a datován do roku 1848).
Komentář:
Tento Hellichův návrh se svým celkovým aranžmá hodně liší od jeho předchozí skici a je již velmi blízko konečné realizaci v litografii (náš kat. čís. II/20). Z původně plánovaných osobností, které jsme identifikovali na skice, zde zůstalo pouze šest mužů: Palacký, Šafařík, Stamatović, Hanuš Krakovský hrabě z Kolovrat, Hanka a Neuberk. Ostatní museli v zájmu vyváženější reprezentativnosti ustoupit buď jiným Čechům, nebo zástupcům dalších slovanských národů. Ani tento výběr však nebyl ještě definitivní a byl v konečné fázi ještě v detailech pozměněn. Nelze vyloučit, že Hellich vypracoval i konečnou variantu návrhu, ale tu neznáme. Jednotliví zástupci Slovanů mají na dochovaném návrhu již reálnou podobu konkrétních osobností. Hellich si evidentně nestačil během sjezdu naskicovat všechny potřebné postavy a jejich tváře, takže pro své tablo musel v některých případech použít starších ikonografických podkladů. Např. u Fr. Palackého to byl jím samým vytvořený historikův litografický portrét z roku 1843, opakovaný a mírně pozměněný ještě roku 1846 v oleji (pro NM), zatímco Hankovu podobu převzal evidentně z litografie Taddeo Mayera z r. 1844 (náš kat. čís. II/16).

II/20 (obr. 40)
František Šír [Schier] (4. 2. 1804, Nové Město na Moravě – 3. 6. 1864, Praha) – litografoval (?); **Josef Vojtěch Hellich** (17. 4. 1807, Choltice – 23. 1. 1880, Praha) – kreslil předlohu
Praha, litografická tiskárna Františka Šíra, **1849**
Pamětní grafický list „Slovanský sjezd v Praze“ (mj. s podobiznou V. Hanky), **křídová litografie** na japanu podlepeném větším kartonem. Rozměry (exempláře z NG): celek 570 x 733 mm, japan 365 x 501 mm, obrazová plocha cca 354 x 486 mm.
Sign.: kresbička antické olejové lampy (emblém symbolizující Hellichovo jméno, užívaný jím jako autorská signatura) a po jejích stranách rozdělený letopočet „18 / 49“ (provedeno litograficky v levém horním rohu, v koutu kresleného orámování ze suchých větví), „J. Hellich kres.“ (typograficky vlevo dole, pod okrajem japanu), „Tisk u Fr. Šíra.“ (typograficky vpravo dole, pod okrajem japanu) a „Věnováno členům slovanského sjezdu od Fr. Šíra v Praze.“ (typograficky dole uprostřed, na okraji japanu).
Popis: kompozice s 18 postavami vybraných účastníků pražského sjezdu Slovanů v červnu 1848. Uprostřed na zobrazeném závěsu je text deseti slok básně od Václava Hanky „SLOVANSKÝ SJEZD V PRAZE.“, vytištěný ve dvou sloupcích, s incipitem „Vyšla hvězda i našemu rodu [...]“ a se závěrem „A Slovanstvo vešlo v tuk i krev.“. Pod poslední slokou je uvedeno jméno autora „V. Hanka“ a pod verši uprostřed datum „1848. / Dne 3. Června“. Nad závě-

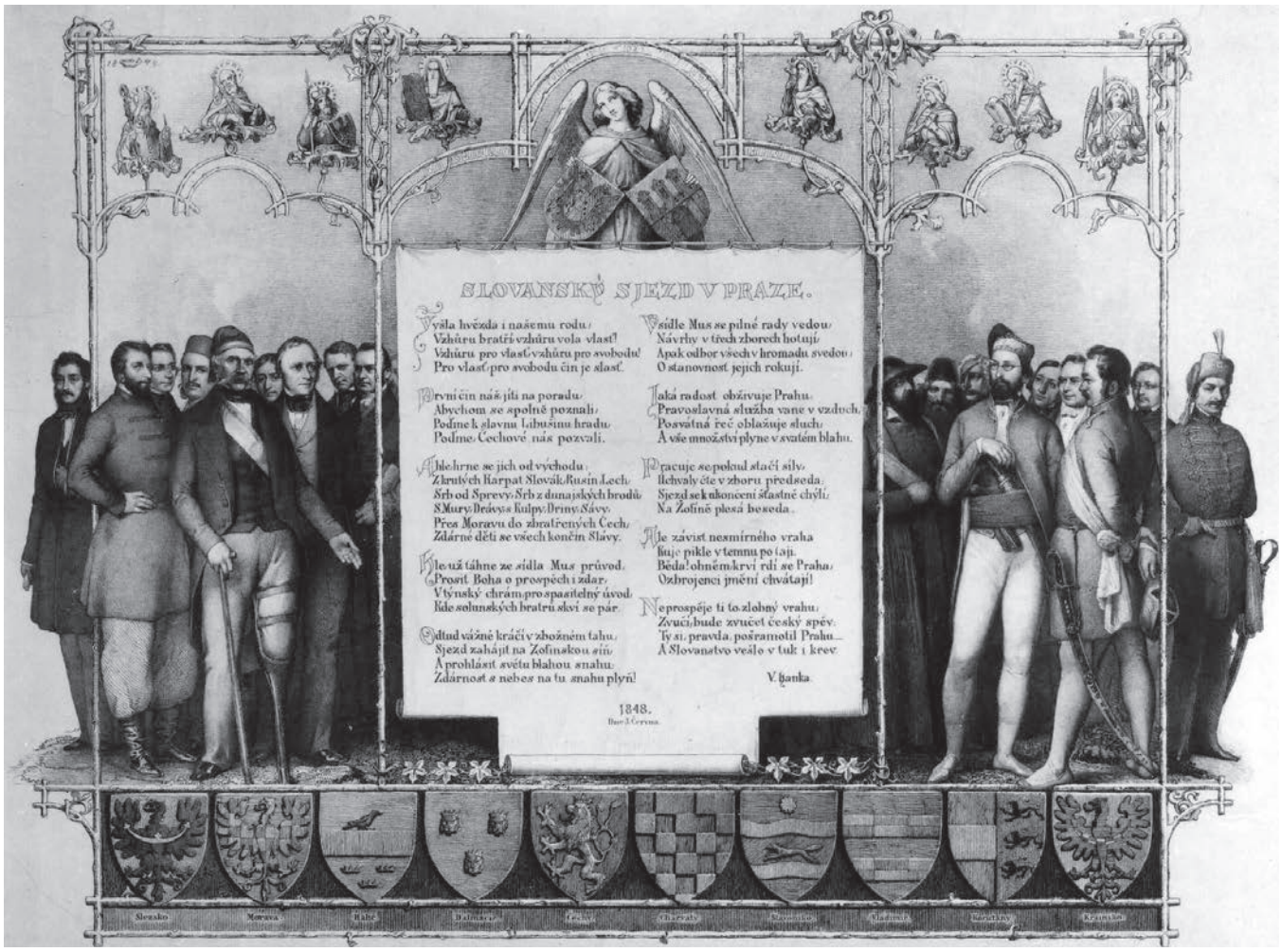

40.

sem s básní je polopostava anděla držícího pravicí malý rakouský říšský znak a levicí starobylý znak Starého Města pražského (platný do r. 1649). Pod pseudogotickou arkádou ze stylizovaných větví jsou po stranách ústředního anděla polopostavy slovanských světců, s převráceně reprodukovanými jmény ve svých svatozářích. Zleva doprava to jsou byzantský sv. Spyridon (*„SPIRIDION“*), sv. Roch (*„ROCHUS“*), sv. Václav (*„WENCSLAUS“* [sic]), sv. Cyril (*„S CIRILUS“*), sv. Metoděj (*„METODIUS“*), sv. Ladislav (*„S LADISLAUS“*), sv. Jiljí (*„S EGIDIUS“*) a archanděl Michael (*„MICHAEL“*). Na soklu v dolní části obrazové plochy je deset znaků slovanských zemí, s jejich jmény: „Slezsko.“, „Morava.“, „Halič.“, „Dalmacie.“, „Čechy.“, „Charvaty.“ (tj. Chorvatsko), „Slavonsko.“ (tj. Slavonie), „Vladimíř.“ (tj. ruské knížectví Vladimir), „Korutany.“ a „Krainsko.“ (tj. Kraňsko). Po stranách závěsu s Hankovou básní jsou dvě skupiny stojících postav účastníků sjezdu. Jejich jména jsou natištěna pod obrazovou plochou, na okraji japanu. V levé skupině, sledováno zleva doprava, jsou tito muži: Ľudovít Štúr (*„Štúr.“*), Jerzy kníže Lubomirski (*„Lubomírsky.“*), Václav Štulc (*„Štulc.“*), Đura Daničić (*„Daničić.“*), Vuk Karadžić (*„Vuk.“*), Jan Svatopluk Presl (*„Jan Sv. Presl.“*), František Palacký (*„Palacký.“*), Jan Dvořáček (*„Dvořácek.“* [sic]) a Pavel Josef Šafařík (*„Šafařík.“*). V pravé skupině jsou zleva doprava Pavel Stamatović (*„Stamatović.“*), Olimpi Miloradov (*„Miloradov.“*), Hanuš hr. Krakovský z Kolovrat (*„Kolovrat.“*), Karlo baron Kušlan (*„Kušljan.“*), Jozef Miloslav Hurban (*„Hurban.“*), Václav Hanka (*„Hanka.“*), Jan Norbert rytíř z Neuberka (*„Neuberg.“*), Karel Vladislav Zap (*„Zap.“*) a Karel Maria svobodný pán Villani (*„Villani.“*).

Prov.: list uložený v NG byl původně ve sbírkách NM. V roce 1942 byl převeden se sbírkou grafiky a kresby z NM do Zemské galerie (dnešní NG). Převod byl legalizován r. 1949 zákonem čís. 148/1949 Sb.

Majitel: např. NG, inv. čís. R 97 084, MHMP, inv. čís. 9489/B.

Prameny: ANM, RNM, kart. 44 (r. 1896), čís. 571 (ve zprávě o přírůstcích sbírek do MKČ v r. 1896 je mj. uvedeno, že pí Johana Patočková z Prahy věnovala kromě Horčičkovy olejové podobizny V. Hanky, již zdědila po svém strýci K. A. Vinařickém, Hankově příteli /náš kat. čís. II/9/, i *„dva kamenotisky slovanského sjezdu v Praze r. 1848 se týkající“*); ANM, RNM, kart. 120 (r. 1933), složka „1933, Historie, IV/21, Zapůjčování“ (list ze sbírky NM zapůjčen v říjnu 1933 na výstavu o česko-polských stycích, konanou v královéhradeckém muzeu); ANM, RNM, kart. 148, složka IV, 1940, Historická archeologie (list ze sbírky NM byl dne 19. 3. 1940 fotografován pro II. díl sborníku Co daly naše země Evropě a lidstvu – ale reprodukován nebyl).

Lit.: TOUŽIMSKÝ 1898, s. 472–473 (č.b. reprodukce, majitel listu neuveden); ROUBÍK 1946, s. 125 (v soupisu

litografií, které zabavila policie v Šírově tiskárně v r. 1856, bylo také 30 listů označených jako *„Sjezd slovanský z r. 1848 s 10strofou básní V. Hanky“*); SKLENÁŘ 1981, s. 156–157 (zmínky o litografii, na níž ho zajímá zvláště V. Hanka a další osobnosti blízké archeologii; v pozn. 101 však omylem neodkazuje na litografii, ale na kresbu z GSNG, K 21 611 /tj. náš kat. čís. II/18); URBAN O. 1982, s. 608 (č.b. reprodukce, majitel listu neuveden); MORAVCOVÁ 1986, s. 175 (pozn. 140, zmínka o listu v MHMP); KUBÁLEK – MÜLLEROVÁ 1999, s. 477 (č.b. reprodukce, majitel listu neuveden); SKLENÁŘ 2001, s. 182 (č. b. reprodukce detailu z litografie, zachycujícího skupinu osob vpravo, včetně V. Hanky; majitel listu neuveden); SOBKOVÁ 2003, s. 142–143, 145, 214 (zmínky).

Komentář:

Skupinová podobizna předních účastníků pražského Slovanského sjezdu, který začal 2. června 1848 v muzejní budově Na Příkopě, konal se převážně na Žofínském ostrově a kvůli svatodušním bouřím byl předčasně 12. června ukončen, není reportážním záznamem podle skutečnosti. Jde o dodatečně komponovaný list, jenž měl připomínat tuto významnou událost a snad měl být též rozesílán na památku účastníkům. Přípravnou skicu si Hellich zhotovil nejspíše již ve dnech konání sjezdu na Žofíně (srv. náš kat. čís. II/18). Následně vypracoval návrh, který se od prvotní skici posunul k větší stylizaci (náš kat. čís. II/19). I ten byl však v některých detailech ještě pozměněn, než dostal r. 1849 díky Šírově převedení do litografie definitivní podobu. Oproti předchozí variantě návrhu např. přibyla na litografii Hellichova signatura s letopočtem. Dále byl na litografickém listu např. K. V. Zap přemístěn z levé skupiny do pravé, kde nahradil anonymního Rusína. Z kompozičních důvodů byla jeho tvář stranově převrácena, aby i zde hleděla ke středu. Zapovo původní místo zaujal na litografii V. Štulc. Neuberkova tvář prodělala výraznou změnu a byla přizdobena licousy a knírem. Jeho poděbradka byla z hlavy přesunuta do pravé ruky za zády. Z litografie zmizely dva prapory, z nichž levý byl na návrhu držen knížetem Lubomirskim. Kníže přišel na litografii nejen o svůj hrdě bojovný postoj, ale i o konfederatku na hlavě a o dlouhé vlasy spadající až na límec. Zato jeho kabátec byl přizdoben šňůrovým zapínáním. Baron Villani, zobrazený v uniformě velitele Svornosti, se na litografii mírně napřímil, což mu dodalo důstojnosti. Některými korekturami prošel i text Hankovy velmi amúzické a kostrbaté básně, klopotně popisující průběh sjezdu i jeho násilné ukončení v důsledku *„závisti nesmírného vraha“*. Do původního textu, přepsaného neznámým písařem sice kaligraficky, ale s hrubými chybami, musela být např. doplněna chybějící interpunkční znaménka, dále v něm byly napraveny některé chybné tvary a rýmy (např. v 7. sloce místo „vzdech / sluch“ správně „vzduch / sluch“) apod. Na druhé straně však se do konečné litografované verze básně dostaly chyby, které v prvotním přepisu textu nebyly (např. místo správného „volá“ v 1. sloce nacházíme v litografii „vola“ apod.). Vzhledem k tomu, že hlavního iniciátora vzniku listu vidíme jistě oprávněně v Hankovi, lze pokládat nedbale korigovaný text jeho básně i její mizernou poetickou hodnotu za další doklad jeho uspěchanosti a povrchnosti. Omluvu nelze nalézt ani v nepříznivých okolnostech průběhu sjezdu, neboť list se tiskl až s odstupem, v roce 1849. Oproti návrhu je na litografii pod básní vytištěno i jméno autora, takže je zřejmé, že Hankovi nijak nevadilo, když bude s tímto výtvorem veřejně spojován. Proč je pod básní uvedeno právě datum 3. června 1848, není jasné. Neoznačuje začátek ani konec sjezdu, ani den, který by sehrál při jednání větší roli. Nemůže jít ani o datum složení básně, neboť ta evidentně vznikla až po ukončení sjezdu a po krvavém svatodušním týdnu (báseň hovoří o *„zlobném vrahu“*, který *„pošramotil Prahu“*). Marginálií, která nicméně stojí za pozornost, je počáteční iniciála V, jíž báseň začíná. Na návrhu z r. 1848 je její pozlacené obdélné políčko přizdobeno dole zlatě malovanou rozvilinou, jež přesně kopíruje stejné rozviliny iniciál v RK. Černobíle je tato rozvilina reprodukována i výslednou litografií. – Pamětní listy nakonec nesplnily účel, pro který byly vytvořeny. František Šír, kterého považujeme za vlastního tvůrce jejich litografické podoby, stačil ještě listy vytisknout, ale s jejich distribucí byly v době počínající politické reakce nepochybně potíže. V roce 1856 mu policie při prohlídce skladu 30 kusů zabavila. Dochovaných exemplářů patrně nebude mnoho, nám se podařilo objevit jediné dva, ve sbírkách NG a MHMP. Podle bývalého vlastnického razítka na rubu listu v NG („LM-P“, tj. Landesmuseum Prag) jde o exemplář pocházející původně ze sbírek Národního muzea. Je pravděpodobné, že je to jeden ze dvou listů, které do muzea darovala r. 1896 Johana Patočková, jež je zdědila po svém strýci K. A. Vinařickém. Vzhledem k tomu, že ze stejného zdroje pochází i Horčičkova podobizna V. Hanky (náš kat. čís. II/9), jež s vysokou pravděpodobností bývala v Hankově osobním vlastnictví, je dost dobře možné, že i litografický list dochovaný v NG patřil původně Hankovi.

II/21 (obr. 41 [reprodukováno podle: TOUŽIMSKÝ 1898, s. 366])

Kayser (?–?)

Praha (?), 1850

Drobný portrét, akvarel s podkresbou tužkou či perem, na papíře neznámých rozměrů.

Sign.: „Kayser / 1850“ (vlevo dole, pod okrajem obrazové plochy, tužkou či perem)

Popis: poprsí i velká hlava V. H. na krátkém krku zachyceny v mírném natočení doprava, zkoumavý, nejistý pohled přimhouřených očí upřen na diváka. Na hlavě příčesek z tmavých vlnitých vlasů. Tmavý kabát (čamara?), světlejší vesta, bílá košile, nízký bílý nákrčník pod malým límečkem. Náprsenku zdobí na místě jehlice hlavice prstenu, kolem krku zavěšena tenká šňůrka (patrně od hodinek).

Majitel: ? (známo pouze z reprodukce)

Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361 (v soupisu Hankových podobizen uvádí: *„im Jahre 1849 wurde er von Kayser für dessen Album gemalt“* [v r. 1849 ho namaloval Keyser pro své album]); TOUŽIMSKÝ 1898, s. 366 (č.b. reprodukce portrétu včetně signatury a datace autora, označená vpravo dole pod okrajem obrazové plochy tištěným jménem majitele reprodukčního závodu „Vilím“ a doplněná dole o faksimile podpisu: „Hanka“; popisek: „[Dle soudobé kresby tužkou.]“).

Komentář:

Originální předloha této podobizny, pořízené nepochybně podle skutečnosti, se patrně nedochovala. Legis-Glückselig

41.

se buď při uvedení doby vzniku tohoto portrétu o rok spletl, nebo znal jinou, dnes asi také nedochovanou variantu tohoto portrétu, namalovanou už v roce 1849. Letopočet „1850“ na reprodukci portrétu u Toužimského, doprovázející autorskou signaturu, je totiž nesporný. Autora portrétu se nám nepodařilo identifikovat. Tomanův slovník žádného vhodného malíře tohoto či podobného jména neuvádí. Z cizích autorů by mohl vyhovovat nejspíše belgický kreslíř J. Kayser (viz THIEME – BECKER, XX, s. 43–44), jenž se narodil asi r. 1813 a zemřel 1853, potulný portrétista, který systematicky zachycoval kresbami tužkou a křídou podobizny slavných současníků pro připravované album, které však nikdy nevyšlo. Bohužel není známo, že by někdy zavítal do střední Evropy či přímo do Čech. Lákavé by bylo i jméno Eduarda Kaisera (1820–1895), velmi známého vídeňského portrétisty, tvůrce četných akvarelových, kreslených a litografovaných podobizen. Jeho signatury, známé z litografických listů, jsou však od signatury na Hankově podobizně hodně odlišné. V úvahu nepřipadá zřejmě ani Joseph Franz Kaiser (Kayser), jenž ve 40. letech a kolem roku 1850 vydával (a občas i „komponoval“) litografie ve Štýrském Hradci. Nezdá se ani pravděpodobné, že by se Hanka dával portrétovat až ve Vídni či jinde v Rakousku. Je známo, že téměř neopouštěl Prahu, a lze dokonce pochybovat o tom, zda po svých vídeňských studiích ještě vůbec někdy Vídeň navštívil. Na sklonku svého života se Hanka dokonce přiznal M. P. Pogodinovi, že kvůli nedostatku peněz byl zatím nejdál jednou v Drážďanech (v dopise z 8. 12. 1860 – viz POPOV 1879–1880, s. 495). Je proto nejpravděpodobnější, že portrét vznikl v Praze. Autor, který byl Legis-Glückseligovi a jeho současníkům zřejmě natolik znám, že nebylo třeba uvádět jeho křestní jméno, je dnes zcela zapomenut. Citované formulaci, že malíř Hanku portrétoval pro své album, je třeba rozumět nejspíše tak, že šlo o malířův skicák či blok.

II/22 (obr. 42)
Rudolf Fleck (? – ?)
Varšava, litografická tiskárna Juliusze Volkmara Flecka (* kolem r. 1813, Sasko – 2. 6. 1888, Varšava), **1851**
Grafický list, křídová litografie na papíře, celek 230 x 152 mm (exemplář v původní velikosti, vevázaný do knihy WÓJCICKI 1851, s. 257, v GRMNK, inv. čís. III-ryc. 24 339/63), obrazová plocha (bez textu) cca 88 x 83 mm.
Sign.: „R. Fleck rys:“ (litograficky vlevo dole pod okrajem obrazové plochy) a „w Lit J. V. Fleck & Co. w Wars.“ (litograficky vpravo dole pod okrajem obrazové plochy).
Popis: poprsí V. H. jako mladého muže s vysokým čelem, v profilu doleva. Ramena zahalena pláštěm, kolem krku volně uvázán šátek s velkými cípy na hrudi. Přehrnutý límec košile, pod krkem volné cípy vázanky. Pod vyobrazením rytý titul: „WACŁAW HANKA.“
Majitelé: např. GRPMNW, inv. čís. Gr. Pol. 12 312, Gr. Pol. 26 815, 13 600; GRMNK, inv. čís. III-ryc. 23 105 (N. I. 38 954), III-ryc. 24 339/63; GGZNOW, inv. čís. I.g.719.
Lit.: OSSOLINEUM 1967, s. 93 (reprodukce), s. 315 (v soupisu vyobrazení uvedeno, že použitá fotografie pochází ze sbírky Ossolinea [tj. knihovny ve Vratislavi]; litografie datována jen *„XIX wiek“*);
Komentář:
Rudolf Fleck, pracující jako kreslíř i jako litograf ve velkém varšavském litografickém závodě svého jmenovce Juliusze Volkmara Flecka (viz TESSARO-KOSIMOWA 1973, s. 240–241; SŁOWNIK 1975, s. 227) použil jako předlohu litografický list Antona Tepplara z r. 1833 (náš kat. čís. II/10). Jeho litografický list sloužil jako ilustrace II. dílu knihy K. W. Wójcického, *Życiorysy znakomitych ludzi wsławionych w różnych zawodach*, Warszawa 1851 (WÓJCICKI 1851, s. 257).

42.

II/23 (obr. 43)
Anton (Johann) Gareis st. (29. 3. 1793, Klosterfreiheit /Něm./ – 23. 6. 1863, Praha)
Praha, 1852
Torzo portrétní skici (bez hlavy portrétovaného V. H.)**, kresba tužkou a uhlem, lavírovaná šedým akvarelem**, na tenkém papíře (s výřezem v horním okraji) 245 x 270 mm.
Nesignováno.

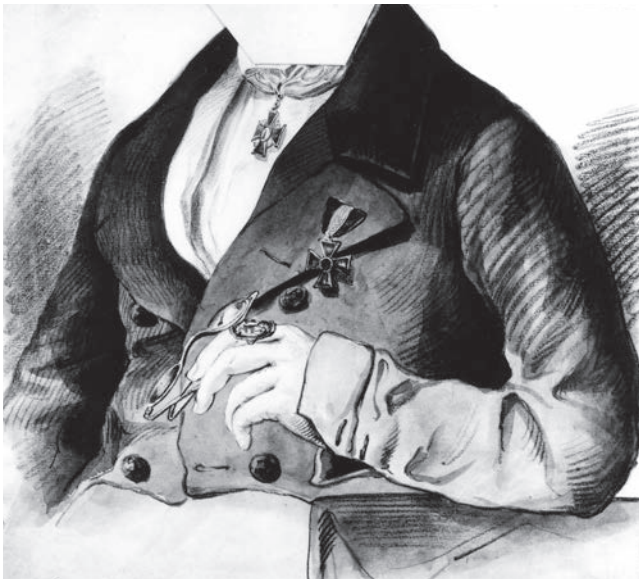

43.

Popis: poprsí zavalitého sedícího muže, mírně natočené doleva. Pravá paže volně spuštěna podél těla, levá, loktem opřená o roh stolu zakrytého látkou, drží před hrudí podlouhlé brýle. Ukazovák levice zdobí velký prsten. Muž oděn do nedopnutého tmavého dvouřadového fraku se čtyřmi velkými knoflíky, do bílé vesty a košile. Na klopě nad srdcem má připnut kříž ruského Řádu sv. Vladimíra, na stuze pod krkem mu visí kříž ruského Řádu sv. Anny. Hlava portrétovaného, původně rovněž zachycená, byla třemi rovnými střihy odstraněna a nedochovala se.
Prov.: převedeno r. 1942 se sbírkou grafiky a kresby z NM, legalizováno bylo r. 1949 zákonem čís. 148/1949 Sb.
Majitel: NG, inv. čís. K 24 187.
Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361–362 (zmiňuje Hankovu podobiznu od Gareise, zhotovenou speciálně jako předlohu pro ocelorytinu do ročenky Libussa z r. 1852, ale patrně omylem ji označuje jako olejomalbu – citaci viz u následujícího čís. kat. II/24); TOMAN 1947, s. 252 (zmínka o podobizně Václava Hanky od Antonína Jana Gareise st., čímž je zřejmě míněna její grafická reprodukce, náš kat. čís. II/24); NOVÁK 1962, s. 135–136, 139 a 188, čís. kat. 339 (skicu správně označil za studii k podobizně V. Hanky, ale mylně ji považoval za vzácně dochovanou kresbu Antonína Machka a datoval ji nesprávně do r. 1836; domníval se, že podle této torzální skici zhotovil Fr. Šír *„litografovanou podobiznu ve dvou variantách, ve větší* [náš kat. čís. II/29] *se držel kresby Machkovy* [sic]*, v menší* [snad míněn list, který evidujeme v našem katalogu pod čís. II/17] *si upravil kresbu po svém.“*).
Komentář:
Skica pravděpodobně pocházela z majetku Václava Hanky, odkud přešla do sbírek NM a posléze do NG. V dosavadní literatuře byla považována za dílo Antonína Machka a v evidenci NG je stále vedena jako Machkova *„studie pánského oděvu“*. Ve skutečnosti jde nesporně o přípravnou kresbu k ocelorytinovému portrétu Václava Hanky od Adolfa Dvořáka, jež ilustrovala r. 1852 almanach Libussa (viz náš kat. čís. II/24). Díky signatuře, uvedené na výsledné ocelorytině (*A. Gareis pinx.*), víme také bezpečně, že skicu nakreslil Anton Gareis st., známý autor kresebných, litografických i miniaturních podobizen, oblíbený především jako pohotový tvůrce satirických žánrů a karikatur, litografovaných pro dobové časopisy. Lavírovanou kresbu zhotovil nejspíše těsně před rytím do oceli, tedy rovněž v roce 1852, a to nepochybně podle sedícího modelu. Legis-Glückseligova zmínka o Hankově olejovém portrétu od Gareise je nejspíše omylem vzniklým nepřesným označením výtvarné techniky. – Portrétovaný šedesátník Hanka, užívající už při čtení brýle, se neopomněl ozdobit oběma ruskými řády, jež dostal r. 1831 (sv. Vladimíra) a 1846 (sv. Anny) a jedním z briliantových prstenů, jimiž byl poctěn od několika ruských i rakouských panovníků. Podkladová kresba ke grafickému listu bývala považována za pouhou pomůcku při vypracování finální rytiny, a nebyla tedy v dobové praxi (na rozdíl od naší doby) považována za cennější artefakt, než jakým je kovová deska s rytou reprodukcí. Proto nebylo v tomto případě nic neobvyklého, že ji rytec bez rozpaků poničil, aby mohl vystřiženou hlavu lépe v ocelorytině reprodukovat. Vzhledem k těmto běžným postupům je mimořádné, že se takto poškozená torzální kresba vůbec dochovala.

II/24 a, b (obr. 44 [= **a**])
Adolf Dvořák (?–?) – vyryl do oceli; **Anton (Johann) Gareis st.** (29. 3. 1793, Klosterfreiheit /Něm./ – 23. 6. 1863, Praha) – nakreslil a lavíroval předlohu
Praha (předloha) – **Terst**, tiskárna Uměleckého ústavu Rakouského lloydu (vyrytí desky a tisk), **1852**
Grafický list, ocelorytina na papíře, vydaná **a**) jednak jako volné listy o celkových rozměrech max. 374 x 281 mm (exemplář v NG), otisk desky 254 x 210 mm, obrazová plocha (bez textů) 100,5 x 80 mm, **b**) jednak jako ilustrace almanachu Libussa (LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, mezi s. 284 a 285), o celkových rozměrech 153 x 109 mm (exemplář v KNM).
Sign.: „A. Gareis pinx.“ (rytý text vlevo dole pod okrajem obrazové plochy), „Stich u. Druk [sic] d Kunst Anst. d Oestr. Lloyd, Triest. A Dworzak sc.“ (rytý text vpravo dole pod okrajem obrazové plochy).
Popis: podoba poprsí odpovídá předchozí skice (viz náš kat. čís. II/23). Zobrazená hlava je natočena mírně doleva, oči hledí na diváka. Hranatá hlava s malou bradou a vyholenými tvářemi je přizdobena příčeskem z tmavých vlnitých vlasů. Pod vyobrazením je faksimile podpisu „Váceslav Hanka“ a pod ním v oceli rytý text „geboren den 10. Juny 1791 zu Hořenowes [sic] in Böhmen.“ Na dolním okraji uprostřed stejnou technikou provedený text „Beilage zu Klar´s Taschenbuch Libussa.“
Majitelé: např. NM, inv. čís. H2-109 022; KNpM, inv. čís. XIX/11; NG, inv. čís. R 41 958; GRPMNW, inv. čís. 13 529 (**a**); KNM, sign. 70 G 1/11; KKPS, inv. čís. SG 8738 (Kr 50) (**b**).

44.

Lit.: LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, s. 361–362 (v monografickém pojednání o V. Hankovi jsou připomenuty jeho některé dosavadní portréty; o ilustraci doprovázející tuto biografii je uvedeno: „[...] *und der diesem Jahrbuch beigegebene Stahlstich ist nach einem zu diesem Behufe eigends angefertigten Oelporträte von Gareis durch die ausgezeichnete Kunstanstalt des Lloyd in Triest in wolgetroffener Weise von Dwořak angefertig.*" Tj. v překladu: [...] a ocelorytina doprovázející tuto ročenku byla výstižně zhotovena vynikajícím Uměleckým ústavem lloydu v Terstu od Dvořáka podle Gareisova olejového [sic!] portrétu, pořízeného speciálně pro tuto příležitost); WURZBACH 1861, s. 314 (mezi Hankovými portréty uvádí mj. nepřesně *„Kupferstich von Dwořak"*, tj. mědirytinu [sic] od Dvořáka); RSN 1863, s. 632 (zmínka v hesle o Hankovi: *„V tomtéž almanachu* [Libussa 1852] *jest také jeho podobizna dosti zdařilá"*); FLAJŠHANS 1901, s. 527 (reprodukce, bez dalších údajů); FRANCEV 1905, frontispis (reprodukce, bez dalších údajů); HANUŠ J. 1911, s. 763 (reprodukce); THIEME – BECKER, XIII., s. 190 (zmínka o portrétu V. Hanky od Antona Gareise, rytého Ant. [sic!] Dvořákem); KUBÁLEK – MÜLLEROVÁ 1999, s. 504 (reprodukce detailu); DOSKOČIL 2001, s. 51–52 (reprodukce a krátký text, s několika nepřesnostmi; mj. označuje techniku jako rytou litografii); KOSATÍK 2003, I., s. 69 (č.b. reprodukce).

Komentář:

List byl zhotoven jako ilustrace k první rozsáhlé Hankově biografii vydané r. 1852 v pražském almanachu Libussa (LEGIS-GLÜCKSELIG 1852, list vložený mezi s. 284 a 285). Prodával se však také v samostatných, neostřižených exemplářích. Obecně byl chválen jako zdařilý a výstižný portrét. Podkladem rytiny byla lavírovaná kresba Antonína Gareise, z níž se dochovalo alespoň torzo (viz náš kat. čís. II/23). Signatura *„A Dworzak sc."* určitě nepatří malíři Antonínu Dvořákovi (jak uvádí THIEME – BECKER), ale s vysokou pravděpodobností rytci Adolfu Dvořákovi, který pocházel z Čech, ale vzdělal se ve Vídni a tam se také usadil. Podepisoval se „Dworzak" či „Dworžák" a živil se reprodukováním cizích předloh ocelorytinami. Jeho signatury známe z reprodukcí malovaných obrazů z vídeňské galerie v Belvedere, z vedut a přírodních motivů, z ilustrací básní, ze žánrových námětů a výjimečně i z grafických portrétů. Jeho nejstarší rytiny vznikly už v roce 1821. Podle citované signatury dal vydavatel almanachu Libussa Pavel Alois (Paul Aloys) Klar vytisknout Dvořákovu ocelorytinu Uměleckým ústavem v Terstu, který patřil akciové společnosti Rakouský lloyd. Ta se jinak zabývala především námořní dopravou a poštovním zasilatelstvím.

II/25 (obr. 45)

Georg Kordik [Kordig] (31. 7. 1818, Wetzelsberg / Dolní Bavorsko, Něm./ – 2. 3. 1886, Karlovy Vary)

Praha, 13. únor 1853

Drobný portrét, kresba tužkou na papíře, celek 180 x 145 mm. Adjustováno samostatně na větší kartonové podložce.

Nesignováno.

45.

Popis: poprsí V. H. jako staršího zavalitého muže s výrazně kulovitou hlavou, v tříčtvrtečním natočení doleva, s pohledem upřeným týmž směrem, mimo diváka. Oděn do rozepnutého volného kabátu s nízkým límcem a do vesty. Náprsenku košile zdobí na místě jehlice velká oválná hlavice briliantového prstenu. Pod listem s kresbou je na podložce přilepen malý proužek papíru s datovaným autografem portrétovaného, psaným perem, inkoustem: *„V. Hanka / 13/2 1853.“*
Prov.: z pozůstalosti autora.
Majitel: Krajské muzeum Karlovarského kraje-Muzeum Karlovy Vary, inv. čís. Ug 269.
Lit.: LUDVA – KOUDELKA 1954, s. 20 (zmínka), s. 44 (čís. kat. 34, základní katalogové údaje), s. 82 (zmínka), obr. 13 (č.b. reprodukce).
Komentář:
Kresba je součástí rozsáhlého souboru téměř tří set kreseb z pozůstalosti Georga Kordika, pocházejících přibližně z období let 1836–1881, uložených v karlovarském muzeu. Kordik pocházel z Dolních Bavor, vystudoval malířství na akademii v Mnichově (1836–1839) a poté hodně cestoval po Evropě (Rakousko, Švýcarsko, Itálie, Anglie, Švédsko, Řecko), navštívil i Blízký Východ (Gruzii, Turecko) a dlouhodobě, celkem třikrát, pobýval v Rusku. V roce 1841 navštívil poprvé Čechy, jmenovitě Karlovy Vary a Prahu. O dva roky později si koupil v Karlových Varech dům s úmyslem se tu usadit, ale to se mu podařilo až po čase, v roce 1851. Maloval olejové obrazy, akvarely i miniatury, ovládal i litografii, ale vynikal především v kresbě tužkou a věnoval se zejména portrétní tvorbě. Často jezdíval za klientelou do Prahy a udržoval spojení s pražskými umělci a vzdělanci. Stýkal se např. s malířem Vilémem Kandlerem, s mecenášem Pavlem Aloisem Klarem (prvního portrétoval kresbou r. 1851, druhého 1853) a zejména se spřátelil se sochařem Tomášem Seidanem. S Václavem Hankou ho snad sblížil společný zájem o Rusko a o ruštinu, kterou oba dobře ovládali. Hankovu kreslenou podobiznu zhotovil Kordik s vysokou pravděpodobností v Praze, nikoli v Karlových Varech. Víme, že v Praze pobýval na podzim r. 1852 – a zřejmě si zde pobyt prodloužil i na počátek dalšího roku. Kresba vznikla v únoru, tedy mimo lázeňskou sezónu. Dva týdny po portrétování Hanky, 28. února 1853, nakreslil Kordik i podobiznu pražského křižovníka a nadaného malíře Josefa E. Wesselyho (1826–1895). Téhož roku 1853 portrétoval Kordik – snad opět v Praze – i místního slavného sochaře Josefa Maxe.

II/26 a, b, c (obr. 46 a, b [= **a**, avers a revers], 47 [= **b**, avers])
Josef Tomáš Lerch z Lerchenau (6. 11. 1793, Praha – 1859) – připsáno
Praha, 1853
Drobná medaile na paměť Václava Hanky, ražba ve zlatě, stříbře a bronzu (**a**), chybné ražby ve zlatě, stříbře a bronzu (**b**) a patrně i další odlišné chybné ražby ve stříbře a bronzu (**c**), průměr 11,5 mm.
Nesignováno.
Popis: a) na aversu je hlava V. H. s krkem dole ohraničeným mírně zvlněným úsekem, v profilu doprava. Opis vlevo nahoru a vpravo dolu „VACLAV HANKA“, dole letopočet „MDCCCLIII“. Na reversu je stejný motiv korunovaného

46. a

46. b

47

symbolického štítu ruského Řádu sv. Vladimíra, jaký Lerch použil pro revers zkušební drobné Hankovy medailky už v roce 1833 (náš kat. čís. II/12 a); **b**) chybná ražba, lišící se pouze letopočtem na aversu: místo „MDCCCLIII“ má mylný rok „MDXXXIII“ (tj. 1533!); **c**) chybná ražba, lišící se pouze letopočtem na aversu: místo „MDCCCLIII“ má mylný rok „MDCCCIII“ (tj. 1803!).
Majitelé: a) např. NM, inv. čís. H5-51 141, H5-114 884 (zlato); NM, inv. čís. H5-51 143, H5-114 886, H5-114 889, MHMP, inv. čís. 15 261, a s. m. (v r. 1960 ing. Václav Šmíd – stříbro); NM, inv. čís. H5-51 142, H5-114 890 až H5-114 898 (bronz); **b**) chybné ražby v NM, inv. čís. H5-114 880 (zlato), H5-51 144, H5-114 886, H5-114 887 (stříbro) a H5-114 899 (bronz); **c**) ? – známo pouze z literatury (MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870]).
Lit.: MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870], s. 719–720 a tab. LXXX (v kapitole dodatků k soupisu, vydané koncem roku 1863, či po tomto roce, je pod čís. 672 popsána tato medaile s letopočtem MDCCCLIII, vydaná ve stříbře a mědi [tj. bronzu], bez určení autora; pod čís. 673 je evidována chybná ražba totožné medaile s mylným letopočtem MDCCCIII, bez uvedení druhu kovu a bez uvedení majitele; mylná ražba, kterou evidujeme v našem katalogu jako **b**, zde uvedena není; litografická tabulka čís. LXXX s vyobrazeními těchto Hankových medailek je signovaná „F. Liebisch lith.1858“); NAŠE PÍSEMNICTVÍ 1960, s. 48 (čís. kat. 235–237 – základní katalogové údaje k exemplářům s letopočtem MDCCCLIII, raženým ve zlatě, stříbře a mědi [tj. bronzu]; připsáno J. Lerchovi; cituje i další starší literaturu a jmenuje tehdejšího soukromého majitele stříbrné medaile; chybné ražby nezmiňuje).
Komentář:
Dosavadní numizmatická literatura akceptuje letopočet 1853 („MDCCCLIII“) jako rok ražby této drobné medaile bez pochybností. Přesto není jasné, k jaké konkrétní příležitosti byly tyto medailky raženy. Snad měly jen doplnit Hankovy tenčící se zásoby těchto drobných upomínkových dárečků, ražených před 20 lety (náš kat. čís. II/14). Přestože ani tyto

ražby nejsou autorsky signovány, je nepochybné, že jejich „nové, doplněné vydání“ bylo opět dílem Lerchovým. Dokazuje to jednak podoba reversu, známá již z jeho medailky z r. 1833, jednak zobrazení Hankovy hlavy na aversu, velmi blízké výsledné variantě aversu téže medailky (viz náš kat. čís. II/14). Chybné ražby s letopočty 1533 a 1803 můžeme nejspíše považovat za poněkud kuriózní doklad Lerchovy roztržitosti či jeho nedostatečného vzdělání. Vnucuje se tak myšlenka, zda i letopočet 1853 („MDCCCLIII“) nebyl na medailku vyražen vinou obdobné nesoustředěnosti – a zda neměl mít vlastně podobu „MDCCCXXXIII“. V tom případě by šlo jen o další nezdařenou variantu, již bychom mohli přiřadit k několika pokusům z r. 1833 (náš kat. čís. II/12 a II/13). Zdálo by se to logické – a při doložené roztržitosti medailéra i dosti pravděpodobné. Přesto je zřejmě nutno tuto představu zamítnout a přidržet se datování do r. 1853. Mluví pro to sice nepatrný, ale přesto jednoznačný rozdíl ve velikosti starších a novějších medailek (ražby z r. 1833 mají ve všech případech průměr 11 mm, zatímco ražby kladené do r. 1853 mají 11,5 mm v průměru). Podstatná je i změna v psaní oslavencova křestního jména: zatímco na starších ražbách je všude psáno W („WACL.“ či „WÁCLAW“), zde už je jen jednoduché V („VACLAV“), blížící se tak k pozdější podobě „VÁCESLAV“, kterou nacházíme na medailích od V. J. Seidana z roku 1861 (náš kat. čís. II/36). Pravopisnou reformu češtiny, v jejímž důsledku bylo mj. písmeno W nahrazováno písmenem V, prosadil už v roce 1846 právě Václav Hanka. Rovněž zařazení této medailky až do dodatků (Nachträge) díla F. K. a H. O. Miltnerových a J. Neumanna svědčí pro správnost jejího datování do r. 1853. Starší Hankovy medaile byly totiž popsány už v hlavním textu, jehož sešit s údaji o Hankových ražbách vyšel nejspíše ještě během roku 1852. – Medailér Lerch, jak se zdá, si při tomto návratu ke svému staršímu dílku uvědomil jistou loutkovitost svého někdejšího ztvárnění Hankovy hlavy. Zkrácením linie krku pod zátylkem dosáhl na novější medailce větší anatomické věrnosti, a tím i přesvědčivější působivosti této drobné podobizny.

II/27 (obr. 48)
Neznámý kreslíř
Praha, 1854 (?)
Silueta kreslená perem, černým inkoustem, na tenkém pauzovacím papíře 80 x 58 mm, s rozměry kresby: v. 62 mm, š. 42 mm. Pod průsvitný pauzovací papír patří samostatná šedohnědá papírová podložka 125 x 75 mm. Kresba s podložkou je součástí památníku V. Hanky. Patří patrně do složeného papíru s dánským textem z 26. 6. 1854, volně vloženého do památníku. Památník má podobu plochého papírového pouzdra 130 x 85 mm a obsahuje soubor lístků s rukopisnými zápisy.
Nesignováno.
Popis: tenká obrysová linka zobrazuje poprsí V. H. v profilu doprava. Hlava má výrazný špičatý nos, malou bradu s podbradkem a ustupující čelo, nad kterým je drobný chomáček vlasů. Za krkem se zvedá límec fraku, pod bradou je obrys límečku. Silueta, zachycující i část hrudi a zad, je dole ohraničena konkávně vyklenutou čárou. Při levém okraji papíru je slabě tužkou nakreslená vertikální přímka, rozdělená 8 krátkými horizontálními čárkami na pravidelné úseky.

48.

Z rubové strany prosvítá červené muzejní razítko s nápisem „MUSEUM REGNI BOHEMIAE“. Lístek pauzovacího papíru s kresbou patří i s šedohnědou papírovou podložkou (jež má po okrajích znatelnou zlatou ořízku, stejně jako ostatní pamětní lístky v tomto památníku) s velkou pravděpodobností k pamětnímu lístku s dánským textem, který je v krabičce uložen hned pod ním. Papír dánského pamětního lístku musel být vpravo a nahoře založen, aby se do krabičky vešel, a původně zřejmě takto vzniklými chlopněmi přidržoval a chránil kresbu s podložkou. Pamětní zápis s verši určený Hankovi je psán perem, hnědým inkoustem: *„Oldtids Bedrifter / anede trylle, / mon i Mulm de sig hylle, / de gamle Skrifter. / Blikket stirrer, / sig Tanken forvirrer, / i Taage de famle. / »I, gamle, gamle, / forsvundne Dage! / Da Östen var i Norden, / giver Glimt tilbage!« / (Adam Oehlenschläger) / Til Erindring fra Deres hengivne / Dagmar Rafiz. / Prag d. 26 Juni 1854.“* (ve volném překladu Ondřeje Buriana: Tušily kouzlo / pradávných činů, / však ve tmách skryly se / ty dávné spisy. / Pohled se snoubí / s matoucí myšlenkou / a tápe v mlhách. / »Ó vy prastaré, / zmizelé chvíle, / kdy v záři pozemské / Sever byl Východem, / obraťte pohled zpět!« / (Adam Oehlenschläger) / V upomínku od Vaší oddané / Dagmar Rafizové. / Praha 26. června 1854.).
Prov.: památník vlastnil dr. František Skrejšovský, který ho dostal r. 1867 od Hankovy vdovy Barbory.
Majitel: KNM, rukopis sign. IX H 29.
Lit.: nepublikováno.
Komentář:
Pokud se nemýlíme v předpokladu, že silueta patří k přiloženému pamětnímu zápisu s verši dánského romantického básníka Adama Oehlenschlägera (1779–1850), napsanému

blíže neznámou dámou 26. června 1854, znamenalo by to, že vznikla rovněž v těsné blízkosti tohoto data. Z roku 1854 jsou v krabičce ještě další dva lístky, ostatní datované lístky jsou z rozmezí let 1846–1860. Při obhajování datace siluety do r. 1854 se bohužel nemůžeme opřít o odhad věku zobrazeného V. Hanky, neboť jeho fyziognomický profil se nijak radikálně v průběhu let neměnil. Představa, že silueta zobrazuje Hanku v 63 letech, je přijatelná, či lépe řečeno, nelze ji vyvrátit. Můžeme pouze upozornit na okolnost, že zde byl zachycen bez příčesku, snad pro větší věrohodnost podoby. Pomocná vertikální osa, naznačená tužkou na levém okraji papíru se siluetou, byla zřejmě pomůckou při zmenšování původní kresby v mírně nadživotní velikosti, obkreslené podle vrženého stínu, do stávajících miniaturních rozměrů. Můžeme se domnívat, že ona dánská návštěvnice Prahy si s Hankovým svolením sama pořídila (či dala někým pořídit) jeho siluetový portrét na památku a další exemplář tohoto amatérského dílka ponechala Václavu Hankovi. Kresbička dosud nevzbudila pozornost badatelů, nezmínil se o ní ani dr. František Páta, když vydával ukázky nejzajímavějších autografů z Hankových památníků jako bibliofilii (PÁTA 1934). Patrně si nebyl jist identifikací zobrazeného muže. O tom, že silueta představuje Hanku, není však třeba pochybovat – lze to snadno dokázat porovnáním s jeho mnoha dalšími profilovými podobiznami. Přestože siluety jsou vlastně naturalisticky věrným, byť do dvourozměrné dimenze zploštělým záznamem reálné skutečnosti, nelze se na naprostou exaktnost tohoto Hankova profilového portrétu spolehnout. Miniatura siluety totiž vznikla zřejmě od ruky – neboť při přesném zmenšování by kreslíř musel použít ne jednu, ale dvě osy, umožňující sestrojit pomocnou pravoúhlou síť. Paradoxně jsou tedy zřejmě spolehlivější Hankovy profilové podobizny od Františka Horčičky (náš kat. čís. II/7– II/9), vytvořené sice od oka, ale prostřednictvím oka dobře vycvičeného a zkušeného.

II/28 (srv. obr. 69)
Neznámý fotograf
Praha (?), asi 1857
Fotografie (technika slaného papíru?), neznámých rozměrů.
Sign.: ?
Popis: poprsí V. H. jako starého muže, s hlavou natočenou trochu doprava, vzhlížející stranou a mírně nahoru. Na klopě oba ruské řády.
Majitel: ? (žádný exemplář nebyl zatím zjištěn)
Lit.: SCHWARZ 2005 (reprodukuje a přepisuje dopis V. Hanky sochaři Františku Wagnerovi, psaný v Praze 7. 4. 1857, uložený ve fondu sochaře Antonína Pavla Wagnera v LA PNP: Hanka mu píše v souvislosti s jeho připravovanou sochou Záboje pro Dvůr Králové: *„Na památku postavení sochy Vaší o něco se postarám, aby se mezi diváky a hosti něco tištěného rozdalo. / Posílaje Vám fotografii velmi upřímného pohledu snad jej* [recte: ji] *někde vyraziti můžete, a zůstávám nejoddanější Vášim službám Váceslav Hanka“*.); SRŠEŇ 2007a, s. 6–7 (vztahuje zmínku o poslané fotografii z citovaného Hankova dopisu k postrádané fotografické podobence V. Hanky).
Komentář:
O tom, že se dal Hanka nejspíše až na sklonku života poprvé a naposledy fotografovat, víme díky fotografické zvětšenině asi ze 60. let (náš kat. čís. II/51), která musela vzniknout podle autentického staršího snímku. Nejspíše šlo o fotografii rozmnoženou na tzv. slaném papíře (oblíbeném v 50. letech 19. stol.), popř. na papíře albuminovém (užívaném od r. 1850 do poloviny 90. let 19. stol.). Poněkud nejasnou zmínku v citovaném dopise V. Hanky Fr. Wagnerovi z dubna 1857 snad můžeme interpretovat tak, že Hanka poslal sochaři do Dvora Králové svou vlastní fotografickou podobenku. Doufal, že bude moci být nějakým způsobem použita (*„vyražena“*, čili nejspíše vytištěna) při chystaných oslavách odhalení sochy Záboje, kterou zhotovil František Wagner spolu se svým mladším bratrem Pavlem Antonínem pro kašnu na náměstí ve Dvoře Králové. Slavnost se ve Dvoře konala 29. září 1857 a Hanka se jí – navzdory původnímu odmítnutí – nakonec osobně zúčastnil. Dokonce přivezl vlastní báseň, k této příležitosti složenou, a její výtisky rozdával přítomným. Časopis Lumír pak o slavnosti napsal 8. 10. 1857 mj., že *„večer byl ples v sále pana Lorence, četnými transparenty ozdobeném, z nichž hlavní byl představující Záboje a pod ním poprsí páně Hankovo.“* (SCHWARZ 2002, s. 16). Nabízí se pravděpodobná domněnka, že zmíněný transparent s vyobrazením Záboje vytvořil hlavní tvůrce Zábojovy sochy František Wagner a že Hankovo poprsí (sochařská bysta či malovaný portrét?) mohlo být rovněž jeho dílem. Inspirací a vodítkem mohla být Františku Wagnerovi právě fotografie, kterou mu Hanka půl roku před tím poslal. Zatím se nám nepodařilo žádný exemplář této fotografické podobenky objevit, přestože jistě existovala ve větším počtu exemplářů. Musela být kdysi relativně snadno dostupná, neboť se stala po Hankově smrti vyhledávaným vzorem pro mladší grafické portréty.

II/29 (obr. 49)
František Šír [Schier] (4. 2. 1804, Nové Město na Moravě – 3. 6. 1864, Praha) – připsáno
Praha, litografická tiskárna Františka Šíra, **1859**
Grafický list, křídová litografie na japanu podlepeném větším, středně silným papírem, celek max. 445 x 300 mm (exemplář z NG, R 123 050), japan max. 212 x 177 mm (exemplář z NG, R 70 383; na ostatních listech má přibližně stejnou velikost), obrazová plocha cca 173 x 170 mm.
Sign.: „Kamenotisk Fr. Šíra v Praze.“ (tištěno při dolním okraji listu, uprostřed; na některých listech je odstřiženo).
Popis: polopostava sedícího V. H. jako staršího muže, v tříčtvrtečním natočení doleva, s pohledem upřeným týmž směrem, mimo diváka. Levá paže spočívá předloktím na okrouhlé desce stolku, konečky prstů bez prstenů již nejsou zobrazeny. Pravá paže, spuštěná volně podél těla, není zachycena celá. Na hlavě příčesek z tmavých vlnitých vlasů. Na klopě tmavého zapnutého dvouřadového kabátu přivěšen kříž ruského Řádu sv. Vladimíra (z r. 1831). Vesta světlá, šikmo pruhovaná, na bílé náprsence s malým límečkem zavěšen na stuze kříž ruského Řádu sv. Anny (z r. 1846). Šrafováním do ztracena naznačeno po stranách neutrální pozadí. Pod vyobrazením (pod okrajem japanu) natištěno faksimile podpisu „Váceslav Hanka“.
Majitelé: např. NM, inv. čís. H2-107 978; NG, inv. čís. R 70 383, R 90 184, R 123 050, R 227 754; AHMP, inv. čís. 2.A.1082.

49.

Lit.: ČMKČ 1861 (anonce: *„Podobizna: Váceslav Hanka. V Praze 1859. Tiskem a nákladem Frant. Šíra. Ve fol., za 50 kr. r. č.“*); WURZBACH 1861 (ve výčtu Hankových podobizen uvádí na prvním místě portrét *„Mit dem Facsimile der Unterschrift: Vaceslav Hanka. Steindruck von Frz. Sir in Prag, Fol.“*, tj. portrét s faksimilovaným podpisem Váceslav Hanka, kamenotisk Fr. Šíra v Praze, folio); VAVROUŠEK 1931, s. 48 (č.b. reprodukce, značně retušovaná); TOMAN 1950, s. 539 (zmínka o Hankově litografické podobizně od Fr. Šíra – snad se týká tohoto listu); DUŠEK 1989, s. 27 (čís. kat. 219, katalogové údaje k listu ze sbírky Bohuslava Duška, věnovaného do NG, kde uložen pod inv. čís. R 227 754; nedatován).
Komentář:
Tuto litografickou podobiznu lze s jistotou spojit se zprávou z ČMKČ z r. 1861, kde je inzerován list tohoto (foliového) formátu, vydaný Šírem r. 1859. Jde s vysokou pravděpodobností o vlastní práci Šírovu, takže list je vlastně již pátým grafickým listem s podobiznou Václava Hanky od tohoto litografa (viz náš kat. čís. II/4, II/6, II/17 a II/20). Tentokrát byl portrét zhotoven necelé dva roky před Hankovou smrtí, nepochybně podle pózujícího modelu.

II/30 (obr. 50 a, b [avers a revers])
Václav Jan Seidan (14. 5. 1817, Praha – 29. 3. 1870, Vídeň) – připsáno
Vídeň, kolem r. 1860
Medaile na oslavu Václava Hanky, ražená v bronzu a cínu, průměr 24 mm.
Nesignováno.

50. a

50. b

Popis: na aversu je hlava v profilu doprava, s malým úsekem hrudi ohraničeným dole mírným konvexním obloučkem. Hruď oděna do prosté košile, zapnuté až ke krku, s malým ležatým límečkem. Pohled směřuje mírně vzhůru. Opis vlevo nahoru a vpravo dolu: „VÁCESLAV HANKA“. Na reversu vystupuje z hladké kruhové plochy, ohraničené dvakrát odstupňovaným zvýšeným okrajem, čtyřřádkový nápis „NÁRODY / NEHASNOU, / DOKUD JAZYK / ŽÍJE“.
Majitelé: NM, inv. čís. H5-51 139; s. m. (v r. 1960 ing. Václav Šmíd, Praha – cín). Pozn.: razidlo dochováno v NM, H5-b. č.
Lit.: MAREŠ J. 1934, s. 145 (čís. kat. 156: zařazuje medaili do díla V. J. Seidana, nedatuje ji, jako materiál uvádí kromě cínu i bronz; neuvádí majitele; připomíná, že razidlo se zachovalo v NM); NAŠE PÍSEMNICTVÍ 1960, s. 48 (čís. kat. 238 – medaile připsána Seidanovi, datována *„kolem roku 1860“*; jako majitel vystaveného exempláře uveden ing. V. Šmíd).
Komentář:
V Hankově pozůstalosti nebyl kupodivu tento typ medaile zastoupen – jediný exemplář uložený dnes ve sbírkách

numizmatického oddělení NM pochází ze sbírky Karla Chaury. Medaili nezachytil ani soupis MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870]. Je zřejmé, že jde o vzácně se vyskytující exempláře. Ve shodě s katalogem NAŠE PÍSEMNICTVÍ 1960 klademe vznik této medaile na samý závěr Hankova života, tedy nejspíše do roku 1860. Přikláníme se rovněž k autorství vídeňského V. J. Seidana. Toto připsání je podepřeno faktem, že Seidan už bezprostředně po Hankově smrti, ještě během ledna 1861, byl schopen pohotově připravit vydání Hankovy posmrtné medaile. Není známo, co bylo podnětem ke vzniku pojednávané medaile, ale soudíme, že snad mohlo jít o medaili chystanou s předstihem k očekávaným, ale nedožitým Hankovým sedmdesátinám. Zanedbatelný počet dochovaných kusů by mohl nasvědčovat tomu, že se snad jednalo jen o několik zkušebních ražeb. Většímu rozšíření možná zabránila i drobná chyba v textu na reversu („ŽÍJE“ místo „ŽIJE“), které se medailér, pocházející sice z Čech, ale žijící dlouho ve Vídni, nechtěně dopustil. Když Hanka v lednu 1861 zemřel, aniž by dosáhl věku 70 let, mohl být původní záměr vydat medaili k jeho sedmdesátinám obratem modifikován ve prospěch medaile posmrtné. Portrétní reliéf zobrazuje Hanku v těžko odhadnutelném věku. V době kolem r. 1860 by ho měl zachycovat již jako starce s poněkud propadlými tvářemi, vystouplými kostmi lebky, s vráskami a s povadlou kůží na krku. Zobrazené krátké, ale husté a vlnité vlasy by nás neměly zmást, neboť je jisté, že Hanka nosil od svých mužných let až do konce života příčesek. Překvapivou absenci výraznějších znaků stáří lze vysvětlit tím, že modelér nepochybně nepracoval podle živého modelu, ale podle předloh, které vytvořil už v době Hankovy čtyřicítky, roku 1831, František Horčička (viz náš kat. čís. II/7– II/9). Nasvědčuje tomu velmi podobný profil, obdobná modelace, a nakonec i motiv límečku, Horčičkou též naznačený. Václavu Seidanovi nemusely být do Vídně poslány přímo Horčičkovy originální podklady, stačily jejich případné kopie. Za pozornost stojí, že motiv upjatého límečku, převzatý od Horčičky, působí na pojednávané medaili velmi civilně a občansky. V kombinaci s pohledem upřeným pevně do dálky vytváří docela sympatický a přesvědčivý obraz reálného, zemitého a sebejistého muže.

II/31 (srv. obr. 57)
Antonín Herold (7. 3. 1833, Praha – 15. 9. 1867, Praha)
Praha, 1860
Sádrová (?) bysta, vysoká (včetně soklíku) asi 60 cm.
Sign.: ?
Popis: pravděpodobně poprsí mírně podživotní velikosti, s úsekem nahé hrudi, bez ramen, na klasické atické patce, nad níž byl vpředu vymodelován nízký obdélný štítek se jménem portrétovaného. Kulovitá hlava na krátkém mohutném krku měla krátké vlnité vlasy, podmračené oči s hustým obočím, velký silný nos, vyholené tváře.
Majitel: ? (není známo, zda se busta dochovala)
Lit.: WURZBACH 1861, s. 314 (ve výčtu Hankových podobizen: *„Büsten: Eine Büste Hanka´s, kurz vor dessen Erkrankung, verfertigte Herold, ein Prager, der sich zu München bildete /.../“*, tj.: Busty: jednu Hankovu bystu zhotovil krátce před jeho onemocněním Herold, Pražák, který se vzdělával v Mnichově); JIŘÍK 1896–1897 (Antonín Herold provedl mj. *„podobiznu Václ. Hanky“*); THIEME – BECKER, XVI, s. 522 (v heslu o Antonu Heroldovi: *„arbeitete in Prag eine Büste des Wenceslaus Hanka“*, tj. v Praze zhotovil bystu Václava Hanky); TOMAN 1947, s. 324 (Antonín Herold vytvořil *„v Praze sochu Václava Hanky* [1860]*“*).
Komentář:
Antonín Herold studoval v letech 1845–1849 a znovu od roku 1865 na malířské akademii v Praze. Sochařství si osvojoval od r. 1849 v Praze u Emanuela Maxe a poté v Mnichově, ve Vídni i v Paříži. Zaměstnání získal ve Vídni u sochaře Antona Fernkorna (1813–1878), velmi výkonného tvůrce mnoha monumentálních bronzových pomníků. Heroldův talent se bohužel nestačil rozvinout, neboť zemřel již v 34 letech. Podle skrovných údajů v encyklopediích zanechal jen několik děl, mj. busty Václava Hanky, Jana Evangelisty Purkyně a Františka Ladislava Čelakovského. Hankovu ani Čelakovského bystu se nám bohužel nepodařilo nikde nalézt. Purkyňovu bystu, vytvořenou někdy po r. 1861, známe naštěstí ze dvou sádrových odlitků, dochovaných ve sbírkách Národního muzea (inv. čís. H2-33 857 a H2-185 664). Jde o poprsí s úsekem nahé hrudi, bez ramen, na klasické atické patce, nad níž je vpředu vymodelován nízký obdélný štítek se zahloubeným nápisem „PURKYNĚ.“ Poprsí včetně soklíku měří 63 cm. Díky tomu, že známe podobu Heroldovy busty J. Ev. Purkyně, jsme mohli identifikovat postrádanou Heroldovu plastickou podobu V. Hanky alespoň v anonymním vyobrazení, otištěném r. 1861 v lipských novinách Illustrierte Zeitung (viz náš kat. čís. II/39). Novinová ilustrace, zhotovená podle patrně nedochované fotografie busty, je nepochybným svědectvím o tom, jak Hankova busta od Antonína Herolda vypadala. Snad může vést k budoucímu nalezení postrádané plastiky. Lze říci, že šlo – podobně jako v případě Purkyňovy busty – o klasickou akademickou plastiku se solidně zvládnutou anatomií a s dobrými kompozičními proporcemi, ale působící poněkud chladně a rezervovaně. Nezbývá než litovat, že žádný exemplář této busty neznáme, a to tím spíše, že šlo o první sochařský portrét Václava Hanky (nepočítáme-li dosavadní drobné reliéfní podobizny na medailích), vzniklý navíc ještě za jeho života.

II/32
Giovanni Pellegrini (1823, Grausignano /It./ – 30. 5. 1896, Praha) – připsáno
Praha, po 12. 1. 1861
Posmrtná maska, sádrový odlitek, v životní velikosti.
Patrně nebylo signováno.
Popis: ? (není znám)
Majitel: ? (není známo, zda se maska dochovala)
Lit.: LUMÍR 1861b (*„Brzo bude se pnouti na hřbitově Vyšehradském důstojný pomník Hankův, ke kterému se již nyní z rozličných stran zasýlají příspěvky. Aby se docílilo věrné podobizny plastické, byla Hankova hlava hned po smrti bedlivě v sádře olita.“*); WURZBACH 1861, s. 313 (zmínka o Hankově posmrtné masce odlité Pellegrinim – přesnou citaci viz u následujícího hesla našeho katalogu).
Komentář:
Odlitek snímaný obvykle vzápětí po nebožtíkově skonu z jeho obličeje (v Hankově případě možná z celé hlavy) býval ze sádry, takže se mnohdy kvůli křehkosti materiálu nedochoval. Tento osud zřejmě potkal i posmrtný odlitek

Hankův, který zmizel beze stopy. – Hankovu posmrtnou masku sejmul podle Wurzbacha Pellegrini. Nabízí se tedy ztotožnění s jediným umělcem toho jména, kterého uvádí Tomanův slovník, se štukatérem a sochařem Giovannim Pellegrinim (TOMAN 1950, s. 258). Byl to Ital z Toskánska, který se už někdy před rokem 1848 usadil v Praze a žil tu až do smrti v r. 1896. Pražský adresář z r. 1858 ovšem uvádí ještě další dva muže téhož příjmení. Byli to sádrař („*Gipsgießer*“) Francesco Pellegrini a výrobce sádrových soch („*Gypsfiguren-Fabrikant*“) Filippo Pellegrini, určitě jeho příbuzní, snad bratři. Všichni tři měli obdobné profese, takže patrně těsně spolupracovali, a všichni sídlili blízko sebe. Giovanni, označovaný v našem prostředí jménem Johann, bydlel v domě čp. 1369 na Nových Alejích (nynější Národní třídě, v domě na místě dnešní Nové scény Národního divadla), Francesco (Franz) měl obchod v Mikulandské čp. 123 a Filippo (Filipp) sídlil ve Spálené ulici čp. 79 (ADRESSBUCH 1859, odd. 1, s. 134). V dobových zprávách se obvykle hovoří jen o sádraři Pellegrinim a jeho křestní jméno se neuvádí. Např. v r. 1857 kupovalo Muzeum od *„p. Pellegriniho, sádraře pražského“*, sádrové odlitky několika starožitných předmětů, dvou sošek a několika byst z triforia Svatovítské katedrály (ZPRÁVA 1857). V roce 1860 zase nabízel *„sádrař Pellegrini v Mikulandské ulici“* zdařilé sádrové odlitky busty Josefa Jungmanna od Jos. Effenbergera po 8 zlatých *„k okrase salonů a besedních místností“* (KLABAN 1974, s. 120–121). V tomto případě je z uvedení jeho působiště v Mikulandské ulici zřejmé, že to musel být Francesco Pellegrini. Pro nás je cenný údaj, že originální sádrový model Jungmannovy busty od sochaře Effenbergera, který si směl kvůli svým sériovým kopiím Francesco Pellegrini odlít, byl tehdy v péči Václava Hanky v muzejních sbírkách. Přinejmenším Francesco Pellegrini se tedy musel s Hankou osobně znát. Z nemnohých zmínek lze vyvodit, že zatímco Francesco a Filippo Pellegriniové byli jen reprodukční odlévači v sádře na úrovni řemeslníků, překonával je Giovanni svými tvůrčími a výtvarnými ambicemi. Uvádí se například, že v letech 1851–1852 se jako štukatér podílel na restaurování interiéru křižovnického kostela sv. Františka na Starém Městě (UPP 1996, s. 65). Z našeho hlediska jsou cenné zprávy pražských časopisů, zveřejněné po smrti Boženy Němcové, 7. a 8. února 1862. Jedna uvádí, že *„p. Pellegrini“* sňal nebožce posmrtnou masku, a druhá upřesňuje, že „[...] *sádrař p. J. Pellegrini blíže řetězového mostu vydá velké poprsí Boženy Němcové* [...]“ (DÖRFLOVÁ – SRŠEŇ 2006, s. 59–60). Je tedy zřejmé, že šlo o Giovanniho (J. = Johanna) Pellegriniho. Ten se buďto sám chystal vytvořit na základě posmrtné masky i spisovatelčinu bystu, nebo ji chtěl dát zhotovit (Jos. Effenbergerem?) a prodávat ji pak v odlitcích. K tomu bohužel nedošlo, a nedochoval se ani vlastní posmrtný odlitek tváře B. Němcové. Uvedené zjištění nás analogicky vede k přesvědčení, že Hankovu posmrtnou masku sejmul rovněž Giovanni Pellegrini. Pellegriniho odlitek měl podle původních představ, které zveřejnil už 17. ledna 1861 časopis Lumír, posloužit k vytvoření plastické podobizny Hankovy, jež měla zdobit jeho náhrobní pomník na Vyšehradě. K tomu však nedošlo, neboť nad Hankovým hrobem byl zbudován a 28. září 1863 odhalen pískovcový pylon podle návrhu arch. Ignáce Ullmanna, na němž je pouze nápis a plastický symbol Svatoboru. – Pellegriniho posmrtný odlitek sejmutý z Hankovy hlavy však přesto našel uplatnění. Využil ho velmi pohotově Josef Effenberger, soused G. Pellegriniho „přes ulici“ (bydlel v domě čp. 981 ve staroměstské frontě Nových Alejí), při modelování Hankovy sochařské busty určené k sériovému rozšíření (viz následující číslo našeho katalogu).

II/33 (obr. 51 a, b)
Josef Effenberger (kol. 1815, Christophsgrund [Kryštofovo Údolí, okr. Liberec] – 23. 7. 1872, Praha)
Praha, počátek r. 1861
Sádrová busta, druhotně opatřená emailovým nátěrem barvy slonové kosti, vys. 70 cm, max. š. 51 cm, základna 20,4 x 20, 4 cm.
Nesignováno.

51. a **51. b**

Popis: poprsí V. H. jako staršího muže. Busta je ohraničena úseky pod rameny a šikmým skosením vzadu od lopatek. Navazuje na hranolový soklík, jehož přední vertikální hrany jsou v horní části okoseny. Zadní stěna soklíku je v horní polovině celá skosená. Na přední stěně soklíku je mělce zahloubeným písmem provedený nápis „VÁCESLAV HANKA“. Portrétovaný je oděn do kabátu, vesty a košile, pod límečkem má na stuze zavěšený kříž Řádu sv. Anny, na klopě kabátu (nad srdcem) má stuhu s křížem Řádu sv. Vladimíra.
Majitel: Obecní úřad Hořiněves (okr. Hradec Králové).
Lit.: WURZBACH 1861, s. 313 (v soupisu podobizen Václava Hanky: „[...] *nach der von Pellegrini abgedruckten Todtenmaske modellirt Effenberger der jüngere, ein Schüller des Jos. Max, eine große Büste W. Hanka´s als Gegenstück zu seiner Büste Jungmann´s* [...]“, tj. podle posmrtné masky odlité Pellegrinim modeloval Effenberger mladší, žák Josefa Maxe, velkou bystu Hankovu jako protějšek ke své bystě Josefa Jungmanna); SCHWARZ 2007, s. 1 (č.b. foto busty v Hořiněvsi).
Komentář:
Podle citované zprávy posloužila posmrtná maska V. Hanky sňatá Pellegrinim (Giovannim, jak soudíme) jeho kolegovi ze sousedství, sochaři Josefu Effenbergerovi, jako podklad pro zhotovení Hankovy busty. Její podobu známe zatím

z jediného odlitku, který se nám podařilo identifikovat v Hankově rodné vsi Hořiněvsi. Původně prý býval v místní škole, nyní je vystaven ve stálé expozici v Hankově rodném stavení, čp. 10. Autora dosud anonymní, nesignované busty v Hořiněvsi bylo možno určit díky srovnání se sádrovou bystou Josefa Jungmanna z r. 1860, jež je Josefem Effenbergerem signována a datována (její model vlastní PNP – viz KLABAN 1974, s. 120–121, obr. 13). Obě busty jsou skutečně komponovány jako dva články jedné řady: mají obdobné aranžmá, stejné soklíky se jmenovkami i shodnou výšku 70 cm. Effenberger získal sochařské zkušenosti ve známé pražské dílně bratrů Josefa a Emanuela Maxových. Měl proto po vzoru svých učitelů sklon své sochy silně stylizovat a idealizovat. Zatímco Jungmannova podoba tak ztratila v jeho podání mnoho ze své portrétní přesvědčivosti a stala se akademicky úhledným, ale nezáživným dílem, dopadla busta Hankova nepochybně lépe. K věrohodnosti a větší přesvědčivosti ji napomohlo využití naturalistického otisku nebožtíkovy fyziognomie. Effenberger byl přitom natolik zkušeným sochařem, že dokázal eliminovat všechny deformace mrtvého obličeje, které posmrtná maska obvykle nemilosrdně zachytí. Proto působí jeho výsledná plastika přesvědčivě, a zdařile skrývá, že vznikla na základě posmrtného odlitku. Podobu oděvu vyzdobeného oběma ruskými řády převzal sochař nejspíše ze Šírovy litografie z r. 1859 (náš kat. čís. II/29) či z ocelorytiny Ad. Dvořáka podle Gareisovy předlohy z r. 1852 (náš kat. čís. II/24). Effenberger vymodeloval podobiznu zřejmě vzápětí po Hankově smrti, neboť zprávu o její existenci přinesl díl Wurzbachova biografického slovníku vydaný právě v roce 1861. Busta byla nepochybně odlita pouze do sádry a byla určena pro rozšiřování formou sériových odlitků k výzdobě vlasteneckých salonů a veřejných prostor. Víme totiž, že podobně nabízel a prodával už r. 1860 odlitky Effenbergerovy busty Josefa Jungmanna sádrař Francesco Pellegrini v Mikulandské ulici v Praze na Novém Městě. Podle soudobého upozornění v časopise Lumír stál tehdy jeden odlitek 8 zlatých. Effenberger se dokonce chystal – půjdou-li odlitky dobře na odbyt – zhotovit podobně i busty Václava Klimenta Klicpery, Jána Kollára a Františka Ladislava Čelakovského (KLABAN 1974, s. 121). Je zřejmé, že pohotově využil příležitosti, a po smrti V. Hanky zařadil do svého projektu i bystu Hankovu. Effenbergerova busta se stala díky svým sériovým odlitkům známější než Hankova busta od Ant. Herolda. Posloužila jako plastický prototyp, který byl pak přebírán a transformován mladšími díly, jakými byly reliéf od J. B. Mencla, busta od A. P. Wagnera či anonymní štukový reliéf na Hankově divadle ve Dvoře Králové n. L. (viz náš kat. čís. II/47, II/54 a II/55).

II/34 (obr. 52 [srv. též obr. 53 = Hankův pulpit, detail])
Josef Farský (7. 5. 1826, Praha – 16. 12. 1889, Praha)
Praha, litografická tiskárna Josefa Farského, **počátek r. 1861**
Grafický list, křídová litografie na japanu podlepeném větším, středně silným papírem, celek 521 x 360 mm, otisk litografického kamene cca 383 x 250 mm, japan 306 x 232 mm, obrazová plocha cca 250 x 215 mm (exemplář z NM).
Sign.: „Litogr. a tisk Farského v Praze.“ (tištěno v levém dolním rohu, šikmo dolů). Na dolním okraji uprostřed (pod tištěným řádkem s životními daty V. Hanky) je slepotiskové razítko tvaru malířské palety, s textem „Sklad / FARSKÉHO / v Praze“.
Popis: polopostava V. H. jako starého muže stojícího za stolem, na němž je postaven nízký psací pult. Tělo i hlava nepatrně natočeny doprava, hlava mírně nakloněna k pravému rameni, zkoumavý pohled živých očí je upřen na diváka. Pravá ruka držící velký psací brk je opřena o horní sklopenou desku pulpitu, levá paže je spuštěná dolů. Hlava s velkým nosem, propadlými tvářemi a výraznými vráskami kolem úst má vysoké hladké čelo a je kryta příčeskem z tmavých vlasů. Pod rozepnutým tmavým kabátem lze vidět světlejší okraje vesty a bílou košili s neškrobeným ohrnutým límečkem, bez vázanky. Náprsenku zdobí na místě jehlice hlavice prstenu s velkým kamenem obklopeným drobnými brilianty. Na levé klopě připevněny na stuhách kříže obou ruských řádů. Na slabě naznačené desce stolu leží šest různě velkých knih (bez naznačených titulů) a stojí dřevěný pulpit. Nahoře na jeho neskoseném okraji je několik předmětů: kalamář, o něco menší posýpátko, kolébka na vysoušení inkoustu, na ní tyčinka pečetního vosku a kovový typář s oválnou či kruhovou pečetní ploškou. Zcela vpravo stojí další dvě knížky. Pozadí je neutrální, naznačené jen jemnou šrafurou v okolí postavy. Dole, pod okrajem japanu, je faksimile Hankova rukopisu s textem „Národy nehasnou / dokud jazyk žije / Václav Hanka“. Pod tím, na dolním okraji uprostřed, jsou drobně tištěná životní data: „* 10. června 1791, + 12. ledna 1861.“
Majitelé: např. NM, inv. čís. H2-195 083; KNpM, inv. čís. XVII/18.
Lit.: NÁRODNÍ LISTY 1861 (zpráva ze 17. 1. 1861: *„Někteří ctitelé zvěčnělého Hanky hodlají vydati litografovanou podobiznu jeho* [...]*“*); BOHEMIA 1861c (zpráva z 18. 1. 1861: *„Mehre Verehrer des Verstorbenen beabsichtigen dessen lithographirtes Porträt herauszugeben und die Hälfte des Extrages gleichfalls für das Hanka=Denkmal zu widmen.“*, tj.: četní ctitelé zemřelého hodlají vydat jeho litografický portrét a polovinu z výtěžku chtějí věnovat na Hankův pomník [rozuměj náhrobní pomník]“); ČMKČ 1862 (anonce o vydaných tiscích: *„Podobizna: Václav Hanka (nar. 10. června 1791, + 12. ledna 1861.) Heslo: „Národy nehasnou, Dokud jazyk žije,“ V Praze 1861. Lithogr. a tisk Jos. Farského. Velké fol. za 1 zl. 25 kr. r. č.“*); RSN 1863, s. 632 (v hesle o V. Hankovi je kromě jeho portrétu vydaném v almanachu Libussa zmíněno též: *„mimo tu pak vydal Farského litografický ústav r. 1861 velkou podobiznu Hankovu“)*; SKLENÁŘ 2001, s. 85 (č.b. reprodukce listu, který autor knihy daroval r. 2007 do NM).
Komentář:
Tuto podobiznu Václava Hanky lze zařadit do série litografických portrétů českých vlastenců, které ambiciózní a výkonný litograf Farský v Praze tiskl a vydával po pádu Bachova režimu, především během 60. let. List byl vytištěn s datem Hankovy smrti a do prodeje dán asi nedlouho po pohřbu. Podkladem pro zpodobení Hankovy tváře se stal jediný fotografický Hankův portrét, vzniklý zřejmě nedlouho před vědcovou smrtí (náš kat. čís. II/28). Litograf pouze zmírnil naklonění Hankovy hlavy a jeho pohled nasměroval na diváka. Obrazové svědectví listu dobře doplňuje písemná vzpomínka, zaznamenaná asi těsně po Hankově smrti jeho neznámým

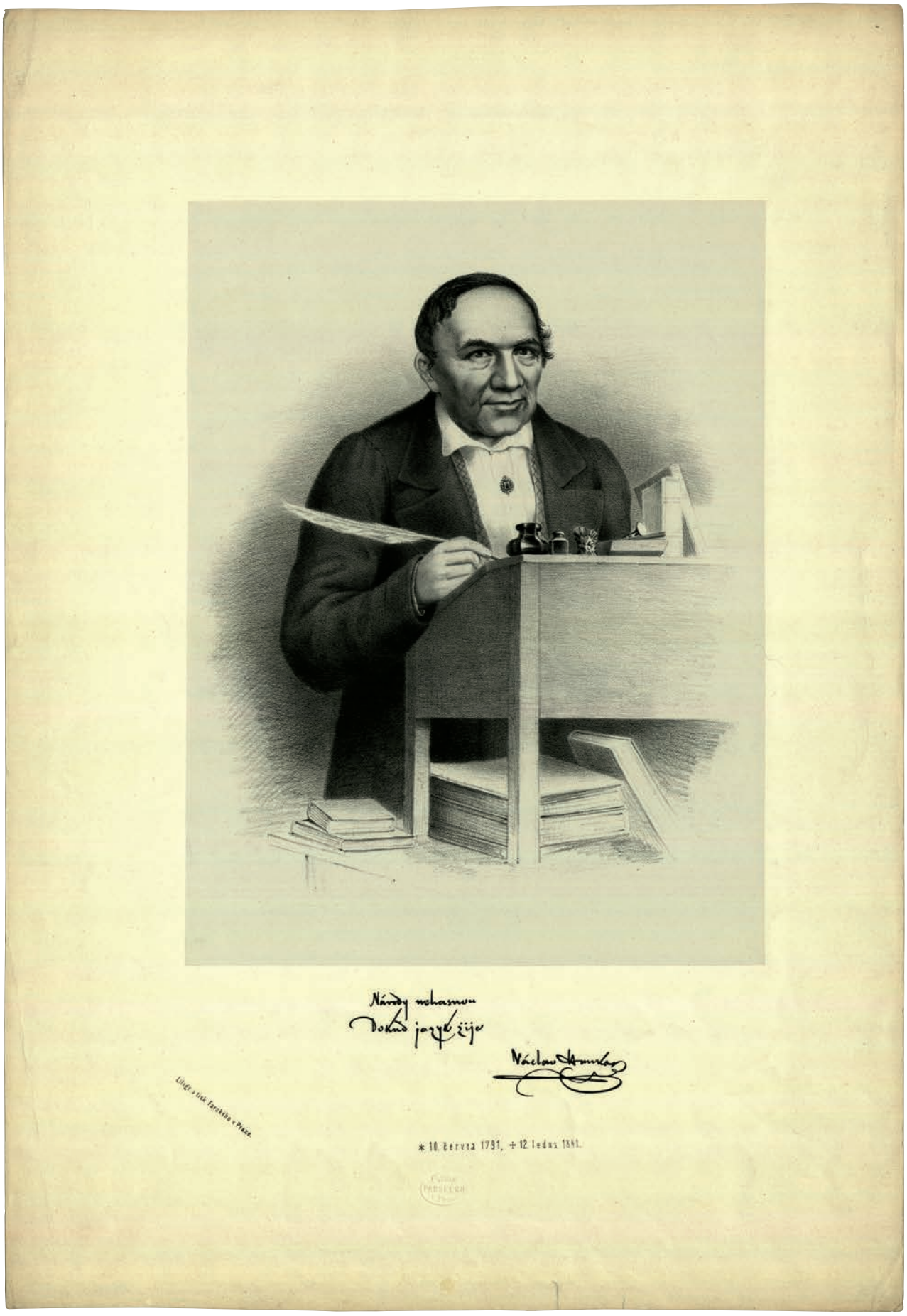
Národy nehasnou
dokud jazyk žije
Václav Hanka
Litogr. z tisk. Farského v Praze.
* 10. června 1791, † 12. ledna 1841.

52.

53.

obdivovatelem: „[...] *pamatuji se na ten dobrosrdečný široký, zažloutlý obličej* [,] *na krku nebylo šátku, na prsou v košili třpytila se vždy jehlice z drahokamu, kabát tmavo zelený, vyrudlý* [...]*“* (LA PNP, fond V. Hanky, kart. 3, „Upomínka na Václava Hanku“). Připojme i drobnou vzpomínku Josefa Václava Friče na jeho návštěvu v Muzeu v době, kdy mělo ještě sídlo na Hradčanech (FRIČ 1957, s. 139): *„Hanka seděl či stával vlastně při stojacím pultě naproti nám, čmáraje stále cosi orlím svým pérem.“* Věrohodnost litografického portrétu zvýšilo i začlenění autentických reálií. Potvrzuje to srovnání vyobrazeného pulpitu s autentickým psacím pultem, který se po Hankovi v Národním muzeu dochoval (obr. 53). Knihovna ho ze svých fondů předala r. 1917 do sbírek historicko-archeologického oddělení (nynějšího OSČD), kde byl zařazen do sbírek (inv. čís. H2-22 472). Farského kresba ho až na jednu odlišnost zachycuje velmi věrně. Kreslíř ho pouze na výšku zkrátil, takže z něj udělal pulpit stojící na stole (podobný nízký pulpit se např. v NM zachoval po Josefu Dobrovském). Učinil to nepochybně z kompozičních důvodů, aby mohl přílišnou vertikalitu podobizny zmírnit horizontálním motivem dvou knížek ležících na stole vlevo. Hankův psací pult je ve skutečnosti dosti vysoký (max. v. 126 cm), neboť se u něj podle tehdejšího zvyku při psaní stálo. Ostatně o Hankově *„stojacím pultě“* se zmiňoval i citovaný J. V. Frič. Lze předpokládat, že i zobrazené psací pomůcky odpovídají někdejší realitě.

II/35 (obr. 54 a, b)
Václav Jan Seidan (14. 5. 1817, Praha – 29. 3. 1870, Vídeň)
Vídeň, leden (?) 1861
Medaile k úmrtí Václava Hanky (zkušební ražba dvou variant aversu), ražená v bronzu, průměr 26 mm.
Sign.: „W. S.“ (tj. Wenzel Seidan, pod reliéfy Hankovy hlavy, na obou stranách medaile).
Popis: na jediném známém exempláři nelze rozlišit aversní a reversní stranu, neboť byl vyražen dvěma razidly zobrazujícími mírně se lišící varianty téhož aversu. Jedna strana zachycuje variantu, která byla vzápětí realizována (obr. 55 a,

54. a

54. b

srv. náš kat. čís. II/36). Ve věnci z rozkvetlých větviček lípy je uprostřed hlava V. H. s vlnitými vlasy, s úsekem krku, v profilu doprava. Varianta na druhé straně (nakonec nepoužitá, obr. 54 b) zobrazuje v podstatě totéž, ale s drobnými odlišnostmi. Věnec i autorův monogram zůstaly beze změny, nezměnil se ani profil Hankova obličeje. Medailér pozměnil pouze modelaci vlasů Hankova příčesku. Prameny vlasů nad obličejem nejsou sčesány do čela, ale zvedají se a malými vlnkami čelo obepínají, zatímco konečky vlasů vzadu na krku netvoří ostrý zářez, ale jsou přitisknuty ke krku a splývají s ním.
Majitel: NM, inv. čís. H5-51 138.
Nepublikováno.
Komentář:
Kuriózní exemplář, který se do NM dostal ze sbírky Karla Chaury, je pravděpodobně unikátem. Medailér si na něm zkoušel dvě své varianty minuciózně se lišících řešení aversní strany Hankovy posmrtné medaile (viz následující čís. našeho katalogu). Je zajímavé, že si nakonec vybral variantu, která byla snad bližší skutečnosti, ale rozhodně není tak elegantní v provedení.

II/36 a, b (obr. 55 a, b [= **a**, avers, revers] a 56 [= **b**, revers])
Václav Jan Seidan (14. 5. 1817, Praha – 29. 3. 1870, Vídeň)
Vídeň, leden (?) 1861
Medaile k úmrtí Václava Hanky, ražená ve stříbře a bronzu, se dvěma variantami reversu (**a**, **b**), průměr 26 mm.

55. a

55. b

56.

Sign.: „W. S.“ (tj. Wenzel Seidan, na líci, pod Hankovou hlavou).
Popis: na aversu ve věnci z rozkvetlých větviček lípy zobrazena hlava V. H. s vlnitými vlasy, s úsekem krku, v profilu doprava. Na reversu v kruhu šestiřádkový nápis, provedený nejednotným typem písma: „VÁCESLAV / HANKA / NAROZEN 10. ČERVNA / 1791. / ZEMŘEL 12. LEDNA / 1861.“ Provedení reversu se vyskytuje ve dvou mírně odlišných variantách: text je v obou případech totožný, ale liší se mohutností použitých písmen a kompozičním rozvržením na ploše. První varianta (**a**), již reprezentuje např. medaile z NM, inv. čís. H5-51 145, a již nepřesně reprodukuje vyobrazení v soupise MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870], má štíhlejší písmena a její řádky jsou sraženější, takže nad nápisem a pod ním je více místa. Druhou variantu (**b**), s opačnými vlastnostmi, představuje např. medaile z MHMP, inv. čís. 16 006.
Majitelé: např. NM, inv. čís. H5-51 145; MHMP, inv. čís. 16 006; s. m. (k r. 1960 ing. Eduard Polívka, Praha – stříbro); NM, inv. čís. H5-51 152, H5-114 908, H5-114 909, H5-114 910; US PNP, inv. čís. I. P. 391; s. m. (r. 1960 ing. Eduard Polívka, Praha; r. 2007 Jan Schwarz, Dvůr Králové – bronz).
Lit.: BOHEMIA 1861d (oznámení z 21.1. 1861, že ve Vídni bude ražen „žeton“ s Hankovým portrétem od Seidana); LUMÍR 1861c (oznámení z 24. 1 1861: *„Též ke cti zvečnělého* [sic] *Hanky razí se ve Vídni co nejdříve památní peníz, rytý od Seidana* [LS: míněn Václav Jan Seidan]*; bude to měděný, tak zvaný pohřební jetton ve velikosti dvacetníka s podobiznou našeho Hanky.“*); MILTNER – NEUMANN 1852 [–1870], s. 720 a tab. LXXXII (v kapitole dodatků k soupisu, vydané koncem roku 1863, či po tomto roce, je pod čís. 692 mírně nepřesný popis této medaile, ražené ve stříbře a mědi [tj. v bronzu]: věnec na aversu označen omylem jako dubový, v přepisu textu na reversu vynechána tečka za letopočtem narození; na tabulce, litografované Čeňkem Hrbkem r. 1863, je text na reversu medaile reprodukován s chybou: „10. CEŘVNA“ místo „10. ČERVNA“); MAREŠ J. 1934, s. 116 (čís. kat. 48: základní katalogové údaje a starší literatura); TOMAN 1950, s. 406 (v hesle o V. J. Seidanovi: *„Menší památní peníze modeloval na oslavu Rubeše, V. Hanky* [...]*“*); NAŠE PÍSEMNICTVÍ 1960, s. 48 (čís. kat. 239 a 240: základní katalogové údaje o exemplářích stříbrných a měděných [tj. bronzových]; uvádí i starší literaturu a soukromého majitele k r. 1960); KOPECKÝ 1981, s. 185 (*„Pocty na Hankovu počest* [LS: po jeho smrti] *neberou mezí. Na několika místech se razily zvláštní pohřební penízky – jetony – s podobiznou Hankovou.“*); ZAJÍMAVOSTI 2004 (č.b. fotografie bronzové medaile [LS: ze s. m. Jana Schwarze]).
Komentář:
Je velmi pravděpodobné, že V. J. Seidan znal starší Han-

kovu medaili od Josefa Tomáše Lercha z roku 1834 (náš kat. čís. II/15), takže se při vytváření svého modelu mohl poučit z jejích předností i nedostatků. Zdá se však, že jeho práci ovlivnily podstatnější měrou Horčičkovy kresebné studie z r. 1831 (náš kat. čís. II/7–II/9), jak jsme se už zmínili v hesle o medaili čís. kat. II/30. Zda měl Horčičkovy originály, nebo jejich kopie, není podstatné. Náš předpoklad se opírá o skutečnost, že Seidanova reliéfní hlava Václava Hanky je Horčičkovým studiím překvapivě mnohem bližší než je tomu u Lercha. Má realističtější podobu, modelace vlasů je zde sumárnější a pravděpodobnější, anatomie nasazení masivní hlavy na krátký mohutný krk je bezpečně zvládnutá. Na rozdíl od své starší medaile věnované Hankovi (náš kat. čís. II/30), která působí díky Hankovu odění do prosté košile s límečkem hodně civilně, zvolil Seidan v případě posmrtné medaile návrat k antikizujícímu pojetí Lerchovu, které Hanku zobrazuje s holým krkem a s částí obnažené hrudi. Glorifikační účinek tohoto pojetí navíc zvýšil zasazením podobizny do středu věnce z lipových ratolestí. – Za zaznamenání stojí závažná okolnost, se kterou se v té době musel Seidan při své tvorbě potýkat. Protože mu v roce 1860 ochrnula pravá ruka, byl odkázán na obětavou pomoc své manželky, která se časem dokázala jeho umění přiučit.

II/37
Tomáš Seidan (5. 9. 1830, Praha – 2. 12. 1890, Praha)
Praha, leden 1861
Sádrová (?) soška, neznámých rozměrů.
Sign.: ?
Popis: ? (není znám)
Majitel: ? (není známo, zda se nějaký exemplář dochoval)
Lit.: LUMÍR 1861d (zpráva z 31. ledna 1861: *„Nadaný sochař Tomáš Seidan navrhl velmi krásně sošku Váceslava Hanky, která se vyznačuje jak podobnosti* [recte: podobností,] *tak duchaplným pojmutím. Bude se co nejdříve v odlitcích prodávati.“*); WURZBACH 1861, s. 314 („[...] *eine sehr gelungene Statuette Hanka´s ging bald nach seinem Tode aus dem Atelier des noch junger Künstlers Thomas Seidan hervor.“*, tj. [...] jedna velmi vydařená soška Václava Hanky vznikla brzy po jeho smrti v ateliéru ještě mladého umělce Tomáše Seidana.)
Komentář:
Sochař Tomáš Seidan pocházel z rodiny rytců, usazené v Praze. Byl o 13 let mladším bratrem známého medailéra Václava Jana Seidana, žijícího ve Vídni. V době Hankovy smrti provozoval svůj samostatný pražský ateliér v domě na Václavském náměstí čp. 1306 teprve druhým rokem. Evidentně využil příležitosti, a bezprostředně po Hankově úmrtí (12. 1. 1861) vymodeloval jeho sošku, patrně komorních rozměrů, aby ji mohl pohotově v sériových odlitcích nabízet českým vlastencům. Zda šlo o sošku zachycující celou Hankovou postavu, či jen jeho poprsí, není z dobových zpráv zřejmé.

II/38
Tomáš Seidan (5. 9. 1830, Praha – 2. 12. 1890, Praha)
Praha, únor 1861
Sádrový (?) reliéf, neznámých rozměrů.
Sign.: ?
Popis: patrně poprsí, zobrazené v profilu, asi v čamaře.
Majitel: ? (není známo, zda se nějaký exemplář dochoval)
Lit.: LUMÍR 1861f (zpráva z 28. 2. 1861: *„Z novějších podobizen našeho Hanky považujeme relief právě dohotovený panem Tomašem* [sic] *Seidanem za nejzdařilejší. Vyobrazuje Hanku v profilu, v oděvu slovanském.“*); LUMÍR 1861g (z referátu o pražské umělecké výstavě z 18. 4. 1861: *„Dovedný sochař p. Tomáš Seidan vystavěl poprsí sádrové Dr. F. L. Riegra spolu se známým již reliefem Václava Hanky, kteréžto* [recte: kterýžto] *se po 3 zl. r. č. prodává /u sochaře na svatováclavském náměstí blíže brány/ a z posavádních plastických vyobrazení zvěčnělého Hanky to nejlepší jest.“*).
Komentář:
Tomáš Seidan evidentně využil zvýšeného zájmu o Václava Hanku, vyvolaného jeho smrtí, a po jeho sošce, vymodelované v druhé polovině ledna, vytvořil během února i jeho reliéfní portrét, snad v podobě klasického medailonu. I ten nabízel v sádrových odlitcích v domě čp. 1306 v horní části Václavského náměstí, kde bydlel a kde měl i svůj ateliér.

II/39 (obr. 57)
Neznámý dřevorytec
Lipsko, březen 1861
Ilustrace novin Illustrirte Zeitung, čís. 923 (Leipzig, 9. 3. 1861), s. 172, **dřevoryt** na papíře, obrazová plocha cca 150 x 120 mm.
Nesignováno.
Popis: grafické vyobrazení sochařské busty, natočené do tříčtvrtečního profilu doleva. Busta V. H. jako staršího muže

57.

s kulovitou hlavou, krátkými vlnitými vlasy, bezvousou tváří, s přimhouřenýma, podmračenýma očima, se silným nosem. Hlava sedí na silném krátkém krku. Obnažený hrudník je zachycen jen v úseku po prsa, bez ramen. Poprsí je nasazeno na hranolový soklík, jehož přední strana má podobu nízkého, širokého obdélníku (kam se obvykle umísťovalo jméno portrétovaného). Pod soklíkem je zobrazen horní prstenec atické patky, na které busta stojí. Kolem zobrazené busty je vyšrafováno neutrální pozadí. Tištěný titulek pod vyobrazením: „Wenceslaw Hanka, † 12. Januar. Nach einer Photographie."

Majitel: noviny vlastní např. Sächsische Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden.

Lit.: WURZBACH 1861, s. 311 (mezi nekrology V. Hanky uvádí též: *„Illustrierte Zeitung /Leipzig, J. J. Weber, Fol./ 1861, Nr. 923 /9. März/, S. 171: „Nekrolog", von Ida von Neinsberg-Düringsfeld /mit der photographirten Abbildung von Hanka´s Büste/."*, tj. Illustrierte Zeitung /Lipsko, J. J. Weber, foliový formát/ 1861, čís. 923 /9. březen/, s. 171: nekrolog od Idy von Neinsberg-Düringsfeld /s fotografickým vyobrazením Hankovy busty/).

Komentář:

Neznámý lipský reprodukční dřevorytec vytvořil tuto novinovou ilustraci podle nám neznámé (nejspíše vizitkové) fotografie, která zachycovala Hankovu bustu. Jak jsme uvedli v našem katalogu pod čís. II/31, šlo nepochybně o bustu od Antonína Herolda z r. 1860, od níž neznáme bohužel žádný dochovaný odlitek. Tato ilustrace je tedy jediným svědectvím o jejím vzhledu. Dřevoryt je obrazovým doprovodem k nekrologu s názvem Wenceslaw Hanka, podepsanému šifrou „v. R.-D.". Wurzbach připsal autorství tohoto zasvěceného a oslavného nekrologu Idě von Neinsberg-Düringsfeld, překladatelce RK do francouzštiny.

II/40 (obr. 58)

Neznámý dřevorytec

Nový Jičín, Xylografický ústav Johanna Hofmanna, **březen 1861**

Ilustrace časopisu Die Biene, roč. 11, čís. 9 (Neutitschen [Nový Jičín], 20. 3. 1861), s. 65 (titulní strana čísla), **dřevoryt** na papíře, obrazová plocha cca 125 x 113 mm.

Nesignováno (jen ilustrace zdobící na titulní stránce název časopisu je vlevo dole signována „XYL. A. v. JOH. HOFMANN", tj. Xylografický ústav Johanna Hofmanna).

Popis: poprsí V. H. jako staršího muže, v tříčtvrtečním natočení doleva, s pohledem upřeným týmž směrem, mimo diváka. Na hlavě příčesek z tmavých vlnitých vlasů. Na klopě tmavého zapnutého dvouřadového kabátu přivěšen kříž ruského Řádu sv. Vladimíra (z r. 1831). Vesta světlá, na bílé náprsence s malým límečkem zavěšen na stuze kříž ruského Řádu sv. Anny (z r. 1846). Pozadí není naznačeno. Pod poprsím je tištěný titulek „WENZEL HANKA, / geboren 10. Juni 1791. Gestorben 12. Jänner 1861."

Majitel: časopis vlastní např. Státní okresní archiv Nový Jičín, sbírka novin a časopisů.

Lit.: WURZBACH 1861, s. 311 (mezi nekrology V. Hanky uvádí též: *„Die Biene /Neutitscheiner Unterhalt. Blatt, kl. 4°/ 1861, Nr. 9: „Nekrolog" /mit Hanka´s Porträt/."*, tj. Die Biene /Novojičínský zábavní list, malý kvartový formát/ 1861, čís. 9: nekrolog /s Hankovým portrétem/).

58.

Komentář:

Do dřevorytu převedený detail ze Širovy litografie z roku 1859 (viz náš kat. čís. II/29) od neznámého reprodukčního rytce. Ten pracoval nejspíše v ryteckém závodě, který dodal pro novojičínský časopis pro zábavu i poučení Die Biene (Včela) i dřevorytovou výzdobu titulní hlavičky. Hankova podobizna ozdobila první stránku čísla vydaného 20. března 1861. Ilustrovala nekrolog s titulkem „Wencelav Hanka", podepsaný iniciálami J. v. H., otištěný na s. 66.

II/41 (obr. 59)

Neznámý dřevorytec

Vídeň či Praha, duben 1861

Ilustrace časopisu Von Haus zu Haus, roč. 2, čís. 11 (Wien – Prag 10. 4. 1861), s. 145, **dřevoryt** na papíře, obrazová plocha 150 x 130 mm.

Nesignováno.

Popis: poprsí V. H. jako starého muže. Hrudník frontálně, hlava natočena do tříčtvrtečního profilu doleva, pohled zpod obočí míří vzhůru stranou, mimo diváka. Hlava hrubých rysů, se širokým nosem, výrazným obočím a hlubokými rýhami kolem širokých úst, s vysokým čelem. Příčesek z tmavých vlasů. Rozepnutý tmavý kabát, vesta s motivem mřížky a bílá košile s neškrobeným ohrnutým límečkem, bez vázanky. Náprsenku zdobí na místě jehlice hlavice briliantového prstenu. Na levé klopě dvě miniatury řádových křížů na stuhách. Pod vyobrazením je vytištěno jméno „Wenzel Hanka."

Majitel: časopis vlastní např. NK ČR, sign. 9 A 75.

Lit.: WURZBACH 1861, s. 311 (mezi nekrology V. Hanky uvádí též: *„Von Haus zu Haus. Illustrierte Blätter, herausg. von J. L. Kober /Prag, 4°/ 1861, Nr. 11, S. 144: ‚Biographie', von Ernst Hellmuth /mit H´.s Porträt/"*, tj. Von Haus zu Haus. Illustrierte Blätter, vydává I. L. Kober /Praha, kvartový formát/ 1861, čís. 11, s. 144: životopis od Ernsta Hellmutha /s Hankovým portrétem/).

Komentář:

Dřevoryt reprodukuje ve stranovém obrácení Hankovu fotografickou podobenku (náš kat. čís. II/28), kterou známe jen z pozdější fotografické kopie (náš kat. čís. II/51). Ignác Leopold Kober, který časopis, tištěný u Haasů v Praze, redigoval a vydával ve vídeňsko-pražském vydavatelství Kober & Markgraf, užíval k ilustracím české i vídeňské dřevorytové štočky od různých autorů. Neznámý reprodukční dřevorytec, který tento Hankův portrét vytvořil, mohl tedy pracovat jak v Praze, tak ve Vídni. Při reprodukování fotografie pouze přemístil oba zobrazené řády tak, aby se dostaly na správnou klopu kabátu, tj. nad srdce. Obrázek ilustroval oslavný nekrolog, vydaný 10. dubna 1861 (HELLMUTH 1861).

II/42 a, b (obr. 60 [= **a**])
Neznámý dřevorytec
Vídeň, květen 1861
Ilustrace časopisu Postęp, roč. 2, čís. 7 (Wiedeń, květen 1861), s. 137 (titulní strana), **dřevoryt** na papíře, obrazová plocha cca 130 x 119 mm (**a**). Týž štoček použit znovu pro ilustraci titulní strany časopisu Opiekun domowy, roč. 2, čís. 7 (Warszawa, 14. 2. 1866), s. 49 (**b**).
Nesignováno.
Popis: poprsí V. H. jako staršího muže, v tříčtvrtečním natočení doleva, s pohledem upřeným týmž směrem, mimo diváka. Na hlavě příčesek z tmavých vlnitých vlasů. Na klopě tmavého zapnutého dvouřadového kabátu přivěšen kříž ruského Řádu sv. Vladimíra. Vesta světlá, na bílé náprsence s malým límečkem zavěšen na stuze kříž ruského Řádu sv. Anny. Šrafováním do ztracena naznačeno po stranách neutrální pozadí.
Majitel: časopis Postęp vlastní např. knihovna ústavu Zakład Narodowy im. Ossolińskich ve Vratislavi. Titulní stranu časopisu Opiekun domowy s Hankovou podobiznou vlastní NM, inv. čís. H2-195 366.
Lit.: WURZBACH 1861, s. 311 (mezi nekrology V. Hanky uvádí též: *„Postep, d. i. Der Fortschritt /ein polnisches, in Wien ausgegebenes Blatt, 4°/ 1861, Nr. 7, S. 137: „Nekrolog", mit Hanka´s Porträt"*, tj. Postęp, čili Pokrok /polský časopis vydávaný ve Vídni, kvartový formát/ 1861, čís. 7, s. 137: nekrolog, s Hankovým portrétem).

Komentář:

Do dřevorytu převedený detail ze Šírovy litografie z r. 1859 (viz náš kat. čís. II/29) od neznámého reprodukčního rytce ozdobil titulní stranu 7. sešitu 2. ročníku časopisu Postęp, vydávaného ve Vídni Poláky v letech 1860–1861. Portrét ilustroval nekrolog s titulkem „Wacław Hanka." od neznámého autora, začínající na téže straně pod vyobrazením a pokračující na stranách 138–139. Autor oslavného nekrologu hájí Hankovu poctivost a pravost RK. Po pěti letech byl štoček zapůjčen do Varšavy a použit znovu, pro ilustraci k jinému životopisnému článku o V. Hankovi, otištěnému v časopise Opiekun domowy (NAKĘSKI 1866).

59.

60.

II/43 (obr. 61)
František Chalupa (8. 10. 1828, Mnichovo Hradiště – 16. 4. 1887, Praha)
Praha, litografická tiskárna Johanna Theodora Mittaga a Aloise Wildnera, **1861**

61.

Grafický list, křídová litografie na japanu nalepeném na větším kartonu, celek 547 x 405 mm, japan 283 x 205 mm, obrazová plocha (bez autogramu) cca 175 x 145 mm.
Sign.: „Chalupa f“ (litografickou tužkou vlevo dole, na okraji obrazové plochy, šikmo dolu), „Tisk Mittaga a Wildnera v Praze.“ (tiskem vpravo dole pod okrajem obrazové plochy, šikmo nahoru).
Popis: polopostava V. H. jako zavalitého sedícího muže, mírně natočená doprava. Hlava vychýlena nepatrně doprava, oči hledí na diváka. Tvář oholená, s pokleslými tvářemi, velký, trochu skobovitě zahnutý nos, vlnité tmavé krátké vlasy (příčesek). Levá paže, zachycená jen pod loket, je volně spuštěna podél těla, pravá, předloktím opřená o desku stolu zakrytého přehozem, drží před hrudí polorozvinutý svitek papíru s nápisem „Kralod. ruk.“ Ukazovák pravice zdobí velký prsten posázený broušenými kameny. Oděn do nezapnutého tmavého dvouřadového fraku, do bílé vesty a košile. Na klopě nad srdcem má připnut kříž ruského Řádu sv. Vladimíra, na stuze pod krkem zavěšen kříž ruského Řádu sv. Anny. Pozadí neutrální, lehce šrafované, okraje obrazové plochy do ztracena. Pod vyobrazením je uprostřed faksimile podpisu: „Václav Hanka“.
Prov.: publikovaný exemplář vlastnil původně Vojta Náprstek (jak dokládá vlastnické razítko).
Majitel: např. KNpM, inv. čís. XVII/19.
Lit.: ČMKČ 1861 (anonce: *„Podobizna: V. Hanka V Praze 1861. Sklad A. Kurandy. /Wildner a Mittag, majetníci kamenotiskárny./ Velký median; za 60 kr. r. č.“*).
Komentář:
František Chalupa litografii nakreslil podle rozšířené a dobře dostupné ocelorytiny Adolfa Dvořáka (náš kat. čís. II/24). Zrcadlově ji však otočil a provedl drobné změny. Původní podpis „Váceslav Václav“ nahradil podpisem z Hankova stáří (bez „e“ v křestním jméně) a do ruky, opřené celým předloktím o stůl, vložil místo brýlí papírovou ruličku připomínající Rukopis královédvorský. Litografii vytiskla pražská firma Mittag a Wildner, tedy společný závod litografa Johanna Theodora Mittaga (27. 7. 1829, Drážďany – 2. 6. 1874, Praha) a mědirytce, ocelorytce a litografa Aloise Wildnera (9. 5. 1824, Praha – +?), bývalého žáka pražské akademie. Litografický portrét, vytištěný v tomto závodě vzápětí po Hankově smrti, ještě během r. 1861, prodával po 60 krejcarech Adolf Kuranda, antikvář, knihkupec a majitel půjčovny knih, sídlící od počátku roku 1861 v domě U kamenného beránka čp. 551/I. na Staroměstském náměstí 17.

II/44 (obr. 62)
František Chalupa (8. 10. 1828, Mnichovo Hradiště – 16. 4. 1887, Praha)
Praha, litografická tiskárna Františka Šíra (1804–1864), **asi 1861** (nejpozději 1864)
Grafický list, rytá litografie na středně silném papíře, celek (ostřižený nahoře a vpravo) 217 x 157 mm, obrazová plocha (bez textu) cca 137 x 120 mm (měřen exemplář z AHMP).
Sign.: „Chalupa“ (kamenorytecky vlevo dole, v místě zobrazené klopy límce, šikmo dolů) a „Tisk F. Šír“ (kamenorytecky vpravo dole pod obrazovou plochou, šikmo nahoru).
Popis: portrét je téměř shodný s čís. II/41 našeho katalogu. Liší se jen v drobnostech: pohled očí nesměřuje tolik nahoru, zobrazena je menší část hrudníku a ramen, miniatury obou řádových křížů jsou zobrazeny s řetízky. Pod vyobrazením

62.

je vytištěna Hankova deviza „Národy nehasnou / Dokuď jazyk žije“ a pod ní je faksimile podpisu „Václav Hanka“.
Majitel: např. AHMP, inv. čís. 2.A.1085; NM, inv. čís. H2-195 364 (list ostřižený na 146 x 115 mm).
Komentář:
František Chalupa byl malířem, ale živil se především kreslením a litografováním pro mnohé časopisy. Hankovu podobiznu vytvořil na podkladě fotografie (viz náš kat. čís. II/28), kterou známe jen z pozdější fotografické reprodukce (náš kat. čís. II/51). Odhadujeme, že kamenorytina vznikla nejspíše v roce Hankovy smrti, eventuálně nejpozději do r. 1864, kdy zemřel majitel tiskárny František Šír. Zdá se, že oba zaznamenané listy jsou snad vystřižené z knihy.

II/45 (obr. 63 a, b [líc a rub])
Antonín Řehula (20. 4. 1825, Praha – 10. 6. 1864, Praha)
Praha, asi 1861
Vizitková fotografie reprodukující kresbu tužkou, celek (kartonová podložka) 102 x 63 mm, vlastní fotografický papír 93 x 59 mm, obrazová plocha reprodukované kresby bez textu 52 x 40 mm.
Sign.: „A. Řehula, / fotograf, / v Praze, / v malé Karlově ulici / in Prag, / kleine Karlsgasse / 153–I.“ (tisk na rubu podložky, uprostřed plochy).
Popis: černobílá fotografie kakaově hnědého tónu reprodukuje v oválném výřezu kresbu tužkou, jež zachycuje poprsí V. Hanky v profilu doprava (viz náš kat. čís. II/2). Pod oválem zachycuje fotografie Hankův autogram doplněný letopočtem „Hanka 1828.“
Prov.: z majetku Prof. Dr. Antonína Friče (1832–1913), kustóda zoologických sbírek NM.
Majitel: NM, H2- č. př. 242/19, album čís. X (depozitář 75-XXVIII).
Lit.: nepublikováno.
Komentář:
Antonín Řehula, původně malíř, od r. 1853 fotograf, provozoval svůj ateliér v Malé Karlově ulici čp. 153-I. v Praze od r. 1858 až do své smrti v červnu 1864 (SCHEUFLER 1987, tabulka, čís. 108). Soudíme, že vizitkové fotografie reprodukující starší kresebný portrét V. Hanky vydal v roce Hankovy smrti, kdy zájem o tohoto vlastence v Čechách kulminoval. Význam této ojediněle dochované vizitky spočívá v tom, že zachycuje podobu kresby, o jejíž existenci nám jinak není nic známo. Vizitka je součástí alba Antonína Friče s různými fotografickými portréty významných vědců převážně z 2. poloviny 19. století.

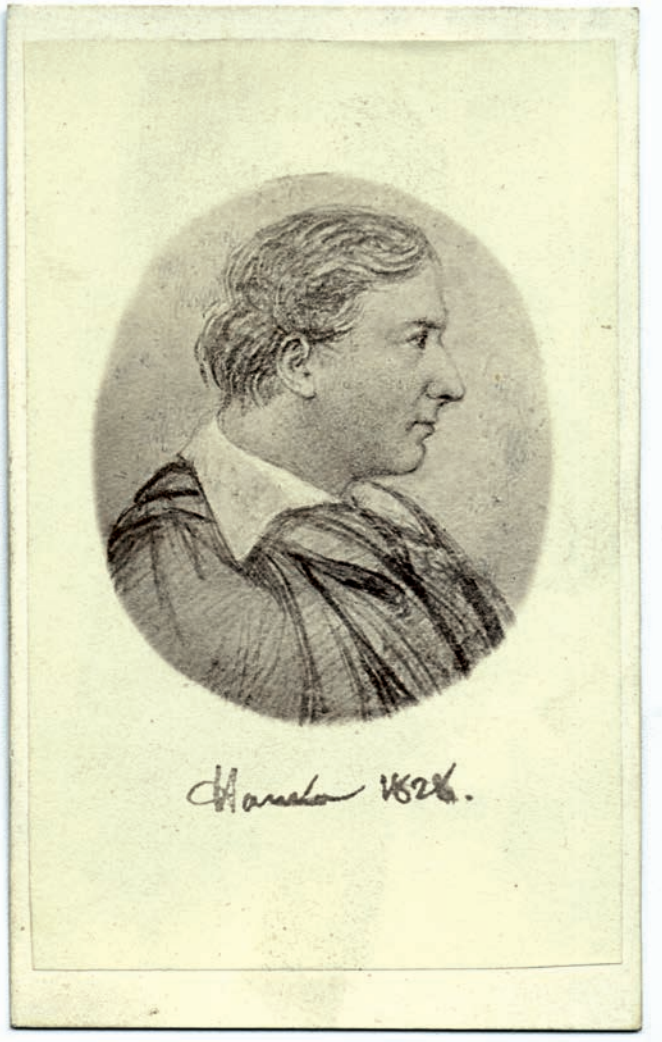

63. a

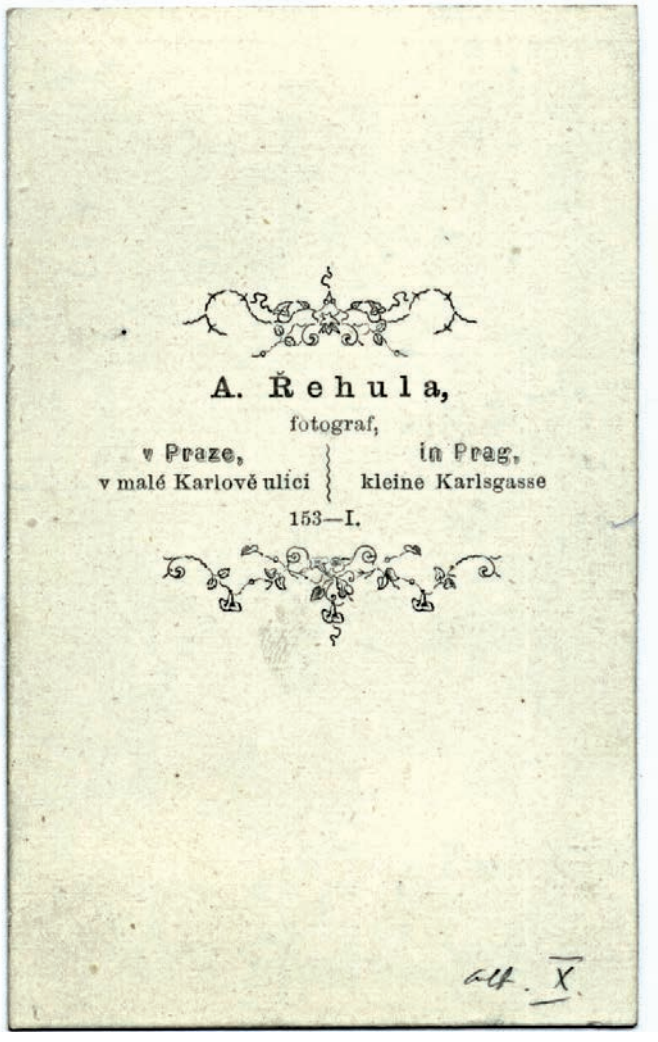

63. b

II/46 (obr. 64)
Neznámý litograf
Praha, litografická tiskárna Karla Schreyera a Hynka Fuchse, **léto 1862**
Ilustrace publikace *Oslava památky Václava Hanky v Hořiněvsi dne 7. září 1862*, Praha 1862, frontispis, **rytá litografie** na papíře, celek 222 x 145 mm, obrazová plocha (bez textu) cca 118 x 97 mm.
Sign.: „Tisk. K. Schreyera a Hynka Fuchse v Praze" (kamenorytecky vpravo dole pod okrajem obrazové plochy, šikmo vzhůru).

64.

Popis: polopostava V. H. jako staršího muže stojícího za psacím pulpitem. Tělo zobrazeno frontálně, hlava natočena mírně doleva, pohled upřen na diváka. Pravá ruka, opřená o mírně sklopenou desku pulpitu, drží velký psací brk. Levá paže spočívá předloktím patrně rovněž na desce pulpitu, kde leží list papíru a zavřená kniha. Další dvě knihy jsou opřeny o svislou stěnu pulpitu zleva. Hanka je oděn do tmavého kabátu, vesty a bílé košile bez vázanky, s jehlicí z briliantového prstenu v náprsence. Bezvousá tvář má výrazné oči a široký nos, hlavu kryje příčesek z tmavých vlasů. Pod vyobrazením je kamenorytecký titulek „VÁCESLAV HANKA".
Majitel: publikaci vlastní např. KNM, sign. 95 III 778.
Lit.: VÍTÁK 1867, s. 86 (zmínka).
Komentář:
Anonymní litograf, patrně zaměstnaný v pražském závodě K. Schreyera a H. Fuchse, který publikaci vytiskl, modifikoval Farského litografii z r. 1861 (náš kat. čís. II/34). Zjednodušil podobu pulpitu (evidentně nepochopil vyobrazené zalomení horní desky na kopírované předloze) a redukoval počet zobrazených předmětů, především knih. Po vzoru jiné, zrcadlově obrácené předlohy (srv. např. náš kat. čís. II/41) hlavu inverzně přetočil, čímž dosáhl přirozenějšího pohybu než má Farského prototyp. Obličej trochu omladil a idealizoval, takže portrétovaný zde vyhlíží sympatičtěji než na předloze. Publikace, kterou tato podobizna ilustruje, vyšla na památku odhalení portrétního medailonu a pamětní desky na Hankově rodném domku v Hořiněvsi, uskutečněného 7. září 1862. Obsahuje mj. slavnostní básně Jiljího Jahna, Josefa A. Šrůtka a Čeňka Bendla Stránického, složené k této příležitosti, a text projevu Karla Sladkovského. To by nasvědčovalo tomu, že vyšla až po slavnosti. Přesto se zdá, že publikace byla vydána ještě před 7. zářím, aby se mohla prodávat během oslav. Soudíme tak proto, že je zde otištěn „Slavnostní pořádek", tj. podrobný program chystané slavnosti. Publikace navíc přináší i litografické vyobrazení Hankova rodného stavení, na jehož rizalitu jsou sice zakresleny dvě pamětní desky – ale ty neodpovídají tvarem ani umístěním na rizalitu medailonu a desce, které byly skutečně během slavnosti 7. září odhaleny. Kreslíř tedy evidentně ještě nevěděl, jakou podobu budou upomínkové artefakty mít.

II/47 (obr. 65)
Josef Branislav Mencl [Mentzel] (1815, Hořovice – 1864, Karlín [nyní Praha 8-Karlín])
Karlín (nyní Praha 8-Karlín), **1862**
Reliéfní medailon na Hankově rodném domě v Hořiněvsi čp. 10, **tepaný měděný plech** s tmavohnědou patinou, výška cca 110 cm.
Nesignováno.
Popis: v oválném medailonu s opisem „NÁRODY NEHASNOU / DOKUĎ JAZYK ŽIJE" je ve vysokém reliéfu poprsí V. H. jako staršího muže. Hruď v tříčtvrtečním natočení doprava, hlava v přísném profilu doprava, kabát zapnutý jedním knoflíkem. Na krku zavěšen ruský Řád sv. Anny, na klopě vpravo ruský Řád sv. Vladimíra. Náprsenku zdobí na místě jehlice briliantový prsten. Na hlavě příčesek, tvář vyholená, ostrý, mírně zahnutý nos, sevřená ústa s tenkými rty.
Majitel: Obecní úřad Hořiněves (okr. Hradec Králové).
Lit.: OSLAVA 1862, s. 8 (program slavnostního odhalení *„kovové podobizny a pamětní tabule"* v Hořiněvsi 7. 9. 1862); VÍTÁK 1867, s. 86 (zmínka o odhalení *„kovové podobizny"*); WIRTH 1957, s. 212 (Hořiněves, *„rodný dům J.* [sic] *Hanky* [...] *s pamět. deskou z litecké dílny Menclovy z doby kol 1860."*); UPČ 1977, s. 438 (Hořiněves, rodný dům V. H. čp. 10: *„pamětní deska s podobiznou Hankovou z litecké dílny Menclovy z doby kol r. 1860."*).
Komentář:
Medailon s Hankovým poprsím byl vytepán z mědi v kovoliteckém a klempířském závodě Josefa Branislava Mencla v Karlíně (Královská ul. 89). Je pravděpodobné, že model k němu zhotovil sám Mencl. Při aranžmá poprsí vyšel ze schématu zavedeného ocelorytinou Adolfa Dvořáka podle Gareisovy předlohy (náš kat. čís. II/24), později s oblibou přebíraného. Jen briliantový prsten přesunul z Hankova levého ukazováku na náprsenku, kde ho Hanka často nosíval místo jehlice. Mencl tak vytvořil na Hankově hrudi kombinaci tří vyznamenání, již Hanka patrně vůbec neužíval (na autentických portrétech mívá na hrudi buď jen oba řády, nebo jen

65.

prsten ve funkci jehlice). Při modelování Hankovy hlavy se Mencl inspiroval některým ze sériových odlitků Hankovy bysty od Jos. Effenbergera z r. 1861 (náš kat. čís. II/33). Reliéf, doprovázený samostatnou nápisovou litinovou deskou o rozměrech 51 x 51 cm (srv. náš kat. čís. II/48) byl na rodném stavení V. Hanky odhalen během slavnosti konané dne 7. září 1862, na níž měl hlavní projev Karel Sladkovský (viz SLADKOVSKÝ 1862). Nápisová deska byla původně umístěna pod medailonem, na čelní stěně roubeného rizalitu s podjezdem, a teprve v r. 1969, po provedené rekonstrukci domu, byla přemístěna na stěnu vpravo od vstupních dveří, kde je dosud. – Mencl byl úspěšným kovolitcem a klempířem, známým svým zbožím i v Anglii a v USA. V jeho dílně vznikaly běžné i luxusní výrobky z cínu, bronzu, mosazi, tombaku, pakfonu a dalších slitin, někdy stříbřené i zlacené. Kromě lamp a lustrů, psacích pomůcek, těžítek, zrcadel, klecí na ptáky, krbového náčiní, uhláků a kamen, ozdob na střechy, pro skleníky a bazény, cínových rakví a náhrobních dekorací zhotovoval i kovové bysty a sochy (srv. jeho celostránkový inzerát v: ADRESSBUCH 1859, s. 54). Byl mj. přítelem Karla Hynka Máchy a obětavým podporovatelem Boženy Němcové. Jako český vlastenec, aktivní i v politickém životě (zejména v r. 1848), zhotovoval jedny z prvních kovových pamětních desek českým velikánům. Kromě Hankovy desky v Hořiněvsi se dochovala např. jeho deska Josefu Dobrovskému z r. 1863 v Havlíčkově Brodě.

66. a

II/48 (obr. 66 a, b [celek a detail])
Bohdan Böhm (? – ?)
Nové Město nad Metují, litografická tiskárna Bohdana Böhma, **po září 1862**
Pamětní grafický list „K památce slavného odhalení pamětní desky Vaceslava Hanky dne 7ho září 1862 v Hořiněvsi“ (mj. s podobiznou V. Hanky), **dvoubarevná (černo-hnědá) křídová a rytá litografie** na papíře, celek 318 x 440 mm, obrazová plocha (bez textu) cca 247 x 332 mm.
Sign.: „Litografický umělec. ustav / Bohdana Böhm-a v Novém Městě n./M.“ (natištěno v dolní části, v mezerách mezi třemi výběžky vegetabilního ornamentu hnědého orámování).

66. b

Popis: list má na dolním okraji rytý litografický titulek „K památce slavného odhalení pamětní desky VACESLAVA HANKY dne 7ho září 1862 v HOŘINĚVSI.“ Uprostřed je v oválném medailonu na šířku vyobrazeno Hankovo rodné stavení, na jehož předsunutém rizalitu jsou umístěny nahoře oválný portrétní medailon a pod ním čtvercová nápisová deska. Medailon i deska jsou vyobrazeny ještě detailně nad a pod středním oválem s rodným domkem. Nahoře zobrazený medailon zachycuje reliéf s poprsím V. Hanky, s hrudníkem v tříčtvrtečním natočení doprava a s hlavou v přísném profilu doprava. Kabát zapnutý na jeden knoflík, pod krkem zavěšen řádový kříž (sv. Anny) a na klopě vpravo druhý řádový kříž (sv. Vladimíra). Náprsenku zdobí hlava briliantového prstenu na místě jehlice. Medailon má opis „NÁRODY NEHASNOU / DOKUĎ JAZYK ŽIJE“. Pod vyobrazením rodného stavení je zachycena pamětní deska nesoucí nápis: „Zde se narodil / VACESLAV HANKA / dne 10. června 1791.“ V hnědě tištěném orámování z motivů větví, akantů a květinových festonů je vlevo zavěšen řádový kříž, pod nímž je titulek „Cís. rusk. řád sv. Vladimira.“ Symetricky vpravo je zobrazen druhý kříž, s titulkem „Cís. rusk. řád sv. Anny.“ Ve cviklech kolem ústředního medailonu jsou nakresleny zčásti rozvinuté ruličky listů s názvy literárních děl vydaných či napsaných V. Hankou. Tituly, někdy zčásti zakryté a občas zkomolené, připomínají v horních cviklech Královédvorský rukopis a jeho verše. Vlevo jsou básně označené jako Záboj a Slavoj, Zarmoucená (tj. „A vy lesi ...“), Čestmír a Vlaslav, Ludiše a Lubor, Jahody, Róže a Jelen a vpravo básně Zezhulice, Zbyhoň, Dívka a skřivánek, Jaromír a Oldřich, Kytice. V levém dolním cviklu jsou připomenuta díla Tandariáš, Korespondence (tj. Correspondenz zwischen Kaiser Rudolf II., dem ungarischen Könige Mathias, den Erzherzogen Leopold und Albrecht in Betreff des passauischen Kriegsvolks), Dějiny české (v kamenopisně vyvedených obrazech), Zlomek Evangelia sv. Jana, Vetustissima (vocabularia latino-bohemica), Krakoviaky a Tkadleček a v pravém dolním cviklu nalezneme tituly Tristram, Stručné dějiny, Dalimilova kronika, Igor Svatoslavič a Srbská múza.
Majitel: např. US PNP, Karáskova galerie, inv. čís. I. G. 3335/VI 8.
Lit.: KNEIDL 1983, s. 210 (barevná reprodukce s popiskem; uvedené rozměry 260 x 330 mm označují velikost obrazové plochy včetně titulního textu dole), 321 (v soupisu obrázků datuje „po 1862“).
Komentář:
Detail litografie zachycuje portrétní medailon V. Hanky z Menclovy dílny (náš kat. čís. II/47). List vyšel nepochybně brzy po slavnosti, kterou připomíná, zřejmě ještě koncem roku 1862. Jeho vydavatel, Bohdan Böhm, patřil mezi přední mimopražské litografy, zabýval se především tiskem pohlednic (KRAUS 1997, s. 27).

II/49 a, b (obr. 67 [= **b**])
Jan Adolf Brandejs [Brandeis] (9. 6. 1813, Týniště nad Orlicí – 13. 11. 1872, Praha)
Praha, asi 1862–1863
Vizitková fotografie reprodukující litografický list, vyskytující se se dvěma variantami tisku na rubu, s českou (**a**) a německou (**b**), celek (kartonová podložka) 102 x 66 mm, vlastní fotografický papír 93 x 60 mm, obrazová plocha cca 45 x 36 mm (exemplář v KNpM).
Sign.: a: „J. BRANDEIS“ (tisk na líci podložky, vlevo dole), „FOTOGRAFIE / MALÍŘE J. BRANDEISA / V PRAZE / 1271/II naproti nádraží“ (tisk na rubu podložky, uprostřed plochy); **b**: „PHOTOGRAPHIE / vom / MALER J. BRANDEIS / PRAG / 1271/II vis à vis Bahnhof-Abfahrtshalle“ (tisk na rubu podložky, uprostřed plochy).
Popis: poprsí V. H. v tříčtvrtečním natočení doleva, s pohledem upřeným týmž směrem, mimo diváka. Na klopě tmavého zapnutého dvouřadového kabátu přivěšen kříž ruského Řádu sv. Vladimíra, pod krkem zavěšen na stuze kříž ruského Řádu sv. Anny. Dolní okraje poprsí jsou do ztracena, pozadí není zobrazeno.
Prov.: ze sbírek Vojty Náprstka (exemplář **a**); ze sbírek

Bohuslava Duška darovala r. 1981 jeho vdova, pí Hermína Dušková, Praha (exemplář **b**).
Majitelé: např. KNpM, inv. čís. 170/395 (**a**); UPM, inv. čís. GF 13 191 (**b**). Mírně odlišnou variantu vlastní NM, inv. čís. H2-195 425 (bez označení fotografa, na rubu oválné fialové razítko „KNĚHKUPECTVÍ A ANTIQUARIAT / J. E. ČÍŽEK / V PRAZE“, celek 107 x 61 mm, vlastní fotografický papír 96 x 56 mm).
Lit.: DUŠEK 1984, s. 35 (stručné katalogové údaje, bez datace).
Komentář:
Vizitková fotografie zachycuje zmenšený výsek z Šírovy litografované podobizny V. Hanky z r. 1859 (náš kat. čís. II/29). Její autor J. A. Brandejs, původně vyhledávaný pražský malíř portrétů, podlehl na čas kouzlu fotografie, a v letech 1861–1864 provozoval vlastní fotoateliér. Nejprve si pro něj pronajal prostory v domě čp. 624 ve Štěpánské ulici, pak ho provozoval v domě čp. 1271 v Hybernské ulici a poslední adresou jeho ateliéru byl dům čp. 1402 na nároží Růžové a Mariánské (nyní Opletalovy) ulice (srv. SCHEUFLER 1987, tabulka čís. 16). Vzhledem k tomu, že český i německý text na rubu vizitkových fotografií s Hankovou podobiznou uvádějí jako sídlo Brandejsova ateliéru dům čp. 1271 *„naproti nádraží“* (či *„vis à vis Bahnhof-Abfahrtshalle“*, tedy proti nynějšímu Masarykovu nádraží), tj. v domě, který byl postaven až v roce 1862 (jak uvádí BEČKOVÁ 1998, s. 367), lze podobenku datovat asi do let 1862–1863. Lze předpokládat, že poslední rok své fotografické profese (1864) strávil Brandejs už na poslední z uvedených adres. – Vizitkové fotografie, které v malém, takříkajíc kapesním měřítku reprodukovaly podstatně dražší umělecké předlohy grafické, malované či sochařské, byly levnou, a tedy snadno dostupnou náhražkou, určenou pro širší okruh chudší vlastenecké společnosti. U tak populárních osobností, jakou byl V. Hanka (jak doložila zcela mimořádná účast lidí na jeho pohřbu) nabývaly pak takovéto sériově šířené vizitkové fotografie v emotivně vzedmutém vlasteneckém prostředí téměř obdobné funkce, jakou měly oblíbené „svaté obrázky“.

67.

II/50 (obr. 68 a, b [celek a detail])
R. Weibezahl (? – ?) litografoval; **Josef Rupert Přecechtěl** (20. 1. 1821, Lobodice /okr. Přerov/ - 17. 5. 1897, Lobodice /okr. Přerov/) kreslil předlohu
Pešť (nyní Budapešť), litografická tiskárna Rohn & Grund, **1863**
Grafický list „Česko-slovanští výtečníci. Skupení šesté“ (mj. s podobiznou V. Hanky), **křídová litografie** na kartonu, celek 540 x 696 mm, medailon s portrétem V. Hanky (měřený bez jmenovky) vys. 110 mm, š. 84 mm.
Sign.: „Vydal Rup. Přecechtěl Servita a Dr= bohosl. v Pešti“ (kamenorytecky dole uprostřed) a „Tiskem Rohna a Grunda v Pešti 1863“ (kamenorytecky dole vpravo). Pozn.: signatura litografa, „R. Weibezahl“, je pouze na 2. listě (druhém skupení) série, vytištěném r. 1862.
Popis: list má podobu portrétního tabla s 15 podobiznami významných Čechů, v medailonech seřazených do tří řad nad sebou. Dole jsou kamenorytecky provedené titulky česky, srbsky, rusky a polsky: „ČESKO-SLOVANŠTÍ VÝTEČNÍCI. / SKUPENÍ ŠESTÉ / ČESKO-SLAVENSKI JZVRSTNICI. / HRPA ŠESTA“ (vlevo) a „ЧЕХОСЛАВЯНСКІЙ ПЕРВЪЙШІЙ МУЖЕ / СОБРАІНЕ ШЕСТОЕ. / CZECHO-SŁOVIAŃSKIE PRZEDNI MĘŻOWIE / GRUPA SZOSTA.“ (vpravo). V medailonech jsou v horní řadě (zleva doprava) portréty mužů se jmenovkami „Antonín Puchmýr / + 1820.“ (tj. Antonín Jaroslav Puchmajer), „Vojtěch Nejedlý / + 1844.“, „Josef K. Chmelenský / + 1839.“ a „Frant. Jaromír Rubeš / + 1853.“, ve střední řadě „Václav Hanka / + 1861.“, „Josef Dobrovský / + 1829.“, „Josef Jungmann / + 1847.“, „Pavel J. Šafařík / + 1861.“ a „Franta J. Šumavský / + 1847.“ a ve spodní řadě „Jan Svatopluk Presl / + 1849.“, „Jan Kollár / + 1859.“, „Jan Hollý / + 1849.“, „Václav kl. [sic] Klicpera / + 1859.“, „Josef H. Gallaš / + 1840.“ (tj. Josef Heřman Agapit Galaš) a „Kaspar hr. / z Šternberka / + 1838.“. V horních rozích tabla jsou vyobrazeny dvě alegorické ženské postavy, vlevo patrně Literatura (s knihou a pisátkem), vpravo snad Fáma (s trubkou v levici). Nad středovým medailonem s podobiznou Jos. Jungmanna zobrazen český lev s korunkou a žezlem, držící oválný štít s moravskou orlicí. V dekoraci z vegetabilních úponků mezi medailony jsou rozmístěny motivy glóbu, knih, svitků, lyr apod. Vlevo dole se nachází kamenorytecky provedené upozornění, jehož poslední písmena jsou špatně otištěná: „Patisk zapo[vězen.]“. V. Hanka je v medailonu zobrazen v poprsí, jen nepatrně natočeném doprava, s pohledem upřeným na diváka. Má tmavý kabát,

68. a

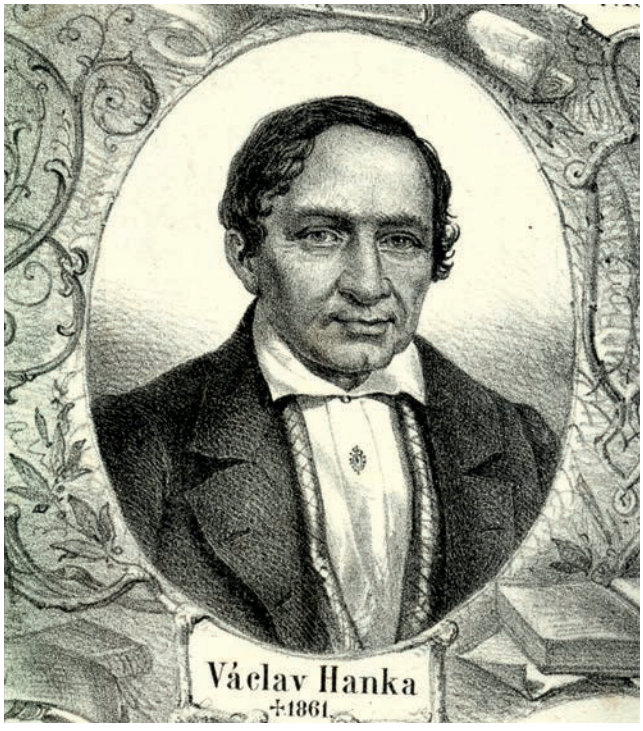

68. b

vestu a košili bez vázanky, s hlavicí prstenu na místě obvyklé jehlice v náprsence.

Majitel: např. NM, inv. čís. H2-109 235 (součást série o sedmi listech, inv. čís. H2-109 230 – H2-109 236).

Lit.: TOMAN, 1950, s. 324–325 (zmínka o cyklu v hesle o Přecechtělovi); SRŠEŇ 2001b, s. 66 (popis listu v soupisu Puchmajerových podobizen).

Komentář:

Zatímco o litografovi R. Weibezahlovi víme pouze to, že kolem roku 1840 pracoval v Lipsku – a neznáme ani celé jeho křestní jméno –, je Josef Rupert Přecechtěl, český vlastenec, člen řádu servitů a nadaný kreslíř, mnohem známější postavou. Pro svůj záměr vydat v Pešti sedm litografických alb s podobiznami nejvýznamnějších mužů české kulturní historie („československých výtečníků“) čerpal Přecechtěl podklady z nejrůznějších starších ikonografických zdrojů. Hankova podobizna byla například inspirována prototypem známým z listu Josefa Farského z r. 1861 (náš kat. čís. II/34). Přecechtěl ve svých kresbách evidentně každého portrétovaného zušlechtil a idealizoval. Tak se mu podařilo i v Hankově případě vykouzlit z vrásčitého starce, který zakrýval už od středního věku téměř holé temeno příčeskem, sympatického černovlasého muže v nejlepším věku, překypujícího silou a energií.

II/51 (obr. 69)
Neznámý fotograf
Čechy (Praha?), asi 60. léta 19. století
Fotografie černobílá, šedého tónu, na papíře ostřiženém do oválu, nalepeném na obdélné podložce z krémově tónovaného kartonu s reliéfně tlačeným oválným rámečkem. Celek 368 x 313 mm, rámeček vys. 277 mm, š. 240 mm, fotografie vys. 204 mm, š. 168 mm, obrazová plocha cca 150 x 135 mm.
Nesignováno.

69.

Popis: fotografie kopírovaná ze silně retušovaného negativu zachycuje poprsí, jehož spodní okraje a pozadí za hlavou jsou zeslabeny do ztracena. Hruď zachycena frontálně, hlava pootočená doprava a vzhůru, oči, mírně rozbíhavé, hledí týmž směrem. Stařecká hlava s širokým nosem má znatelně vrásčitou a povadlou pokožku, temeno kryje slehlý příčesek z tmavých vlasů, s pěšinkou nad levou skrání. Hanka oděn do rozepnutého tmavého kabátu, na jehož široké klopě nad srdcem jsou zavěšeny na řetízcích dvě miniatury ruských řádových křížů (sv. Vladimíra a sv. Anny). Na vestě je patrný jemně károvaný vzorek, do náprsenky bílé košile bez vázanky je vetknuta jehlice (ve skutečnosti, jak víme, briliantový prsten). Přes náprsenku visí šikmo tenká šňůrka, nejspíše od hodinek. Na dolní okraj oválného fotografického papíru je připsáno perem černou tuší „Vácslav Hanka.“ Nad jménem je vyraženo malé slepotiskové razítko někdejšího vlastníka: „VOJTA NÁPRSTEK*“ Reliéfní oválný rámeček, vytlačený v podobě slepotisku do kartonové podložky, je tvořen motivy palmet. Na rubu dole je připsáno tužkou „Vacsl. Hanka.“a vpravo dole je modře otištěno razítko se jménem „F. DROEGE“ (jméno neidentifikováno) v oválu naležato, z tenké linky.

Prov.: pochází z majetku Vojty Náprstka.
Majitel: KNpM , inv. čís. F 192.
Lit.: FRAJEROVÁ – KOVAŘÍK 2004, s. 176 (č.b. reprodukce podle starší knihy, bez údajů o zdroji předlohy); SRŠEŇ 2007a, s. 8 (č.b. reprodukce).
Komentář:
Velikost, adjustace do plastického papírového rámečku i rozplývavé zpracování okrajů fotografie svědčí o tom, že nemůže jít o fotografii vzniklou ještě za Hankova života. Jde o fotografickou zvětšeninu, pořízenou nejspíše podle starší fotografie, vzniklé na konci Hankova života, jejíž žádný exemplář se nám zatím nepodařilo objevit (viz náš kat. čís. II/28). Původní fotografie zachycovala dole poněkud větší úsek Hankova oděvu, jak dokládá např. její grafická reprodukce, kterou uvádíme v našem katalogu pod čís. II/41. Vzhledem k tomu, že se nám zatím nepodařilo nalézt žádný exemplář starší fotografie, má tato zvětšenina z majetku Vojty Náprstka hodnotu cenného druhotného svědectví.

II/52 (obr. 70 a, b [celek a detail])
Edvard Herold (16. 9. 1820, Praha – 5. 8. 1895, Praha) – kreslil předlohu, dřevorytec neznámý
Praha, Dřevorytecký ústav Aloise Řeháčka, **1867**
Ilustrace časopisu Květy, roč. 2., 2. pololetí, čís. 11 (Praha 12. 9. 1867), s. 93, **dřevoryt** na papíře, celek (formát stránky časopisu) 373 x cca 260 mm, obrazová plocha (bez textu titulku) 330 x 221 mm, obrazová plocha samotného portrétu 60 x 56 mm.
Sign.: „D. U. A. ŘEHÁČEK.“ (dřevorytecky vpravo dole). Autor kresby uveden v tištěném titulku dole: „Kreslil Edvard Herold.“
Popis: celostránková časopisecká ilustrace je kompozicí Hankovy podobizny a čtyř topografických námětů, které ji obklopují. V horní části je v obdélném orámování z břečťanu Hankovo poprsí v mírném natočení doleva, s pohledem na diváka. Stařec má výrazně modelovanou dolní polovinu obličeje, s hlubokými rýhami kolem širokého nosu a úst, s povadlými svaly propadlých tváří. Vysoké čelo, nad ním tmavé krátké vlnité vlasy příčesku. Rozepnutý tmavý kabát s velikými ležatými klopami límce, vesta s károvaným vzorkem, bílá košile s neškrobeným ohrnutým límečkem, bez vázanky. Náprsenku zdobí na místě jehlice hlava briliantového prstenu. Pozadí neutrálně šrafované, okraje do ztracena. Pod dolním okrajem břečťanového rámečku portrétu je jméno HANKA, vyvedené písmem imitujícím azbuku. Vpravo od podobizny je vyobrazení Hankova rodného domku v Hořiněvsi. Na jeho arkýři lze vidět Menclův medailon s pamětní deskou. Vlevo od portrétu je vyobrazen kamenný pylon a náhrobek Hankova hrobu na Vyšehradě. Nad podobiznou se nachází výkres bočního pohledu na projektované Hankovo divadlo ve Dvoře Králové (návrh Josefa Schulze) a dolní polovinu obrazové plochy zabírá veduta Dvora Králové s kostelem sv. Jana Křtitele vpravo na obzoru. Orámování celku tvoří rozviliny břečťanu. Pod vyobrazením se nachází tištěný česko-ruský titulek: „Na oslavu Váceslava Hanky ke dni 17. září 1867. Kreslil Edvard Herold. / Къ торжеству Вячеслава Вячеславича Ганки 5. сентября 1867. Рис. Э. Геролдъ.“
Majitel: časopis vlastní např. KNM, sign. XXIII-A-1.

Na oslavu Václava Hanky ke dni 17. září 1867. Kreslil Edvard Herold.
Къ торжеству Вячеслава Вячеславича Ганки 5. сентября 1867. Рис. Э. Герольдъ.

70. a

70. b

Komentář:
Grafická kompozice je součástí čísla Květů z 12. září 1867, věnovaného z velké části oslavě 50. výročí nálezu RK ve Dvoře Králové. Číslo zahajuje (na s. 89–90) slavnostní báseň ke dni 17. září od Vítězslava Hálka, s incipitem *„Byl statku dědic* [...]*“*, doprovázená na titulní stránce vyobrazením Záboje od Petra Maixnera (v dřevorytu jeho bratra Čeňka). Na s. 90 následuje pod titulkem *Ke dni 17. září 1867* anonymní slavnostní text velebící Hankův nález rukopisného „pokladu“ ve Dvoře Králové v r. 1817. Na s. 92 je poprvé otištěna dřevorytecká ilustrace Josefa Mánesa k básni Opuščená, z neuskutečněného vydání RK. V závěru čísla (na s. 95) je komentář k otištěným ilustracím, vysvětlující i jednotlivé náměty *„slavnostního skupení od Ed. Herolda“*. Je zřejmé, že malíř Herold, žák krajináře Antonína Mánesa, zpracoval samostatně zejména topografické náměty, zatímco Hankovu podobiznu převzal (ve stranovém převrácení) z litografie Josefa Farského z r. 1861 (náš kat. čís. II/34), jež byla inspirována fotografickou podobenkou (náš kat. čís. II/28).

II/53 a, b, c (obr. 71 [= **a**])
Jan Slapnička (11. 2. 1831, Skryje /okr. Rakovník/ – 17. 3. 1872, Praha)
Praha, 1867
Ilustrace časopisu Světozor, roč. 1., čís. 10 (Praha 13. 9. 1867), s. 89, **dřevoryt** na papíře, obrazová plocha (bez textu) cca 114 x 112 mm (**a**). Týž dřevorytecký štoček byl použit pro ilustraci knihy VÍTÁK 1867, za s. 78, na listu o rozměrech cca 220 x cca 140 mm (**b**) a znovu pro ilustraci Světozoru, roč. 20, čís. 17 (Praha 2. 4. 1886), s. 268 (**c**).
Sign.: „SJ.“ (dřevorytecky provedená, na sebe plynule navazující písmena v podobě hádka, skrytá v levé dolní části obrazové plochy, nalevo od klopy límce).
Popis: poprsí V. H. jako starého muže. Hrudník zobrazen frontálně, hlava, nakloněná k levému rameni, je natočena do tříčtvrtečního profilu doleva, pohled tmavých očí míří mimo diváka, doleva. Obličej s velkým rovným nosem, tmavým obočím, s vysokým čelem, bez vrásek. Příčesek z tmavých vlasů. Rozepnutý tmavý kabát, tmavá vesta, bílá košile s neškrobeným ohrnutým límečkem, bez vázanky. Náprsenku zdobí na místě jehlice hlava briliantového prstenu, vpravo od ní je vidět tenkou šňůrku, asi od hodinek. Na levé (sic) klopě je stěží vidět dvě miniatury křížů na řetízcích. Pod vyobrazením ve Světozoru z r. 1867 (**a**) je tištěný titulek „Vácslav Hanka. / Nar. dne 10. června r. 1791, † dne 12. ledna 1861.“ Pod tímtéž obrázkem v knize A. K. Vítáka z téhož roku (**b**) je tištěný titulek „Václav Hanka.“ a pod reedicí ve Světozoru z r. 1886 (**c**) je tištěný titulek „VÁCSLAV HANKA.“
Majitelé: např. KNM, sign. Z 3C3 (**a**, **c**), KNM, sign. 68 D 43 (**b**), NM, inv. čís. H2-195 365 (list vytržený z **c**, ostřižený na velkost 175 x 290 mm), KNpM, inv. čís. XLIII/69e (list vytržený z **c**, ostřižený na velikost 146 x 144 mm), Městské muzeum ve Dvoře Králové nad Labem, inv. čís. F 684/10 (list vytržený z **b**, ostřižený na velikost 211 x 132 mm).
Lit.: IVANOV 1969, frontispis (reprodukce z neuvedeného zdroje, bez dalších údajů), SCHWARZ 2002, s. 22 (reprodukce z **b**).
Komentář:
Jan Slapnička, zaměstnaný v redakci Světozoru jako reprodukční rytec, zhotovil tuto dřevorytovou podobiznu podle Hankovy fotografické podobenky, vzniklé asi r. 1857 (viz náš kat. čís. II/28). Ilustrace doprovázela Hankův oslavný životopis napsaný Václavem Nebeským (NEBESKÝ 1867). Slapničkův štoček byl vzápětí zapůjčen pražské tiskárně dr. Fr. Skrejšovského, která ho použila pro ilustraci knihy

71.

o dějinách Dvora Králové nad Labem, sepsaných během roku 1867 a na vlastní náklady vydaných královédvorským učitelem Antonínem Konstantinem Vítákem u příležitosti 50. výročí nálezu RK. Vítákova kniha má závěr sepsaný „na sv. Ludmilu“, tedy 16. září, ve výroční den nálezu RK, a už 28. září 1867 byla rozdávána významným hostům oslav konaných ve Dvoře Králové (SCHWARZ 1997, s. 9). Po 19 letech byla tato podobizna znovu otištěna z původního štočku ve Světozoru z 2. dubna 1886 na s. 268, jako obrazový doprovod k pojednání bránícímu pravost RKZ (PRUSÍK 1886).

II/54 a, b, c, d (obr. 72 [= **a**] a 73 [= celek s **d**])
Antonín Pavel Wagner (3. 7. 1834, Dvůr Králové nad Labem – 27. 1. 1895, Vídeň)
Vídeň (busta) – **Hořice v Podkrkonoší** (sokl), **1867**
Pomník s bystou ve Dvoře Králové nad Labem, busta odlitá z bronzu na pískovcovém soklu s mramorovou nápisovou deskou, celek v. cca 300 cm, busta v. 67 cm, max. š. (v ramenou) 55 cm, základna busty š. 36 cm, hl. 26,4 cm.
Sign.: „Ant. P. Wagner ve Vídni 1867.“ (vlevo na boční straně busty, dole, horizontálně, zahloubeným písmem).

72.

Popis: busta je umístěna na hranolovém pískovcovém soklu se širokou základnou v podobě stupínku, s vysokou odstupňovanou patkou, římsovou hlavicí a zužujícím se plintem. Do čelní stěny dříku soklu je zapuštěná obdélná deska z bílého mramoru, s vytesaným čtyřřádkovým nápisem „VÁCESLAVU / HANKOVI / DVŮR KRÁLOVÉ / 1867.“ Busta představuje obnažené poprsí bez paží, s úseky šikmých ploch v místech ramen a dolní části hrudi a zad. Hanka je zobrazen jako atletický muž středního věku,

73.

výrazně modelovaných fyziognomických rysů, s krátkými vlnitými vlasy.
Majitelé: Městský úřad Dvora Králové nad Labem (originální pískovcový sokl na dnešním místě v parku a původní bronzová busta [**a**], sejmutá a deponovaná od r. 2005 v Městském muzeu, kde je evidována pod inv. čís. HPO 85/05; odlitek busty z černě patinovaného výdusku z umělé pryskyřice [**d**], zhotovený r. 2005 akad. sochařem Jaroslavem Černým a r. 2006 instalovaný na sokl jako náhražka za originální bronz); Městské muzeum ve Dvoře Králové nad Labem (dva sádrové odlitky busty: inv. čís. H 214, se šedou patinou, ze starého muzejního fondu [**b**], a inv. čís. H 215, se zlaceným povrchem, získaný dne 30. 1. 1970 [**c**]).
Lit.: VÍTÁK 1867, s. 86 (*„Ku poctě Hankově zakoupena r. 1867. v Dvoře Králové velkolepá zahrada, uprostřed níž na sněhobílém pískovci vyčnívá Wagnerem, rodákem to Kralodvorským, zdařile vyvedené bronzové poprsí jeho s nápisem* [...]*“*), s. 218 (zřízení pomníku navrhl purkmistr Bedřich Tinus, sochař Ant. Wagner ho zhotovil za 400 zl.), s. 219 (poprsí V. Hanky bude odhaleno *„o letošní slavnosti“*); GRÉGR 1867 (o odhalení pomníku 28. 9. 1867); POCHE 1937, s. 61 (při výčtu památek ve Dvoře Králové uvádí nepřesně: *„Před Hankovým domem pomník Václava Hanky. Kamenná* [sic!] *busta, /.../ od Ant. Wagnera z r. 1867.“* [Pozn. LS: další soupisy památek, tj. WIRTH 1957 a POCHE 1977, pomník neuvádějí]); TOMAN 1950, s. 680 (Antonín Pavel Wagner *„před lety pro své rodné město provedl pomník Václava Hanky s jeho poprsím“*); IVANOV 1994, s. 203 (č. b. foto zlaceného odlitku busty z Muzea ve Dvoře Králové n. L.; označeno jako *„idealizovaná podoba V. Hanky“*); SCHWARZ 1994, s. 14 (zmínka); BLAŽÍČ-

KOVÁ-HOROVÁ 1995 (uvádí nepřesně, že Wagner *„1859 provedl pro své rodiště na kašnu na náměstí sochu Záboje a pomník V. Hanky“*); SCHWARZ 1997, s. 9 a 11 (zmínky a fotografie bronzové busty); SCHWARZ 2001, s. 12 a 13 (mj. nadhazuje, zda by se Hankův pomník neměl přemístit na původní místo); SCHWARZ 2002, s. 19 a 20 (mj. reprodukce tištěné nálepky z r. 1936 s fotografickým pohledem na Hankův pomník před Hankovým divadlem); SCHWARZ 2003 (přetiskuje článek Kam s pomníkem Václava Hanky? z Královédvorských novin z 22. 1. 1938, v němž se uvažovalo o tom, kam přestěhovat Hankův pomník, který měl ustoupit pomníku TGM; kromě toho reprodukuje starou fotografii zachycující Hankův pomník na původním místě); SCHWARZ 2004a, s. 15 (s návrhem na pomník přišel purkmistr Bedřich Tinus; Wagnerův finanční rozpočet činil 400 zl.), s. 20–23 (o odhalení pomníku 28. 9. 1867; současná fotografie detailu pomníku s bronzovou bystou, v Schulzových sadech), s. 50 (tatáž reprodukce, kterou otiskl SCHWARZ 2002), s. 80 (informace o stěhování pomníku); SCHWARZ 2004b (líčí historii zbudování pomníku, otiskuje dobovou korespondenci purkmistra a A. P. Wagnera, reprodukuje starou fotografii pomníku u Hankova domu a dvě současné fotografie pomníku s bronzovou bystou v Schulzových sadech); JANOUŠEK 2004, s. 6 (zmínka).

Komentář:

Pomník Václavu Hankovi odhalilo v roce 1867 město Dvůr Králové nad Labem při příležitosti 50. výroční Hankova nálezu rukopisných zlomků ve věži zdejšího děkanského kostela sv. Jana Křtitele. Město chtělo původně postavit a v den výročí, tj. 16. září 1867, otevřít budovu divadla, které by neslo Hankovo jméno. Rok před tím, 1866, to však překazila prusko-rakouská válka a z ní vyplývající obecný nedostatek peněz. Plán musel být tedy pozměněn. Městská rada se rozhodla, že k Hankovu divadlu bude alespoň symbolicky položen základní kámen a velkorysý projekt bude zatím nahrazen alespoň Hankovým pomníkem. Purkmistr začal na poslední chvíli jednat o jeho vytvoření s královédvorským rodákem, sochařem Antonínem Pavlem Wagnerem, vyškoleným na vídeňské akademii a usazeným ve Vídni. Ten se už kdysi osvědčil, když pomáhal svému staršímu bratru Františkovi (1821–1864) vytvořit pro náměstí ve Dvoře Králové kamennou kašnu se sochou Záboje, pořízenou ke 40. výročí nalezení RK a odhalenou dne 29. září 1857 (viz SRŠEŇ 2007a). Purkmistr napsal Wagnerovi 28. května 1867 prosbu, zda by dokázal během necelých čtyř měsíců pomník zhotovit. Wagner nabídku dopisem ze 14. června přijal, dokonce slíbil, že práci provede zdarma, ale doporučil, aby pomník zdobila pouze busta, nikoli celá postava, a aby byla provedena v bronzu, nikoli v pískovci. Požádal o zaslání nějakého Hankova portrétu a vzápětí, 3. července, poslal nákres soklu, který by měl být zhotoven v místě, z pískovce. Busta v hlíně, následně v sádře a konečně odlitá do bronzu vznikla ve Vídni, jak je uvedeno i v signatuře. Vzhledem k tomu, že se v modelaci Hankovy hlavy přidržuje dosti věrně busty od Jos. Effenbergera z r. 1861, je nanejvýš pravděpodobné, že královédvorská městská rada poslala Wagnerovi do Vídně jako vzor jeden ze sériových odlitků Effenbergerovy plastiky (srv. náš kat. čís. II/33). Wagner pouze pozměnil celkové aranžmá busty: pojal Hankovo poprsí ve vznešeném antikizujícím duchu, s obnaženou hrudí zdatného atleta, se štíhlou a pevnou šíjí. Odpovídalo to jeho zálibě v klasickém antickém a renesančním sochařství. K slavnostnímu odhalení pískovcového pomníku s bronzovou bystou nedošlo ve výroční den nalezení RK, jak se původně plánovalo, ale o dvě neděle později, na svátek Hankova patrona sv. Václava, 28. září 1867. Slavnosti se mj. zúčastnili Karel Sladkovský, Jan Ev. Purkyně, František Palacký, František Ladislav Rieger ad. Týž den byl také slavnostně položen základní kámen k Hankovu divadlu. Pomník stál na zahradě vedle gymnázia, na pozemku zakoupeném pro budoucí novostavbu Hankova divadla a pro sady, jež měly divadlo obklopovat. Divadlo, zvané „Hankův dům“, bylo vystavěno až v letech 1873–1874 na místě vzdáleném jen asi 50 metrů napravo od pomníku, který byl otočen čelem ke vstupu do zahrady. Když v r. 1874 maloval místní ochotník Václav Hanibal pro divadlo oponu, zachytil na ni v jednom ze čtyř medailonů obklopujících vedutu Dvora Králové také podobu Hankova pomníku, stojícího tehdy před okrasnými keři. Opona sloužila divadlu až do r. 1904, poté byla nahrazena novou oponou, s výjevem z básně Jelen z RK, namalovanou Vladimírem Županským. Stará opona je dnes součástí sbírek královdvorského Městského muzea (srv. SCHWARZ 2002, s. 20; OPONY 2004). – V roce 1938 byl Hankův pomník přestěhován ze svého původního místa, jež bylo časem upraveno na Hankovo náměstí, na nově vzniklé volné prostranství za kostelem sv. Jana Křtitele, z něhož se stalo Náměstí Republiky. Měl totiž ustoupit připravovanému pomníku T. G. Masaryka. K této výměně, která by jistě nepostrádala hlubší významový podtón (nálezce RK by byl vyměněn za zpochybnitele pravosti RK), ovšem už kvůli německému záboru pohraničí a následné okupaci ČSR nedošlo. Na dnešní místo, doprostřed Schulzových sadů, se pomník dostal po druhém stěhování, v roce 1957. Při tehdejší reinstalaci byl pomník snížen o spodní, nejširší stupeň soklu. V roce 2006 byla bronzová busta z obavy před odcizením uložena do Městského muzea a na místě nahrazena kopií, zhotovenou z epoxidového výdusku s tmavou patinou napodobující bronz. Imitaci zhotovil v r. 2005 akademický sochař Jaroslav Černý (1950–2006), jenž je mj. autorem pomníkové fontány „Rukopisy“ před Hankovým domem, odhalené 16. 9. 2006, krátce po jeho smrti.

II/55 (obr. 74)

Neznámý štukatér

Dvůr Králové nad Labem, léto 1874

Vysoký reliéf hlavy na fasádě divadla zv. Hankův dům ve Dvoře Králové nad Labem, štuk, přibližně životní velikost.

Nesignováno.

Popis: frontální, téměř plně plastická hlava s krkem a límečkem je zasazena do středu plastického věnce z vavřínových snítek, neseného dvěma nahými andílky. Umístěno nad oblouk středního francouzského okna prvního patra hlavního průčelí, nad hlavní vchod. Tvoří součást okolní bohaté neorenesanční štukové výzdoby.

Majitel: město Dvůr Králové nad Labem.

Lit.: SCHWARZ 2004a, s. 70 (č.b. fotografie detailu průčelí s hlavou V. H.) a 82 (zmínka); FASÁDA 2004, s. 20 (barevná fotografie).

74.

Komentář:
O projekt divadla ve Dvoře Králové nad Labem byl nejprve požádán pražský architekt Vojtěch Ignác Ullmann, ten však neprojevil žádnou aktivitu. Město se tedy obrátilo na dvojici spolupracujících architektů Josefa Zítka a Josefa Schulze. První skici vypracoval Schulz už r. 1867 a téhož roku, 28. září, byl také položen základní kámen k divadlu. Schulzův návrh z r. 1868 (viz reprodukce jeho dvou výkresů v: SCHWARZ 2002, s. 21, a HANKOVO DIVADLO 2004), který s vyobrazením Hanky na fasádě nepočítal, neboť zakomponoval Wagnerův pomník V. Hanky přímo před hlavní vchod budovy, nebyl realizován. Celá záležitost se pak na pět let odsunula pro nedostatek peněz. Zítek a Schulz, zaměstaní jinými pracemi, přestali s touto zakázkou mezitím počítat. Ze soutěže o nejlepší projekt, hodnocené městskou radou v 1. čtvrtletí 1873, byl vybrán po určitých úpravách projekt pražského stavitele Václava Kaury. Ten začlenil zpodobení Hankovy hlavy do bohaté štukatury přední fasády středního traktu. Divadlo pak postavil v době od 16. dubna 1873 do září 1874 místní stavitel Robert Herkner (SÖLLNER 1994, s. 3). Slavnost otevření se konala ve dnech 26.–28. září 1874 a stala se mj. podnětem k Nerudovu zamyšlení nad záhadnou osobností Václava Hanky (NERUDA 1874). Autora štukové výzdoby fasády bohužel neznáme. Je však evidentní, že při modelování Hankovy hlavy napodobil dosti věrně některý ze sádrových odlitků Hankovy busty od Jos. Effenbergera z r. 1861 (náš kat. čís. II/33). O tom, že nešlo o napodobeninu obdobné busty od A. P. Wagnera, jež v té době zdobila zdejší pomník stojící nedaleko „Hankova domu“ (náš kat. čís. II/54), svědčí drobný detail: ve štuku je vymodelován i límeček, který má Effenbergerova busta, zatímco na Wagnerově bystě ho nenajdeme.

II/56 (obr. 75)
Karel Maixner (3. 11. 1840, Hořice – 2. 1. 1881, Praha)
Praha, 1874
Kresba tužkou na pauzovacím papíře (vpravo ostřiženém až k obrazové ploše), celek 331 x 256 mm, obrazová plocha (ohraničená linkami) 300 x 245 mm, průměr kruhového medailonu s portrétem 178 mm.
Nesignováno.

75.

Popis: dole je v kruhovém medailonu poprsí V. H. jako starého muže, v tříčtvrtečním natočení doprava. Pohled upřen na diváka. Je oděn do kabátu, vesty a košile s volným límečkem, bez vázanky. Náprsenku zdobí jehlice s podlouhlou hlavicí (ve skutečnosti, jak víme, briliantový prsten). Po stranách medailonu jsou akantové rozviliny. Rozvilina vpravo se dole proplétá s mluvicí páskou bez textu, zatímco levá rozvilina přechází dole plynule v tělo delfína. Nad horním okrajem medailonu se dva symetricky vyobrazení gryfové vzpínají proti věncům slávy, které vztahují k portrétnímu medailonu dvě alegorické ženské postavy v dlouhých šatech a s rozpuštěnými vlasy, vyobrazené v horních rozích ilustrace. Ženy rozhrnují volnýma rukama oponu, za kterou se objevuje sedící postava hrdiny z Rukopisu královédvorského, vousatého pěvce Záboje, hrajícího na malou harfu. Záboj hledí vpravo vzhůru a harfu drží pravou rukou. Na původní paspartě, v níž je kresba uložena, jsou poznámky psané perem: „List 57.“ (vpravo nahoře), „Humoristické listy 1874“ (dole vlevo), „Váceslav Hanka“ (dole uprostřed) a „Karel Maixner (1840. – 1881.) Odkaz dra. M. Slavíkové.“ (dole vpravo).
Prov.: darovala dr. Marie Slavíková, pocházející z rodiny Maixnerových, autorka monografie Život a dílo Petra Maixnera, Praha 1934.

Majitel: US PNP, inv. čís. I. K. 2441.
Nepublikováno. Pouze litograficky reprodukováno (viz náš kat. čís. II/57).
Komentář:
Jak prozrazují poznámky na paspartě, jde o přípravnou kresbu k ilustraci pro časopis Humoristické listy z roku 1874, provedenou jedním ze tří bratrů Maixnerů z Hořic, Karlem. Karel byl mladším sourozencem známého malíře Petra Maixnera (1831–1884) a reprodukčního dřevorytce Čeňka Maixnera (1838–1911). Zabýval se malováním, ale především kreslením, litografováním, rytím a kaligrafií. Jeho podobizna V. Hanky vychází z fotografického snímku z konce Hankova života (viz náš kat. čís. II/28) a jen v detailech, jako je natočení hlavy či směr pohledu, se od předlohy odlišuje.

II/57 (obr. 76)
Karel Maixner (3. 11. 1840, Hořice – 2. 1. 1881, Praha)
Praha, 1874
Ilustrace časopisu Humoristické listy, roč. 16, čís. 41 (Praha 26. 9. 1874), s. 165, **pérová litografie** na papíře, celek (formát stránky časopisu) 421 x 283 mm, obrazová plocha (ohraničená linkami) 300 x 245 mm, průměr kruhového medailonu s portrétem 178 mm.
Nesignováno.
Popis: popis výsledné realizace je při patřičném zrcadlovém obrácení téměř shodný s předchozím kresebným návrhem. Pod medailonem je navíc na dvou symetricky umístěných

76.

mluvicích páskách jméno „VÁCESLAV / HANKA“.
Majitel: časopis vlastní např. KNM, sign. Z 6C-E.
Lit.: NOVOTNÝ 1951, obr. 16 (reprodukce, bez uvedení autora, doprovázející přetištěný životopisný medailonek od Jana Nerudy).
Komentář:
Ilustraci titulní stránky Humoristických listů, doprovázející vlídně oslavný životopisný medailonek o V. Hankovi od Jana Nerudy (NERUDA 1874), je možno na základě dochované přípravné kresby, jež sloužila přímo k překopírování na litografický kámen (náš kat. čís. II/56) připsat bezpečně Karlu Maixnerovi.

II/58 (obr. 77 a, b [celek a detail])
Jan Vilímek (1. 1. 1860, Žamberk – duben 1938)
Praha, 1881
Ilustrace časopisu Humoristické listy (tablo s 12 podobiznami, obsahující též portrét Hankův), roč. 23, čís. 12 (Praha 19. 3. 1881), s. 89, **kombinovaná křídová a pérová litografie** na papíře, celek (formát stránky časopisu) 415 x 285 mm, obrazová plocha celého tabla (ohraničená linkami) 310 x 261 mm, obrazová plocha podobizny Hankovy cca 66 x 77 mm.
Sign.: „Vilímek / 1881.“ (v pravém dolním rohu tabla, u podobizny Ant. Marka, litografickou křídou).
Popis: Hankova podobizna je zařazena do tabla s 12 portréty významných českých osobností 19. století, jež zaplňuje téměř celou plochu titulní stránky časopisu, tj. prostor pod hlavičkou HUMORISTICKÉ LISTY. Ve čtyřech řadách nad sebou jsou po trojicích vyobrazena poprsí osob s těmito tištěnými jmenovkami (zleva doprava a dolů): „Václav Hanka.“, „Karel Vinařický.“, „Jan E. Purkyně.“, „Václav Zelený.“, „Božena Němcová.“, „František Šohaj.“, „Václav Levý.“, „František Brauner.“, „Vítězslav Hálek.“, „Boleslav Jablonský.“, „Jan Karel Škoda.“ a „Antonín Marek.“ Poprsí V. Hanky jako starce je zobrazeno v tříčtvrtečním natočení doprava, s pohledem směřujícím mimo diváka, vpravo. Z poprsí je zachycena jen část ramen, v tmavém kabátu, vestě a bílé košili bez vázanky. Po stranách je šrafurou do ztracena naznačeno neutrální pozadí.
Majitel: časopis vlastní např. KNM, sign. Z 6C-E.
Lit.: NOVOTNÝ 1951, obr. 147 (reprodukce, bez uvedení autora, doprovázející přetištěný text Jana Nerudy z Humoristických listů z 19. 3. 1881 „Na vyšehradském Žalově“).
Komentář:
Portrétní tablo zobrazuje významné české vlastence, pohřbené na vyšehradském hřbitově, a ilustruje tak nepodepsaný článek (od Jana Nerudy) Na vyšehradském Žalově, otištěný v tomtéž čísle na s. 212–313. Autor v něm mj. navrhuje, aby se pohřebišti na Vyšehradě říkalo Žalov. Podobizna Václava Hanky je umístěna na prvním místě, neboť uložení Hankových ostatků na Vyšehradě, respektující nebožtíkovo přání ze závěti, se stalo podnětem ke vzniku národního pohřebiště, pro které se později ujal název Slavín. Autor litografovaného tabla Jan Vilímek, jednadvacetiletý mladík začínající právě studovat na pražské akademii, převzal všechny podobizny ze starších předloh. Jeho Hankova podobizna opakuje v modifikované, uhlazenější formě prototyp známý z fotografické podobenky z konce Hankova života (náš kat. čís. II/28).

Po konfiskaci druhé vydání.

Ročník XXIII. V Praze dne 19. března 1881. Číslo 12.

Humoristické listy

Václav Hanka.

Karel Vinařický.

Jan E. Purkyně.

Václav Zelený.

Božena Němcová.

František Šohaj.

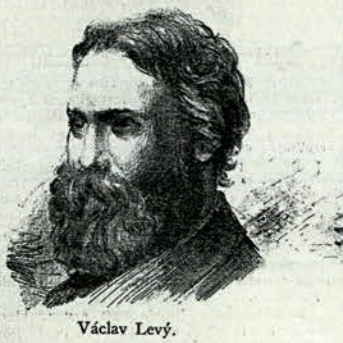

Václav Levý.

František Brauner.

Vítězslav Hálek.

Boleslav Jablonský.

Jan Karel Škoda.

Antonín Marek.

77. a

Václav Hanka.

77. b

II/59 (obr. 78)
Józef Buchbinder (1839, Mordy /okr. Siedlce, Polsko/ – 1909)
Varšava, 1882
Ilustrace časopisu Tygodnik ilustrowany, roč. 14., čís. 348 (Warszawa 26. 8. 1882), s. 144, **dřevoryt** na papíře, celek (formát stránky časopisu) cca 375 x 290 mm, obrazová plocha Hankovy podobizny cca 142 x 122 mm.
Sign.: „JB“ (dřevorytecky, vpravo dole).
Popis: poprsí V. H. jako staršího zavalitého muže, natočené nepatrně doleva. Mírně rozbíhavý pohled očí je zaměřen na diváka. Hranatá hlava s malou bradou, podbradkem a vyholenými tvářemi je přizdobena příčeskem z tmavých vlnitých vlasů. Hanka oděn do tmavého fraku, světlé vesty a košile s černým uzlem vázanky. Pozadí jemně naznačeno šrafováním. Pod vyobrazením je natištěno jméno „Wacław Hanka.“
Majitel: časopis vlastní např. knihovna Národního muzea ve Varšavě (Muzeum Narodowe w Warszawie).
Komentář:
Podobiznu nakreslil a snad i sám vyryl Józef Buchbinder, malíř a ilustrátor, který vedl v časopise Tygodnik ilustrowany v letech 1879–1885 výtvarnou redakci. Portrét byl ilustrací oslavného životopisného pojednání o V. Hankovi z pera Justyna Felikse Gajslera, které vyšlo ve dvou pokračováních (GAJSLER 1882). Podkladem pro podobiznu se stal oceloryt Adolfa Dvořáka z r. 1852 (náš kat. čís. II/24), který – jak je v článku na s. 160 zmíněno – poskytl Gajslerovi dr. Janusz Ferdynand Nowakowski, autor životopisů Erbena, Purkyně, Štulce aj. Józef Buchbinder redukoval polopostavu z předlohy na pouhé poprsí a nepochybně z důvodů dobové polské averze vůči Rusku vynechal zobrazení dvou carských řádů, kterými se Hanka na Dvořákově předloze pyšnil. O těchto ruských poctách se v Hankově životopise nezmínil ani J. F. Gajsler.

II/60 a, b (obr. 79 [= **a**])
František Bartel (23. 4. 1841, Kostelec nad Černými lesy – 8. 3. 1911, Praha)
Praha, tiskárna dra. Ed. Grégra, a **Lipsko**, tiskárna C. Grumbacha, **1884**

Wacław Hanka.

78.

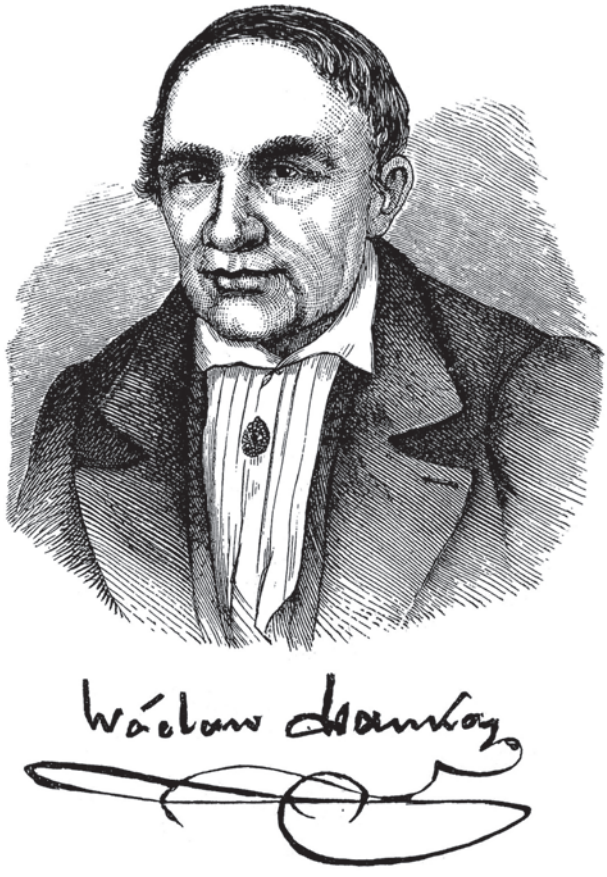

79.

Grafický list, dřevoryt na papíře, tištěný **a**) jednak v tiskárně dr. Eduarda Grégra v Praze a užitý pro ilustraci knihy SLAVÍN 1884 (za s. 2), **b**) jednak v tiskárně C. Grumbacha v Lipsku a užitý pro ilustraci neidentifikované knihy. Celkové rozměry pražských listů (totožné s formátem knihy) 218 x cca 135 mm, celkové rozměry lipských listů (totožné s formátem knihy) 236 x 155 mm, obrazová plocha (bez faksimile podpisu) cca 59 x 57 mm.
Sign.: a) „(Nákladem: F. Bartela v Praze.) / Tiskem dra. Ed. Grégra v Praze." (tiskem dole uprostřed), **b**) „(Nákladem: F. Bartela v Praze.) / Tiskem C. Grumbacha v Lipsku." (tiskem dole uprostřed).
Popis: poprsí V. H. jako starého muže, v tříčtvrtečním natočení doleva. Pohled upřen na diváka. Oděn do kabátu, vesty a košile s volným límečkem, bez vázanky. Náprsenku zdobí na místě jehlice hlava briliantového prstenu. Nad rameny naznačeno šrafurou pozadí. Okraje přibližně kruhové obrazové plochy jsou do ztracena. Pod vyobrazením je vytištěno faksimile podpisu „Wáclaw Hanka".
Majitelé: knihu SLAVÍN 1884 s listy typu **a** vlastní např. KNM, sign. 67 D 10, dva listy typu **b**, vytržené z neurčené knihy, vlastní NM, inv. čís. H2-28 564 a H2-108 347.
Komentář:
Portrét, navazující na prototyp představovaný fotografickou podobenkou z konce Hankova života (náš kat. čís. II/28), byl vytvořen Františem Bartelem, dřevorytcem, který si po šestileté praxi ve vídeňské státní tiskárně založil r. 1873 v Praze v Žitné ul. 34 vlastní dřevorytecký závod a zahájil i vydavatelskou a nakladatelskou činnost. Od roku 1881 začal vydávat pod titulem Slavín sbírku životopisů významných osobností českých dějin, doprovázenou jejich dřevorytovými podobiznami, tištěnými střídavě v různých tiskárnách. Do r. 1886 vydal celkem čtyři díly. Hankův životopis s portrétem byl zařazen do čela 2. dílu z r. 1884. Bartel poskytl použitý štoček ještě lipské tiskárně C. Grumbacha, která z něho vytiskla listy větších formátů, pro knihu, již se nám nepodařilo identifikovat. Známe jen dva listy z ní vytržené.

II/61 (obr. 80)
Mikoláš Aleš (18. 11. 1852, Mirotice /okr. Písek/ – 10. 7. 1913, Praha)
Praha, 1886
Perokresba, reprodukovaná jako ilustrace vydání RKZ z r. 1889 (ZÁKREJS 1889, s. 165). Rozměry nezvěstného originálu neznámy, rozměry reprodukce (včetně orámování linkou) 117 x 89 mm.
Sign.: „M. Aleš / 1886" (perem, napravo od levé dolní klopy kabátu). Reprodukce sign. „H & H ph." (tj. Husník a Häusler; vpravo dole tiskem).
Popis: frontální poprsí V. H. s hlavou pootočenou mírně doleva a nakloněnou nad levé rameno, s pohledem mimo diváka, doleva. Hanka oděn do rozepnutého kabátu, na jehož široké klopě vlevo jsou zavěšeny na řetízcích dvě miniatury ruských řádových křížů (sv. Vladimíra a sv. Anny). Pod naznačenou vestou je košile bez vázanky, do jejíž náprsenky je vetknuta jehlice (ve skutečnosti, jak víme, briliantový prsten). Pod poprsím nakreslena zvlněná mluvicí páska se jménem: „VÁCSLAV HANKA".
Majitel: originální kresba je nezvěstná. Knihu s reprodukcí vlastní např. KNM, sign. Thomayer VI 11.

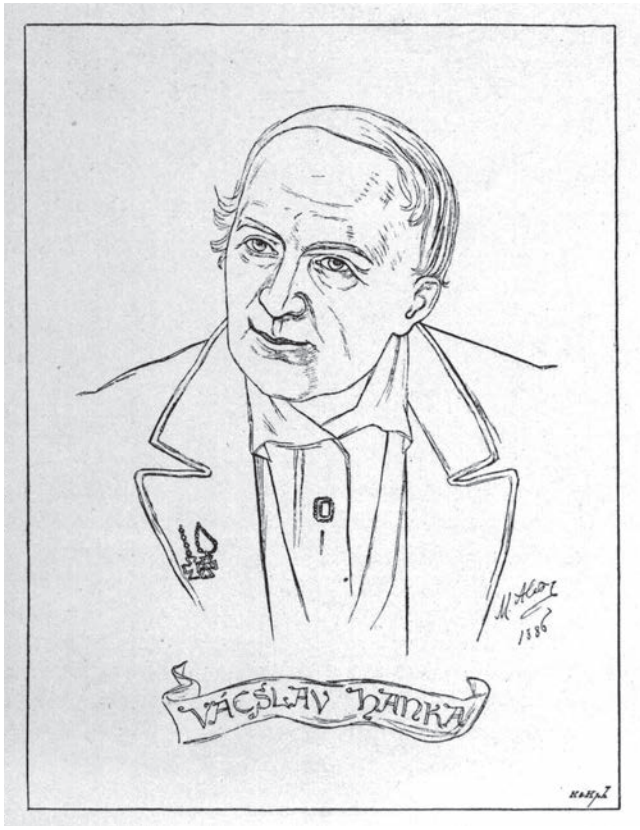

80.

Lit.: ZÁKREJS 1889, s. 165 (fotografická světlotisková reprodukce firmy Husník a Häusler, bez dalších údajů); KARLÍK – SEYKORA 1936, s. 24 (reprodukce).
Komentář:
Mikoláš Aleš se inspiroval fotografickým portrétem Václava Hanky (srv. náš kat. čís. II/28), který znal nejspíše díky nějaké mladší, stranově obrácené reprodukci. Převzal inverzní otočení, aniž by si uvědomil, že tak ponechává miniatury zobrazených řádů na nesprávné klopě. Hankova podobizna, pojatá Alšem věcně a civilně, doprovází komentářovou část „skvostného obrázkového vydání" Rukopisu zelenohorského a královédvorského z r. 1889, připraveného a komentovaného Františkem Zákrejsem. Aleš vytvořil své ilustrace k RKZ už v letech 1883–1884 a doprovodné obrázky pro komentář až dodatečně, po 2–3 letech. Čtyři z jeho kreseb k RKZ byly pro toto vydání reprodukovány dřevoryty Hanuše Svačiny, ostatní byly reprodukovány světlotiskem firmy Husník a Häusler. Alšovy ilustrace RKZ se setkaly po vydání knihy s neoprávněnou kritikou. Patří však nesporně k průkopnickým činům české knižní ilustrace. Zákrejsovo vydání vlastenecky hájilo RKZ proti útokům kritiků, jež vypukly naplno v r. 1886.

II/62 (obr. 81 a, b [celek a detail])
Mořic Černil (16. 11. 1859, Velká Bystřice /okr. Olomouc/ – 27. 6.1933, Brno)
Hořice, 1890
Pomník se stojící postavou, u Hankova rodného domu v Hořiněvsi, hořický pískovec, výška celého pomníku 6 m, postava má nadživotní velikost.
Nesignováno.

81. a

Popis: pomník stojí na nevysoké základně čtvercového půdorysu, kolem níž je záhon pro květiny a o něco nižší kamenná zídka se čtyřmi litinovými sloupky v rozích, na nichž jsou zavěšeny řetězy. Ze základny vyrůstá vysoký sokl v podobě pilíře s masivní patkou a dříkem, který se směrem nahoru zužuje a má okosené hrany. Patka, rovněž na hranách okosená, má na každé ze čtyř hlavních stěn reliéfní znak s českým lvem, ve věnci s přivázanými vlajícími stuhami. Okosené plochy dříku zdobí reliéfní palmové listy. Do vpadlého pole přední stěny dříku je vytesán nápis „VÁCLAV / HANKA“. Pole na zadní straně dříku nese vytesaný text „Buditeli / a / pěstiteli / vzájemnosti / všeslovanské / věnuje / komité / V. Hanky. / V Hořiněvsi / dne 24. srpna 1890.“ Dřík je korunován profilovanou římsou, nad níž stojí na nízkém plintu postava V. Hanky. Má mírně předkročenou levou nohu, pravou paži v lokti ohnutou a opřenou rukou v bok, ve spuštěné levé paži, jen mírně odtažené od těla, drží knihu. Bezvousá, výrazně modelovaná kulovitá hlava s krátkými vlasy je pootočena k levému boku a shlíží dolů. Hanka, zobrazený jako zralý muž, je oděn do rozepnutého pláště sahajícího pod kolena, volných kalhot a dvouřadového zapnutého fraku. Pod krkem má na stuze Řád sv. Anny a na levé klopě pláště Řád sv. Vladimíra. Na soklu u jeho levé nohy leží zavřená kniha.
Majitel: Obecní úřad Hořiněves (okr. Hradec Králové).
Prameny: LA PNP, fond Václava Hanky, dva doklady darované r. 2007 pí Irenou Rybářovou z Hořiněvsi: 1) tištěný

81. b

leták (dvoulist), nedatovaná výzva „Komitétu pro postavení důstojného pomníku Václavu Hankovi v Hořiněvsi“ k finančním příspěvkům, které by doplnily již téměř úplnou vybranou sumu potřebnou na zřízení pomníku. Výzva konstatuje, že sbírky na pomník začaly v Hořiněvsi už v letech 1876–1877 a nyní ustanovený Komitét chce pomník zbudovat *„ještě letošního roku“*. Výzvu vydali za komitét Karel Wolf, řídící učitel, t. č. jednatel, Josef Černý, statkář a zemský poslanec, t. č. pokladník, a Josef Řehák, starosta obce, t. č. předseda. 2) dopis Mořice Černila Výboru pro postavení Hankova pomníku v Hořiněvsi, Hořice 4. 4. 1890: *„Slavnému Výboru pro postavení pomníku V. Hankovi v Hořeněvsi! / Byl jsem včerá v Praze, abych ještě ohledně osobní karakteristiky V. Hanky spolehlivých udání vyhledal, a tu poštěstilo se mne dozvěděti, že malíř Weitenweber, redaktor artistické části Zlaté Prahy, s Hankou až do konce jeho života se stýkal a že jeho udání o karakteristice Hanky jsou k tomuto účelu nejspolehlivější už proto, poněvádž je pan Weitenweber sám také vytvarným umělcem*[,] *a proto věci rozumí. On znal V. Hanku z posledních let jeho života co člověka silné a mohutné postavy atd., což se s modelem mým rozhodně neshoduje. / To samé mne dotvrdil bibliotekář českého musea pan Vrťátko*[,] *který s Hankou mnoho let v úřadě spolupracoval. / Vidím tedy, že udání*[,] *kterých jsem dříve byl nalezl*[,] *na jejichž základě jsem model pracoval, byla nespolehlivá a snad z dob už dřívějších, proto nezbývá mne nic jiného než docela nový model sochy na základě udání těchto zajisté nejspolehlivějších zhotoviti. / Račte laskavě vzíti toto k vědomosti s podotknutím, že jsem již nový model započal a že Vám pak*[,] *když bude model hotový*[,] *o tom správu* [sic] *podám. / Části architektonické na pomník jsou již z hruba započaté*[,] *tak že bude vše v určitý čas hotovo. / S veškerou úctou / Mořic Černil / V Hořicích dne 4. dubna / 1890.“*; NM, inv. čís. H2-196 279 a H2-196 280: 2 staré fotografie pomníku (první ze srpna 1890, od fotografa K. Zeleného, pořízená pro slavnost odhalení pomníku, druhá asi z 1. pol. 20. stol., od fotografa Helmuta Dintera z Hořiněvsi) darované r. 2007 pí Irenou Rybářovou z Hořiněvsi.

Lit.: SLOVAN 1890 (oznámení z 16. 8. o připravované slavnosti odhalení pomníku, jež se bude konat v předvečer a dne 24. 8 1890, její program); RATIBOR 1890a (informuje 23. 8. o programu slavnosti odhalení pomníku, chválí tuto *„eminentně uměleckou“* práci prof. M. Černila z Hořic, *„který zhotovil model k pomníku a celou práci vedl“*, uvádí celkovou výšku 6 m, a materiál, bílý hořický kámen; fotografie, zhotovené J. [správně K.] Zeleným z Josefova, budou prodávány při slavnosti); RATIBOR 1890b (podrobná zpráva z 30. 8. o průběhu slavnosti odhalení pomníku); VAVROUŠEK 1931, s. 49 (č.b. foto pomníku); TOMAN 1947, s. 144 (v hesle Mořic Černil: *„je znám hlavně jako tvůrce pomníků Boženy Němcové v Čes. Skalici, Václ. Hanky v Hořiněvsi a Bedřicha Smetany v Hořicích“*); WIRTH 1957, s. 212 (*„Hoříněves /.../ Pomník V. Hanky od M. Černila.“*); POCHE 1977, s. 438 (v Hořiněvsi *„pomník V. Hanky – od hořického soch. J.* [sic] *Černila“*); JILEMNICKÝ 1984, s. 96 (zmínka); MALIVA 1995 (M. Černil *„Pro obec Hořiněves u Hořic v P. 1889-1890 vytvořil sochu Václava Hanky.“*).

Komentář:

Po vyšehradském náhrobním pomníku z r. 1863, který má podobu mohutného kamenného kužele a nenese žádnou Hankovou podobiznu, a po Wagnerově skromném pomníku s Hankovou bystou ve Dvoře Králové z r. 1867 je toto třetí, největší – a poslední – Hankův pomník. Svému rodákovi ho dala postavit rodná obec Hořiněves v sousedství jeho rodného roubeného stavení. S myšlenkou na postavení pomníku přišel spisovatel a žurnalista MUDr. Otakar Jedlička (1845–1883), který sám z Hořiněvsi pocházel a v roce 1878 se usadil v nedalekých Smiřicích, kde působil jako praktický lékař. Potřebné peníze byly sbírány už od r. 1876. Prvotní nadšení bylo po čase ochlazeno nenadálým úmrtím dr. Jedličky a téměř zaniklo po propuknutí rukopisových bojů. Přesto se posléze podařilo původní ideu vzkřísit a obnovený hořiněveský Komitét pro postavení pomníku dovedl nakonec projekt k cíli. Roku 1889 zadal práci mladému sochaři Mořici Černilovi, který měl vídeňské akademické školení a vyučoval na nedaleké kamenosochařské škole v Hořicích. Jak dosvědčuje Černilův zachovaný dopis, musel svůj první model, představující Hanku příliš štíhlého, po konzultaci s Hankovými pamětníky, malířem a spisovatelem Vilémem Weitenweberem (1839–1901) a Hankovým nástupcem na místě bibliotékáře Muzea Království českého Antonínem Jaroslavem Vrťátkem (1815–1892), během roku 1890 přepracovat. Ani jeho výsledná verze, provedená vzápětí v hořickém pískovci, však nezachycuje Hankovu poněkud pyknickou postavu z doby stáří realisticky, ale podle akademických zvyklostí ji nezbytným způsobem idealizuje. Jeho hlavě dal sochař – nepochybně zásluhou četných známých portrétů – poměrně výstižnou podobu, která odpovídá dosti dobře skutečnosti. Pomník byl odhalen v neděli dne 24. srpna 1890, tedy v den celkem náhodně zvolený, necelý rok před 100. výročím Hankova narození, které připadlo na 10. června 1891. Pořadatelé usilovali o to, aby se z odhalení pomníku stala velká společenská událost, ale to se jim příliš nezdařilo. Slavnost se nemohla srovnávat s oslavou, která v Hořiněvsi proběhla před třemi desítkami let, 7. září 1862, kdy byl na Hankův rodný dům instalován Menclův pamětní medailon s Hankovým poprsím (viz náš kat. čís. II/47). Navzdory poctivému úsilí organizátorů nedokázala slavnost přehlušit podvědomé rozpaky nad vlastním smyslem pomníku. Dopad aktuálních ostrých bojů o pravost Rukopisů se projevil zejména v tom, že událost nevzbudila větší než regionální zájem. Z Prahy, ale ani z Hradce Králové se nedostavil žádný oficiální představitel kulturního či politického života. Josef Václav Frič, který měl být hlavním řečníkem, se nakonec pro nemoc omluvil, takže ho musel improvizovaně nahradit královédvorský starosta MUDr. Moravec. Pražské Národní listy nepovažovaly za nutné přinést o odhalení pomníku ani noticku, zpráva se neobjevila ani ve Zlaté Praze, kde působil výtvarný redaktor Weitenweber, s nímž Mořic Černil podobu pomníku předem konzultoval. Delegáta nevyslalo ani Muzeum Království českého: dr. Antonín Jaroslav Vrťátko, Hankův nástupce ve funkci muzejního bibliotékáře, poslal jen pozdravný telegram. Královédvorský starosta Moravec sice hájil ve svém projevu srdnatě pravost Rukopisů, ale nakonec připustil, že i kdyby snad odhaloval pomník padělateli, jsou básně RK natolik krásné, že by jejich případný původce zasluhoval ne jeden, ale trojnásobný pomník. Disharmonické tóny vnesly do atmosféry slavnosti i některé vnější okolnosti. Během dne účastníky několikrát rozehnal prudký déšť a navíc je

popudilo provokativní a záměrně hlučné chování obyvatel domu izraelity Reicha. Jeden ze sousedů je pobuřoval tím, že se vykláněl z okna Reichova domu a „ostentativně si pokuřoval“. Je zřejmé, že zřízení oslavného pomníku Václavu Hankovi právě v době nejprudších rukopisových sporů bylo činem nevhodně načasovaným a sporným, který mohl vzbudit nadšení (poněkud chtěné a povinné) jen u oddaných obránců RKZ, zatímco mezi ostatními aktivními účastníky sporů či neutrálními pozorovateli vyvolal jen zdvořilý tichý nesouhlas či trapné rozpaky.

II/63 a, b (obr. 82 [= **a**] a 83 [= **b**])
Stanislav Sucharda (12. 11. 1866, Nová Paka – 5. 5. 1916, Praha)
Praha (model), **1900**, a **Komárov**, Knížecí Hanavské železárny (bronzový odlitek), **1901**
Bysta se soklem pro sochařskou galerii mužů zasloužilých o NM, nad hlavním schodištěm budovy NM: **a**) model ze sádry s novou hnědou patinou z temperové barvy (původně natřený pouze šelakem) a **b**) odlitek z bronzu s hnědozelenou patinou. Rozměry: celk. v. 143 cm, v. samotné bysty 82 cm, max. š. 80 cm, v. soklu 61 cm, základna soklu š. 45,5 cm, hl. 45 cm.

82.

Nesignováno, jen bronzový odlitek má na pravé boční straně plintu vpadlým písmem provedené označení slévárny „ŽELEZÁRNY KOMÁROVSKÉ.“.
Popis: model i odlitek sestaveny ze dvou dílů, ze zdobného soklu a z vlastního poprsí. Válcovitý sokl má profilovanou patku na nízkém, téměř čtvercovém plintu, a profilovanou hlavici. Na dříku, zakrytém vavřínovými větvemi, je ozdobná kartuš s reliéfním nápisem „V. HANKA“. Bysta zachycující i ramena představuje V. Hanku v mužném věku, s bohatými vlnitými vlasy, oděného do dvouřadového zapnutého kabátu s křížem Řádu sv. Vladimíra na levé klopě a s křížem Řádu sv. Anny zavěšeném na krku.
Prov.: model zůstal po pořízení odlitku v majetku NM, roku 1991 byl po restaurování akad. sochařem Jiřím Seifertem zařazen do sbírek. Bronzový odlitek byl osazen 18. 6. 1901 na jeden ze soklů nad hlavním schodištěm budovy NM.
Majitel: NM (sádrový model ve sbírkách OSČD, inv. čís. H2-187 706/a-b, bronzový odlitek je součástí výzdoby budovy NM).
Prameny: ANM, fond Stavba budovy NM (účty).
Lit.: KOP 1941, s. 168 (zmínka); SRŠEŇ 1991, s. 81 (pod čís. XVII uvedena bronzová bysta V. H. jako součást výzdoby budovy NM); SRŠEŇ 1999a, s. 42 (totéž).
Komentář:
Zemský výbor, který řídil stavbu nové budovy Muzea Království českého na Václavském náměstí a zajišťoval i její výzdobu, zadal zhotovení Hankovy bysty pro hlavní schodiště sochaři Stanislavu Suchardovi, tehdy již profesoru na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, dne 27. července 1899. Dne 30. listopadu téhož roku dodal Sucharda sochařskou skicu (jež se patrně nedochovala). Zemský výbor požádal 12. prosince o některé její úpravy. Následujícího roku, 31. ledna, výbor nakonec překvapivě schválil původní skicu, načež sochař vypracoval do 30. července 1900 definitivní sádrový model. Za něj mu zemský výbor dal 16. srpna vyplatit honorář 1000 K. Během prvního pololetí r. 1901 byla v železárnách v Komárově bysta odlita do bronzu a dne 18. června 1901 byla instalována. Sucharda se inspiroval nejspíše litografickým portrétem od Fr. Šíra z r. 1859 (náš kat. čís. II/29), jak lze soudit podle podání kabátu a uplatnění ruských řádů. Hlavu však vymodeloval dosti nezávisle a svébytně. Nasadil ji na delší krk, přizdobil přirozeně působícím účesem z bohatých vlnitých vlasů a obličeji dal ušlechtilé rysy moudrého, starostlivě zamyšleného učence. Sochař počítal s velkým podhledem, daným hloubkou muzejního schodiště, a proto hlavu portrétovaného hodně naklonil. Hanka s pohledem upřeným „do země“ tak získal pokorný, až kajícný výraz. Toto pojetí nepochybně reagovalo na převládající dobové přesvědčení o tom, že Hanka je definitivně usvědčeným padělatelem RKZ. Příčinou byl článek Ladislava Dolenského publikovaný právě r. 1899, v němž bylo jedno nečitelné místo v textu RZ interpretováno jako zašifrované přiznání *„V. Hanka fecit“* (DOLENSKÝ 1899; – teprve v r. 1911 byla po uveřejnění fotografie sporného místa z RZ Dolenského interpretace odmítnuta jako neudržitelná). Suchardovo pojetí Hanky jako

83.

kajícníka bylo tedy Zemským výborem po počátečním váhání s ohledem na aktuální dobový názor nakonec akceptováno. Hotová bronzová busta byla instalována nad hlavní muzejní schodiště, na první sokl zleva na stranu přilehlou k Panteonu. Václav Hanka tak byl zařazen mezi muže, kteří se významným způsobem zasloužili o vznik a rozvoj Národního muzea. Je jisté, že ani přesvědčení o jeho účasti na vytvoření RKZ nemohlo být dostatečným argumentem pro jeho případné vyškrtnutí z řady největších osobností spjatých s Muzeem. Jeho zásluhy o muzejní knihovnu, o numizmatické, archeologické a historické sbírky, o rozvoj slovanských studií a o rozsáhlé kontakty se slovanskými vědci tím nebyly zpochybněny.

II/64 a, b (obr. 84 [= **a**])
Bohumil Střemcha (21. 5. 1878, Vídeň – 4. 6. 1966, Praha)
Praha, 1947
Pamětní deska ke 130. výročí nálezu RK: a) bronzový odlitek a b) odlitek ze sádry patinované na bronz, 30,5 x 34,8 cm
Sign.: „Bohumil Střemcha“ a „1947.“ (zahloubeným psacím písmem na dolních okrajích ramen Hankova poprsí).
Popis: na obdélné desce s jednoduchým vystouplým rámečkem je plastickou horizontální lištou v dolní čtvrtině výšky oddělena spodní část plochy s textem od horní části s vyobrazením. V horním poli je v levé polovině v nízkém reliéfu vyvedené Hankovo poprsí v mírném natočení doprava, s pohledem na diváka. Velká kulovitá hlava zavalitého muže s jemnými, dopředu sčesanými vlasy sedí na krátkém krku a trupu s drobnými rameny. Oděn do kabátu, vesty a košile

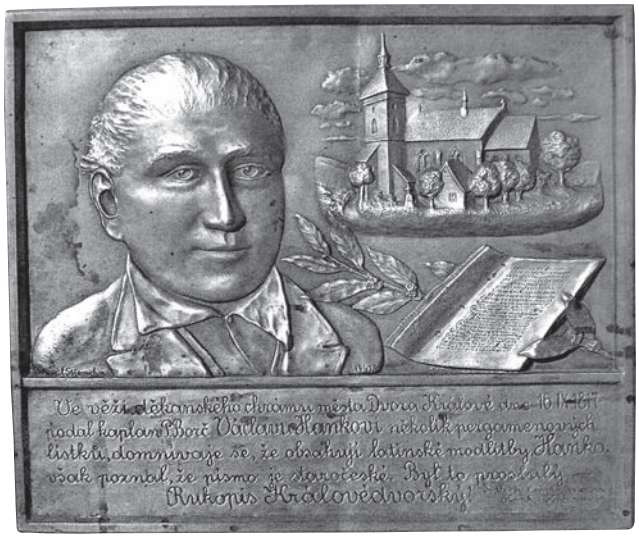

84.

s ležatým límečkem, bez vázanky. Vpravo od podobizny je na větvičce vavřínu vyobrazen list Rukopisu královédvorského (strana 7 s iniciálou Z). V pravé horní čtvrtině obrazového pole je zobrazen děkanský kostel sv. Jana Křtitele ve Dvoře Králové, v podobě před přestavbou, z jižní strany. V dolním poli desky je zahloubeným psacím písmem provedený nápis: „Ve věži děkanského chrámu města Dvora Králové dne 16. IX. 1817 / podal kaplan P. Borč Václavu Hankovi několik pergamenových / lístků, domnívaje se, že obsahují latinské modlitby. Hanka / však poznal, že písmo je staročeské. Byl to proslulý – / Rukopis Královédvorský! Podle soud. zápisu ve sporu / Hanka – Kuh r. 1858“
Majitelé: a: Česká společnost rukopisná, Praha 6, Jugoslávských partyzánů 21; **b:** Městské muzeum ve Dvoře Králové nad Labem, inv. čís. H 1181 (sádrový odlitek, na několika místech otlučený).
Komentář:
Autorem reliéfní desky nebyl profesionální sochař, ale fotograf, chemik a vynikající znalec fotografických technik, ing. Bohumil Střemcha, člen Československé společnosti rukopisné (založené r. 1932) a jeden z předních obhájců pravosti RKZ. V r. 1913 sám fotografoval RZ, na přelomu 40. a 50. let publikoval články o RKZ ve Zprávách Československé společnosti rukopisné a r. 1958 vydal RZ jako soukromý tisk. Na konci života získal spisovatele Miroslava Ivanova k hlubšímu zájmu o problematiku RKZ. Desku vytvořil r. 1947, nepochybně ke 130. výročí nálezu RK. Snad měl autor představu, že se podaří instalovat kovový odlitek někde na místě nálezu RK, snad přímo v tzv. rukopisné kobce v královédvorském děkanském kostele. Doba však podobným aktivitám nepřála, takže k tomu nikdy nedošlo (r. 1952 byla Československá rukopisná společnost dokonce zrušena). Podle ústní informace ing. Jiřího Urbana (někdejšího předsedy České společnosti rukopisné, opět činné od r. 1993) z 15. 9. 2007 zůstala deska v majetku autora až do jeho smrti. Střemcha ji užíval jako „přenosnou pamětní desku“, kterou kladl ve výroční Hankovy dny k jeho mohyle na Vyšehradě a kolemjdoucím zájemcům vysvětloval problematiku RKZ. O patinovaném sádrovém odlitku této desky v Městském muzeu ve Dvoře Králové nelze s jistotou říci, zda je originálním modelem, který sloužil pro odlití do

bronzu, nebo zda je jen druhotným odlitkem podle bronzové desky. O způsobu akvizice pro muzejní sbírky není totiž bohužel nic známo. Fakt, že je sádrový odlitek vzadu opatřen zapuštěným ouškem na zavěšení, svědčí spíše pro druhou možnost. – Tvář Václava Hanky na pamětní desce, působící prostosrdečně až naivně, je zjednodušenou stylizací portrétního typu vytvořeného fotografickou podobenkou vzniklou na konci Hankova života a známého především z Farského litografie (náš kat. čís. II/28 a II/34).

II/65 a, b (obr. 85 a, b [= **b**, avers a revers])
Zdeněk Kolářský (* 29. 4. 1931, Kostelec nad Orlicí)
Kostelec nad Orlicí (model) a **Kremnica**, Státní mincovna (ražba), **1991**
Medaile na paměť 200. výročí Hankova narození a 30. výročí založení pobočky České numismatické společnosti v Ústí nad Orlicí, oboustranná, ražená v bronzu, s patinou (100 ks na hraně číslovaných, 170 ks nečíslovaných), průměr 60 mm (**b**). Modely aversu a reversu odlité v sádře a bronzu (**a**) mají průměr 20 cm.
Sign.: **a**) model aversu: „zk“ (reliéfní monogram vpravo dole při okraji); **b**) medaile: „KOLÁŘSKÝ“ (reliéfní nápis na aversu vpravo dole při okraji), „ZK“ (na reversu, vlevo od základny vyobrazeného Hankova pomníku).

85. a

85. b

Popis: na aversu hlava V. Hanky jako zralého muže energicky řezaných ostrých rysů s vlnitými vlasy sčesanými na spánek, v přísném profilu doleva, umístěná na soklík v podobě atické patky. Temeno hlavy plynule přechází do negativního, vpadlého reliéfu se zrcadlově, tj. doprava otočeným profilem téhož obličeje. Vpravo dole sousedí s atickou patkou vyobrazení někdejší podoby děkanského kostela sv. Jana Křtitele ve Dvoře Králové, v jehož věži Hanka nalezl 16. září 1817 zlomky RK. Loď kostela je z větší části zakryta heraldickou figurou dvouocasého lva kráčejícího doleva, jež je hlavním motivem městského znaku Dvora Králové. Český lev se předními tlapami symbolicky opírá o památnou kostelní věž. Plochu vpadlého reliéfu Hankovy hlavy překrývá čtyřřádkový reliéfní nápis „1791 / 1861 / VÁCLAV / HANKA“. Při levém okraji medaile je reliéfní opis „ČESKÝ FILOLOG, NUMISMATIK“. Na reversu je v opisu reliéfní nápis „ČESKÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST POBOČKA V ÚSTÍ N. ORLICÍ“, začínající vpravo dole a končící vpravo nahoře. Pod jeho začátek a konec jsou umístěny letopočty označující rok založení pobočky a připomínající třicet let její existence: „1961“ a „1991“. Pravou část obrazové plochy reversu zaujímá vyobrazení kruhové „medaile v medaili“, s opisem „RODNÝ DŮM VÁCLAVA HANKY / HOŘINĚVES“ a s vedutou Hořiněvsi, složenou z charakteristických objektů obce. V popředí je průčelí Hankova rodného stavení se znatelným pamětním medailonem (od J. B. Mencla) na předsunutém arkýři, vpravo Hankův pomník od M. Černila a v pozadí za rybníkem komplex místních domů, zámek se dvěma postranními věžemi a zvonice kostela sv. Prokopa. Zleva je k tomuto zobrazení medaile připojeno vyobrazení osmi různě velkých medailí a mincí, připomínajících V. Hanku a jeho numizmatickou činnost. Čtyři z nich jsou vidět celé, ostatní jsou jimi překryty. Navrchu leží Lerchova medaile na Hanku z r. 1853, vyobrazená z reversní strany (srv. náš kat. čís. II/26), desetidukát Albrechta z Valdštejna z r. 1631, korunovační medaile Marie Anny, manželky rakouského císaře Ferdinanda V. (I.) Dobrotivého, z r. 1831, a dukát Karla IV. Z překrytých exemplářů lze identifikovat zcela nahoře denár kněžny Emmy Reginy z doby cca 985–995, níže malý groš Rudolfa II., avers ruské medaile či stylizovaného rublu Petra I. a dole revers stříbrného 24krejcaru českých stavů z r. 1619.
Majitelé: Zdeněk Kolářský, akad. soch. (**a**, tj. modely aversu a reversu v sádře a bronzu), Městské muzeum, Lanškroun, b. č. (**a**, tj. odlitky modelů aversu a reversu v sádře) a čís. přír. 7/2006 (**b**, tj. ražená medaile), NM, inv. čís. H5-119 723, a Městské muzeum ve Dvoře Králové nad Labem, inv. čís. N 5220 (**b**, tj. ražená medaile).
Lit.: PROCHÁZKA 1991, s. 157 (zmínka); SEIDL 1992 (č.b. fotografie aversu a reversu a podrobné údaje; v popisu je mylně sochař M. Černil zaměněn za J. Čermáka a jako materiál medaile je mylně uveden patinovaný tombak); PROCHÁZKA 1996, nestr., čís. kat. 468 (fotografie, základní údaje, jako materiál uveden omylem tombak); FOUKAL – MRŠTÍK 1999, s. 132 (čís. kat. A43/8, č.b. fotografie a základní katalogové údaje); KLEISNER 2007 (čís. kat. 14.19, barevné fotografie a katalogové heslo; Valdštejnův desetidukát zaměněn za Valdštejnův tolar).
Komentář:
Vydání medaile bylo chystáno už od r. 1987 a kromě pobočky ČNS v Ústí nad Orlicí se na přípravě podílela i obec Hořiněves a Muzeum ve Dvoře Králové. Vydavatelem se nakonec stala ústecká numizmatická pobočka, která tak připomněla

30 let své existence. Medaile oslavuje východočeského rodáka Hanku jako filologa a numizmatika, správce numizmatické sbírky NM a autora několika odborných numizmatických článků (mj. o ražbách Albrechta z Valdštejna). Při zpodobení Hankovy tváře vyšel autor medaile z portrétního typu vytvořeného r. 1831 Františkem Horčičkou (náš kat. čís. II/7–II/9) a rozšířeného později četnými medailemi a mladšími odvozenými podobiznami, jako např. Wagnerovou bystou ze Dvora Králové (náš kat. čís. II/54). Oproti prvotní předloze zde Hanka dostal energičtější a ušlechtilejší rysy. Medailér zpodobnil tohoto významného muzejníka jako aktivního a sebevědomého člověka, který měl rád starožitnosti, knihy a mince a který dokázal ve snaze po rehabilitaci češtiny a při odhalování a zkoumání jejích starobylých památek podniknout mnoho mimořádných výkonů – a mnohdy i značně riskantních kroků.

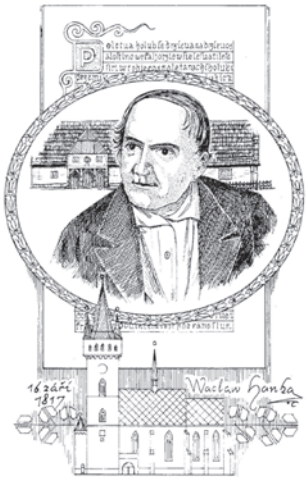

86.

II/66 (obr. 86)
Jan Lipavský (16. 11. 1915, Vysoké Mýto – 30. 11. 2001, Dvůr Králové nad Labem)
Dvůr Králové nad Labem, září 1992
Pamětní list ke 175. výročí objevení RK, perokresba reprodukovaná tiskem na křídovém papíře, celek 210 x 301 mm, obrazová plocha 154 x 98 mm.
Nesignováno.
Popis: dvoulist má na levé vnitřní straně ilustraci, na pravé vnitřní straně text. Kresba kombinuje několik motivů. Dole je královédvorský kostel sv. Jana Křtitele z jižní strany. Nad stylizovanými lipovými větvičkami po jeho stranách je vlevo datum objevu RK, „16. září / 1817" a vpravo napodobenina podpisu „Waclaw Hanka". Nad vyobrazením kostela je překreslená strana 25 z RK, jež se oproti originálu mírně odchyluje jiným dělením textu na řádky. Větší část stránky překrývá oválný šířkový medailon s podobiznou V. Hanky. Jde o frontální poprsí se sníženým pravým ramenem, s hlavou v tříčtvrtečním profilu doleva, s pohledem mimo diváka. Za hlavou je vyobrazen Hankův rodný domek v Hořiněvsi. Na pravé vnitřní straně dvoulistu je reprodukován text, psaný rukou, zčásti historizujícím písmem: „PAMĚTNÍ LIST / ku příležitosti oslav / 175. výročí objevení / RUKOPISU / KRÁLOVÉDVORSKÉHO / věnuje / městská rada / září 1992".
Majitel: např. archiv autora (LS).
Komentář:
Autorem kresby, jež byla podkladem pro pamětní list vytištěný městem, byl Jan Lipavský, který podstatnou část svého života působil jako středoškolský profesor na gymnáziu ve Dvoře Králové. Portrét Václava Hanky odvodil od některé z reprodukcí fotografické podobenky z konce Hankova života (náš kat. čís. II/28).

II/67 (obr. 87)
Jiří Hajný (* 15. 5. 1959, Velké Meziříčí)
Praha, 1996
Ilustrace encyklopedie, kresba černou propisovací tužkou na papíře, obrazová plocha 42 x 31 mm.
Nesignováno.

87.

Popis: hlava V. Hanky v mírném natočení doprava, s pohledem na diváka. Tmavé vlasy sčesány dopředu, aby kryly čelní pleš. U krku malý nesouměrný límeček košile.
Majitel: autor kresby.
Lit.: HONZÁK 1996, s. 123 (reprodukováno v poměru 1:1, jako ilustrace hesla o V. Hankovi).
Komentář:
Autor ilustrace reprodukoval detail z Machkova olejového portrétu V. Hanky (náš kat. čís. II/1).

II/68 (obr. 88 a, b [celek a detail])
Jindřich Ulrich (* 21. 3. 1950, Praha)
Praha, 1998
Ilustrace pro knižní obálku, malba olejem na papíře, celek 175 x 270 mm, medailon s Hankovou podobiznou v. 27 mm, š. 24 mm.
Sign.: „JUl" (vpravo dole, na hřbetě první knihy zprava, tenkým štětcem) a razítko „JINDŘICH ULRICH" na rubu.
Popis: vyobrazení pěti polic knihovny s různobarevnými svazky knih, archivních krabic, jedné myši atd. Na třetí polici shora je vlevo připíchnut papír s černou siluetou hlavy Josefa Lindy (s nápisem „J. LINDA" dole) a vpravo je zavěšen malý oválný medailon s hlavou V. Hanky v mírném natočení doleva, s pohledem na diváka. Tmavé vlasy má sčesány dopředu. Oděn do černého kabátu, okrové vesty a bílé košile.
Majitel: Soukromý majetek, Praha.
Lit.: URBAN M. 1995, přebal knížky (mírně oříznutá barevná reprodukce).
Komentář:
Pražský ilustrátor a malíř záměrně naivizujících, snově poetických olejových miniatur Jindřich Ulrich vytvořil dekora-

88. a

tivní ilustraci pro přebal mystifikačního románu spisovatele Josefa (ve skutečnosti Miloše) Urbana *Poslední tečka za Rukopisy*, vydaného r. 1998 nakladatelstvím Argo. Román

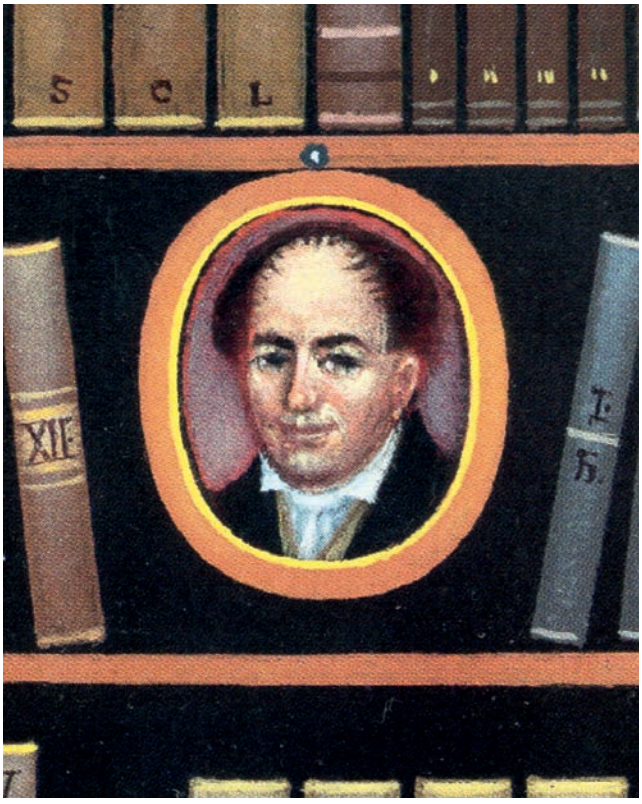

88. b

nabízí čtenáři zdánlivou formou literatury faktu fantastické vyřešení letitého sporu o Rukopisy. Nakladatelství Argo použilo barevnou reprodukci originálu, vytištěnou v poměru 1 : 1, též pro svou novoročenku na rok 1999. Zatímco vyobrazená silueta Josefa Lindy je smyšlená, neboť žádný Lindův portrét se nedochoval, podobizna Hankova je inspirována prototypem Machkovým (náš kat. čís. II/1), známým především díky několika variantním litografickým reprodukcím.

II/69 a, b (obr. 89 [= **a**], 90 [= **b**])
Karel Jerie (* 16. 3. 1977, Praha)
Praha, červenec – září 2007
Ilustrace pro komiks Šifra mistra Hanky, akvarely kombinované s kresbou perem černou tuší na papírových čtvrtkách o celkových rozměrech 425 x 297 mm, obrazová plocha dvojportrétu V. Hanky a J. Dobrovského (**a**) 105 x 160 mm, obrazová plocha samostatného vyobrazení V. Hanky (**b**) 110 x 80 mm.
Nesignováno.
Popis: na prvním vyobrazení (**a**) jsou v odstínech okru a hnědě zachyceny dva oválné medailony s poprsími V. Hanky a J. Dobrovského, natočenými k sobě. Na bílých mluvicích páskách dole jsou černě napsána jejich jména, „HANKA“ a „DOBROVSKÝ“. Okolí medailonů je vyzdobeno rozvilinami v románském stylu. Vrchní části medailonů jsou zčásti překryty bílým políčkem s černě psaným textem „TEHDY PĚTADVACETILETEJ AMBICIÓZNÍ VÁCSLAV HANKA ASISTUJE / DOBROVSKÝMU V JEHO ČESKÝM UČENÍ A NA STAROBYLEJCH SKLÁDÁNÍCH.*“ Druhé vyobrazení, ve stejné barevné

89.

90.

kombinaci (**b**), zachycuje poprsí V. Hanky v mírném natočení doprava, s podmračeným pohledem upřeným na diváka. V pravém dolním rohu je zobrazena bílá bublina s jeho slovy „PAMÁTKA TA / RUKOPISNÁ JE DĚDICTVÍM / NÁRODU ČESKÉHO! A JÁ MU / JE VRÁTÍM! A NE-LI JÁ, / PAK MOJI NÁSLEDOVNÍCI ...“.

Majitel: autor ilustrací.

Lit.: JERIE – MATĚJÍČEK 2007, s. 14–15 (barevné reprodukce začleněné mezi další obrázková políčka komiksu, kde se Hankova postava vyskytuje ještě několikrát).

Komentář:

Komiksová kniha Tomáše Hibiho Matějíčka *Šifra mistra Hanky – pravdivá historie Rukopisů královédvorského a zelenohorského*, ilustrovaná Karlem Jeriem a vydaná pražským nakladatelstvím Garamond v r. 2007, se řadí mezi smyšlené fantazie na záhadná témata z historie. Svým názvem naznačuje, že je ohlasem a současně perzifláží na jeden z největších světových románových bestsellerů poslední doby, *Šifru mistra Leonarda* od amerického spisovatele Dana Browna (vydán pod názvem The Da Vinci Code v r. 2003). Tak jako Dan Brown vyvolal dobře napsaným, ale obsahově velmi sporným románem zájem o historii křesťanství, signalizuje i komiks o RKZ v populární rovině návrat k znepokojivým a stále nedořešeným otázkám vznášejícím se nad zdánlivě mrtvou problematikou RKZ. Obdobně provokativně a s nespoutanou fantazií zpracoval téma RKZ do skvělé mystifikace spisovatel Miloš Urban (URBAN M. 1995). Drobnou připomínkou aktuálnosti tématu byl i barevný obrázkový strip, který vyšel pod názvem Hanka a Linda v časopise Reflex v únoru 2008 (REFLEX 2008). Mladý autor komiksových ilustrací Karel Jerie se při zpodobení tváře V. Hanky inspiroval několika jeho staršími podobiznami, především pak prvním Hankovým portrétem od Antonína Machka (náš kat. čís. II/1).